

Suomen Norjan-kauppa 1957–2002

Niina Nurkkala

Taloushistorian pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2014

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuksen taustoitus	1
1.2. Tutkimuksen tehtävä.....	2
1.3. Tutkimuksen aineisto.....	3
1.4. Tutkimuksen rakenne.....	5
2. Sodanjälkeinen taloudellinen kehitys.....	7
2.1. Suomi idän ja lännen välissä.....	7
2.2. Norja integroituu voimakkaasti länteen.....	11
2.3. Länsi-Euroopan liberalisaatio ja integraatio	13
3. Suomen ja Norjan välinen kauppa 1957–1972.....	16
3.1. Englannin vanavedessä – kauppapolitiikkaan vaikuttanut institutionaalinen kehitys	16
3.2. Kansantalouden ja viennin kehitys.....	22
3.3. Kauppavaihdon määrällinen tarkastelu	27
3.4. Kauppavaihdon laadullinen tarkastelu	33
3.4.1. Viennin erityispiirteet.....	33
3.4.2. Tuonnin erityispiirteet.....	38
4. Suomen ja Norjan välinen kauppa vuosina 1973–2002.....	43
4.1 Kaupan instituutiot muutoksessa.....	43
4.2 Kansantalouden ja viennin kehitys.....	49
4.3 Kauppavaihdon määrällinen tarkastelu	55
4.4. Kauppavaihdon laadullinen tarkastelu	62
4.4.1. Viennin erityispiirteet.....	62
4.4.2. Tuonnin erityispiirteet.....	66
5. Päätäntö	71
Lähdeluettelo	75
Liitteet	80

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Niina Nurkkala	
Työn nimi – Title Suomen Norjan-kauppa 1957–2002	
Oppiaine – Subject Taloushistoria	Työn laji – Level Pro Gradu
Aika – Month and year 3/2014	Sivumäärä – Number of pages 101
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee Suomen ja Norjan välisen kaupan pääpiirteitä vuosina 1957–2002. Tutkielmassa selvitetään, kuinka paljon maiden välistä tavarakauppaa oli ja mitkä olivat pääasialliset tuonti- ja vientiartikkelit. Kiinnostus kohdistuu myös siihen, miten maiden välisen viennin ja tuonnin määrä sekä laatu muuttuivat tutkimusperiodin aikana. Tutkimus kaupan määrästä ja laadusta kietoutuu yhteen yleiseurooppalaisen integraatio- ja talouskehityksen kanssa, jota vasten myös Suomen ja Norjan välistä kauppasuhdetta peilataan. Tutkimuksen pääasiallisena alkuperäislähteenä ovat Suomen Tullihallituksen ulkomaankauppatilastot.</p> <p>Tutkimusperiodia käsitellään kahdessa jaksossa, 1957–1972 ja 1973–2002. Ensimmäisellä jaksolla viennin kasvu oli kaupan vapauttamisen käynnistymisen ja suotuisien suhdanteiden saattamana suoraviivaisempaa ja nopeampaa kuin jälkimmäisellä periodilla. Suhteellisilla osuuksilla mitattuna Suomen Norjan-vienti oli vahvimmillaan 70- ja 80-luvuilla, jolloin Norja oli parhaimmillaan Suomen viidenneksi merkittävin vientimaa yli viiden prosentin osuudella. Koko tarkastelujakson keskiarvolla mitattuna vienti Norjaan muodosti 3,4 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Tuonnissa Norjan osuus oli keskiarvolla laskettuna 2,7 prosenttia. Korkeimmillaan tuonti lähenteli viittä prosenttia 90-luvun alkupuoliskolla, jolloin Norja oli Suomen seitsemänneksi tärkein tuontimaa.</p> <p>50-luvun loppu ja 60-luku olivat maiden välisessä kaupassa pääsääntöisesti ylijäämäisiä nopeammin länteen integroituneelle Norjalle. Valtaosa 70-luvusta ja koko 80-luku olivat ylijäämäisiä Suomelle. Vuodesta 1990 Norja toi Suomeen jälleen enemmän kuin Suomi vei Norjaan muutamaa vuotta lukuun ottamatta.</p> <p>Kaupan tavarakohtaisia pääilmiöitä olivat Suomen viennin metsävaltaisuus, joka kuitenkin suli nopeasti 70-luvulle tullessa vientituoterintaman monipuolistuttua ja metalliteollisuuden kasvattettua osuuttaan. Norjan tuonnin kohdalla kehitys oli päinvastainen, sillä tarkastelun aluksi tuoterintama oli tasaisen leveä, kun taas öljyn tuonnin käynnistyminen todenteolla 90-luvulla näkyi tuonnin keskittymisenä mutta myös sen arvon kasvuna.</p>	
Asiasanat – Keywords Kauppasuhteet, Taloushistoria, Ulkomaankauppa, Pohjoismaat	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen taustoitus

Norja näyttäytyy tänä päivänä suomalaisille vauraana öljyvaltiona, jossa tulonjako on Suomen tapaan tasainen. Kansalaisilla on korkeasta hintatasosta huolimatta paljon osto-voimaa, mikä tekee maan vientimarkkinoista mielenkiintoisen. Olen usein kuullut monenlaisista suista sanottavan, kuinka Suomen ja Norjan välisissä kauppasuhteissa on selkeää kasvupotentiaalia, joka odottaa hyödyntämistä.

Suomella ja Norjalla on yhteistä valtakunnanrajaa 736 kilometriä. Maiden välillä on runsaasti kanssakäymistä niin kahdenvälisesti kuin pohjoismaisen ja muun kansainvälisen yhteistyön puitteissa. Norja oli vuonna 2012 Suomen kahdeksanneksi tärkein vientimaa ja kuudenneksi tärkein tuontimaa. Suomen vienti Norjaan vuonna 2012 oli 1 804 miljoonaa euroa ja tuonti Norjasta 2 161 miljoonaa euroa. Norjan viennin osuus oli 3,2 prosenttia Suomen kokonaisviennistä ja Norjan tuonnin osuus 3,7 prosenttia Suomen kokonaistuonnista.¹ Voidaan hyvillä syin todeta Norjan kaupalla olevan kohtuullinen merkitys Suomen ulkomaankaupassa, mutta kahden muun rajanaapurin, Ruotsin ja Venäjän, kanssa käytyyn kauppaan verrattuna on Suomen ja Norjan välisen kauppavaihdon arvo pieni.

Suomella ja Norjalla on yhteinen pohjoismais-luterilainen kulttuuritausta. Maiden menneisyydestä löytyy useita yhtymäkohtia: Sekä Suomi että Norja ovat taistelleet poliittisesti vahvemman kumppanin yhtenäistämisyrittämyksiä vastaan. Siinä missä Suomi siirtyi 1800-luvulla Ruotsin yhteydestä autonomiseksi osaksi Venäjän keisarikuntaa, Norja itsenäistyi Tanskasta ja oli pian pakotettu unioniin Ruotsin kanssa.² Norja on niin maantieteellisesti kuin monilla tavoin ideologisestikin lähellä Suomea. Toisaalta Norja on NATO:n jäsen, eikä kuulu EU:iin. Tarkemmin tarkasteltuna Pohjoismaiden puolustuspoliittiset ja eurooppalaiseen integraatiokehitykseen liittyvät valinnat muodostavat melko erilaisiakin kokonaisuuksia, vaikka meidät on totuttu niputtamaan yhdeksi viiteryhmäksi. Suomi eroaa pohjoismaisista kumppaneistaan huomattavasti myös kielen osalta, mikä nousee usein esiin kun yhteistyötä tehdään sekä skandinaavisessa että pohjoismaisessa kontekstissa.

¹ Maatiedosto Norja: Kahdenväliset suhteet.

² Kaukiainen 1997, 9.

Tämän työn tehtävä ei ole suoranaisesti vertailla maiden samanlaisuuksia tai eroavuuksia, mutta niihin törmätään väistämättä tutkimuksen edetessä. Kauppakumppanin valintaan vaikuttavat globaalissa markkinataloudessa maantieteellisen sijainnin lisäksi monet muut seikat, eivät vähiten kulttuuriset tai institutionaaliset tekijät. Tästä näkökulmasta on hyvin perusteltua kuljettaa tutkimusta osittain institutionaalisessa kehyksessä, jossa avaan Euroopan ja maailmankin mittakaavassa tapahtuvaa ulkomaankaupan harjoittamiseen liittyvää kauppaja- ja talouspoliittista kehitystä.

Työni tarkoitus on olla eheä ja opinnäytetyöluonteestaan huolimatta siinä mielessä populaari esitys maiden harjoittamasta keskinäisestä kaupasta, että sen sisältö on ymmärrettävissä myös yllä mainitulla nykytilanteen tietämystasolla. Minua on osittain inspiroinut se, että taloushistoriaa tuntematonkin lukija pystyy seuraamaan käytännönläheistä hyvin taustoitettua tutkimusta itsenäisenä teoksena. Tutkimusta voi siten pitää myös katsauksena molempien maiden sotienjälkeiseen taloushistoriaan, joskaan ei systemaattisena tai syväluotaavana esityksenä siitä.

1.2. Tutkimuksen tehtävä

Tämä työ tarkastelee Suomen Norjan-kauppaa vuosina 1957–2002. Tutkimuksen pääpaino on maiden välisen tavarakaupan laajuuden ja laadun tarkastelussa, mutta myös kaupan edellytysten selvittämisellä on siinä merkittävä osansa. Lähtökohtaisesti tutkimuksen kohteena on Suomen Norjan-kauppa. Toisin sanoen tutkin Norjan-kauppaa osana Suomen ulkomaankaupan kehitystä. Taustoitan tapahtumat pääsääntöisesti Suomen historian näkökulmasta, mutta peilaan niitä olennaiseksi katsomiltani osin myös Norjan tapahtumiin ja historiaan.

Tutkielmani pääasiallinen tutkimuskysymys kuuluu, mitkä olivat Suomen ja Norjan välisen kaupan pääpiirteet tavaravaihdon osalta. Kuinka paljon maiden välistä kauppaa oli? Mitkä olivat pääasialliset tuonti- ja vientiartikkelit? Miten viennin ja tuonnin määrä sekä tasapaino ovat muuttuneet tutkimusperiodin aikana? Vaihtelivatko kaupan kohteena olleet hyödykkeet tarkastelun aikana paljon? Käsittelykappaleissa pyrin myös keskustelemaan olemassa olevan kirjallisuuden ja niissä esille tuotujen Suomen ulkomaankaupan ominaispiirteiden kanssa siitä, miten hyvin nämä piirteet ovat yleistettävissä Suomen Norjan-

kauppaan. Syitä kauppavaihdon kulloiseenkin määrään ja laatuun sekä niissä tapahtuneisiin muutoksiin käsittelen rajallisesti. Tämän tutkimuksen tehtäviin ei kuulu esimerkiksi hypoteettisten integraatiourien tarkastelu.

Koska bilateraalisen kauppasuhteen tarkastelu näinkin pitkällä aikavälillä vaatii rinnalleen esityksen kauppapolitiikan ja -suhteiden kehittymisestä, tulee tutkimus seuraamaan myös tiiviisti sodan jälkeistä integraatiokehitystä, jolloin ulkomaankaupan rakenteet kokivat merkittäviä muutoksia. Suomen ja Norjan välistä kauppaa ei voi tarkastella erillisenä ilmiönä Euroopan integraatio- ja kauppapoliittisesta kehityksestä. Katson myös, että sodan jälkeisen taloudellisen tilanteen arviointi on relevantti pohjustus Suomen ja Norjan kauppavaihdon edellytyksille tarkastelukaudella 1957–2002. Samalla esitellyksi tulevat ne kansainväliset organisaatiot, jotka on välttämätöntä tuntea integraatiokehityksen ymmärtämiseksi.

1.3. Tutkimuksen aineisto

Pääasiallisena alkuperäislähteenä olen käyttänyt Suomen Tullihallituksen ulkomaankauppatilastoja vuosilta 1957–2002. Ulkomaankauppatilasto kuvaa Suomen ja muiden maiden välistä tavarakauppaa. Palvelujen kauppa jää tilastoinnista puuttuvana tutkimukseni ulkopuolelle. Mainittakoon tosin, että nykypäivää lähemmäs tultaessa myös palvelujen vaihdosta olisi saatavilla tilastoja. Ulkomaankauppatilastoista olen käyttänyt tuontilukuja alkuperämaiden ja vientilukuja kulutusmaiden mukaan.

Ulkomaankauppatilastojen luvut olen käsitellyt deflatoimalla ne reaalisiksi arvoiksi. Tähän olen käyttänyt tuonti- ja vientihintaindeksejä, pisteluku 1949=100. Indeksit löytyvät liitteestä 4. Kaupan arvot olen ilmaissut euromääräisinä viimeisen käsittelyvuoden 2002 rahan arvossa. Se on ollut mielestäni looginen ratkaisu, joka palvelee parhaiten nykypäivän lukijan hahmotuskykyä. Suhteutettuna vielä lähemmäs tätä päivää inflaatio vuodesta 2002 on ollut kokonaissuuruudeltaan noin 20 prosenttia viimeisen 10 vuoden ajalta³.

Tavarakohtaisen vertailuun olen käyttänyt pääasiallisesti CN-nimikkeistöä (Combined Nomenclature) 99 pääluokan tarkkuudessa. Se on Euroopan yhteisön yhdistetty luokittelu, jonka 8-numeroisia nimikkeitä käytetään vienti-ilmoituksissa ja sisäkaupan tilastoilmoituk-

³ Kuluttajahintaindeksit, kokonaisindeksi.

sisä. Päädyin CN-nimikkeistön käyttöön, koska se sopii tarkkuudeltaan parhaiten tämän mittaluokan tutkimukseen. Tuoteluokitukset ovat muuttuneet jonkin verran vuosien varrella, mutta muutoksia on tapahtunut lähinnä tarkimmissa moninumeroisissa nimikkeissä, ei niinkään niissä 99 luokassa, jonka tarkkuutta tämä tutkimus pääasiallisesti noudattelee.

Tarkastelun alkuaikoina ulkomaankaupan tilastoinnissa on käytössä ollut SITC-tavaraluokitus (Standard International Trade Classification). Sen synkronointi CN-luokituksen kanssa ei ole ollut täysin ongelmaton, mutta luokkien saattaminen riittävän vertailukelpoiseksi on ollut kuitenkin mahdollista. SITC-luokituksen mukaiset tilastot johdetaan CN-nimikkeistöstä YK:n määritelmien mukaan. Näin ollen SITC-luokitus ja CN-nimikkeistö ovat isolla tasolla hyvin toistensa kaltaiset. Mikäli luokat eivät ole olleet 99 tuoteryhmän tasolla vertailukelpoisia sellaisenaan, olen tarpeen mukaan tehnyt laskutoimituksia tarkempia luokitustasoja hyväksi käyttäen. Tarvittaessa olen käyttänyt apuna virallista nimikkeistöjen välistä muuntoavainta. Kaikki yhteensopivuusongelmat tai puuttuvat tiedot (esimerkiksi aina ei ole saatavilla ollut kaikista tavararyhmistä täysiä, koko vuoden kattavia tietoja) olen raportoinut liitteissä olevissa taulukoissa.

Olen ottanut myös vapauden yhdistellä CN-luokitukseen pohjautuvia tavararyhmiä, kun olen kokenut sen tarpeelliseksi. CN-nimikkeistöt ovat usein pitkiä, joten leipätekstin sisällä olen lyhentänyt esimerkiksi ”Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat” -tavararyhmän pelkkään muotoon ”paperi”. Tarpeen mukaan olen ilmoittanut pitkän muodon viitteissä. Taulukoissa ja kuvioissa tavararyhmät on aina mainittu kokonaisuilla nimikkeillään. Olennaisimmat havainnot tilastoista olen siirtänyt taulukoihin ja kuvioihin käsittelylukujen sisään, muu havaintojen pohjalla ollut tietoa löytyy liitteistä.

Tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa valikoin satunnaisotannalla vastaavia tuonti- ja viennin lukuja norjalaisista ulkomaankauppatilastoista⁴ nähdäkseni lukujen vertailtavuuden. Luvuissa oli havaittavissa merkittäviä poikkeamia, mutta en tutkimuksessani syvenny tähän problematiikkaan. Katson, että suomalaiset tilastot antavat riittävän ja luotettavan tutkimusaineiston tälle tutkimukselle niin viennin kuin tuonnin osalta. Yleisten havaintojen perusteella eri maiden ulkomaankauppatilastojen välillä on eroavuuksia ja mitä kauemmas taaksepäin mennään, sitä vaikeampaa lukuja on verrata keskenään⁵.

⁴ Statistisk sentralbyrå, <http://www.ssb.no/>.

⁵ Ks. esim Mickwitz 1953, 221–222; Pihkala 1970, 250.

Ulkomaankauppatilastojen lisäksi olen hyödyntänyt tutkimuksessa jonkin verran diplomaattikirjeenvaihtoa, Suomen Norjan suurlähetystön ulkoasiainhallinnolle Suomeen toimittamia raportteja, niiltä osin kuin ne ovat aihepiiriltään sopineet käsittelyyni. Ulkoasiainministeriön arkiston olemassa oleva ja salassapitosäädöksistä rauennut diplomaattikirjeenvaihto ajoittuu lähinnä 1970- ja 80-luvuille, minkä vuoksi tutkielma sisältää joistain vuosista yksityiskohtaisempaa poliittista taustoitusta kauppasuhteisiin liittyen kuin toisista. Diplomaattikirjeenvaihto on auttanut hahmottamaan asenteita ja yleistä ilmapiiriä, jotka Norjassa taloushistoriallisestikin merkittävässä nivelvaiheissa ovat vallinneet. Vaikka diplomaattikirjeenvaihdon tutkimuksellinen lisäarvo tutkimuskysymysten näkökulmasta ei ole suuri, olen katsonut sen silti tuovan harkitusti käytettynä sopivaa konkretiaa tutkielmaan.

1.4. Tutkimuksen rakenne

Olen rajannut tutkimusperiodin vuosiin 1957–2002. Vuotta 1957 on totuttu yleisesti pitämään Suomen taloushistoriassa rajavuotena, jolloin maan tilannetta ei enää määrittänyt sodasta toipuminen, jälleenrakennus tai säännöstely. Ulkomaankaupassa lopetettiin automaattinen lisensointi ja siirryttiin länsituonnin osalta globaalikiintiöjärjestelmään, jota vastaan Suomi sai viennilleen OEEC:ssa sovelletun vapaalistakohtelun 11 maassa⁶.

Tutkimuksen loppupäätä rajaa vuosi 2002. Halusin tarkastella kauppavaihtoa mahdollisimman lähelle nykypäivää ja vuosi 2002 oli luonteva tutkimuksen päättämiseksi: Yhtäältä halusin tarkasteluperiodin ulottuvan riittävän pitkälle, että voin tarkastella maiden välistä kutakuinkin nykymuotoista kauppaa. Vuoteen 2002 mennessä Suomi ja Norja olivat ehtineet astella myös hyvin erilaisia polkuja: Suomi oli ollut EU:n jäsenmaa seitsemän vuotta ja Norja kuulunut ETA:an kahdeksan vuotta. Toisaalta tarkastelun katkaisu vuoteen 2002 tarkoittaa sitä, että tutkimuksen ulkopuolelle jää Euroopan talous- ja rahaliiton vaikutukset.

Koska vapaakauppaintegraatio ei alkanut Suomessa sen paremmin kuin Norjassakaan tyhjästä vuonna 1957, vaan yleiseurooppalaiselle liberalisoimiskehitykselle luotiin pohja jo sotavuosina, aloitan tutkielman ensimmäisen varsinaisen käsittelyluvun taustoittamalla toisen maailmansodan jälkeistä taloudellista tilannetta. Erityisesti vuosia 1955–65 on totut-

⁶Pihkala 2001, 196–197.

tu pitämään maailmantalouden suurten institutionaalisten muutosten vuosikymmenenä⁷. Esitellyksi tulevat ne kansainväliset organisaatiot sekä institutionaalinen kehys, jotka on välttämätöntä tuntea integraatiokehityksen ymmärtämiseksi.

Olen jakanut tutkimusperiodin 1957–2002 käsittelyn lukuihin kolme ja neljä. Niistä ensimmäisessä käsittelen maiden välistä kauppavaihtoa vuosina 1957–1972, ja jälkimmäisessä kauppavaihtoa vuosina 1973–2002. Kauppasuhteiden ja talouden institutionaalisen kehityksen seuraaminen sisältyy myös näihin lukuihin. Periodisoinnilla tarkoitukseni ei ole yrittää luoda kaupan kehitykselle keinotekoisia rajapyykkiä, mutta katsoinärkevimmäksi käsitellä Suomen Norjan-kauppaa kahdessa erässä käytännön syistä: Ensiksi pystyn taustoittamaan kronologisessa järjestyksessä kaupankäyntiin liittyvää kehitystä lukijaystävällisemmin ilman, että taustoittavista osioista tulisi yhtäjaksoisesti liian pitkiä tai raskaita. Toiseksi havainnollistavat taulukot ja kuviot ovat selkeämpiä, eivätkä liian massiivisia, kun niissä esitellään kerrallaan vähemmän tietoa. Vuodet 1972 ja 1973 valikoituivat rajavuosiksi lähinnä siksi, että kuummin EFTA-buumi ulkomaankaupassa oli ohitse ja Suomen kaupan todellinen mutta samalla myös tietyllä tapaa ideologinen painopiste siirtyi EEC-yhteistyöhön.

Luvussa viisi vedän yhteen päätutkimustulokseni Suomen Norjan-kaupan määrästä, laadusta ja muutoksesta sekä niihin vaikuttaneista syistä.

⁷ Ks. esim. Soikkanen 2003, 276.

2. Sodanjälkeinen taloudellinen kehitys

2.1. Suomi idän ja lännen välissä

Syksyn 1944 välirauhansopimuksen jälkeinen välitön tilanne oli Suomessa hyvin vaikea. Kauppasuhteet katkesivat kaikkialle muualle paitsi Ruotsiin, joka aselevon edellytyksenä lupasi huoltaa Suomea talven 44–45 yli kunnes kauppavaihto muun maailman kanssa jälleen käynnistyisi. Sodan niin aineelliset kuin inhimilliset menetykset olivat raskaat. Noin 90 000 parhaassa iässä ollutta miestä oli kaatunut ja 200 000 haavoittunut. Karjalan menetyks oli alentanut etenkin paperiteollisuuden ja sähköntuotannon kapasiteettia. Niukoilla resursseilla oli ajettava saksalaiset joukot pois maasta ja asutettava yli 400 000 evakkoa. Lisäksi oli käynnistettävä sotakorvaustuotanto välirauhanehtojen mukaisten korvausten maksamiseksi Neuvostoliitolle.⁸

Sisäpoliittista epävakautta lietsoi kommunismin uhka – Neuvostoliiton miehitystä pelättiin, ja vasemmisto nosti suosiotaan myös kotimaassa. Vuosikymmenen vaihteeseen asti elettiin ”vaaran vuosia”, jolloin tilanne oli erityisen tulen arka.⁹

Alun perin Suomen oli määrä toimittaa Neuvostoliitolle tavaraa 300 miljoonan Yhdysvaltain dollarin arvosta kuuden vuoden aikana. Korvausten toimitusaika kuitenkin pidennettiin kahdeksaan vuoteen ja niiden nimellisarvo alennettiin 226,5 miljoonaan dollariin, joka vuoden 1952 dollarin arvossa merkitsi noin 550 miljoonan tavarantoimituksia. Osuutena bruttokansantuotteesta tämä tarkoitti ensimmäisinä korvausvuosina viidestä kuuteen prosenttia ja myöhemmin vuosina noin kahta prosenttia. Sotakorvaukset kokonaisviennistä olivat vuonna 1945 jopa 61 prosenttia, mutta osuus laski merkittävästi vuosi vuodelta viennin lisääntyttyä. Toimitukset koostuivat suurilta osin koneista ja laitteista sekä aluksista ja kaapelituotteista, mikä tarkoitti resurssien suuntaamista vahvasti metalliteollisuuteen. Osaksi sotakorvaustuotannon ansiosta teollisuus toipui sodasta nopeasti. Ensimmäisenä rauhan vuonna 1946 sen tuotanto kasvoi yli 20 prosenttia saavuttaen korkeamman tason kuin kertaakaan aikaisemmin sotia edeltäneenä aikana. Muita nopeaa kasvua selittäneitä

⁸Pihkala 2001, 177.

⁹Fellman 2008, 169; Pihkala 1982, 22.

tekijöitä olivat maan jälleenrakentamisen vaikutus teollisuuden kysyntään ja länsivientiä kiihdyttäneet useat markkan devalvoinnit vuosina 1945 ja 1949.¹⁰

Vuoden 1945 aikana kauppayhteydet avautuivat Ruotsin lisäksi Neuvostoliittoon, Englantiin ja Tanskaan. Vuoden 1947 kauppasopimus ja heti seuraavana vuonna solmittu YYA-sopimus muodostivat Suomen ja Neuvostoliiton välisen kauppavaihdon – ja oikeastaan koko Suomen ulkomaanpolitiikan – peruseriaatteet aina 1990-luvulle saakka. Näistä ensin mainittu sisälsi rajoittamattoman ja ehdottoman suosituimmuusaseman keskinäistä kauppaa koskevissa asioissa, mikä tarkoitti, että kolmansille osapuolille myönnettyt edut tuli saattaa käytäntöön myös Suomen ja Neuvostoliiton välisessä kaupankäynnissä. Samassa yhteydessä siirryttiin maiden välillä clearing-maksujärjestelmään¹¹, joka niin ikään purettiin vasta Neuvostoliiton hajottua.¹²

Norjan-kauppa oli ennen sotia ollut Suomelle alijäämäistä. 1930-luvulla Suomen vienti Norjaan oli kasvanut, mutta myös Norjan vienti Suomeen lisääntyi, joten kauppavaihdon tasapaino ei muuttunut. Kaupankäynnin vähyyteen vaikutti vientitavaroiden samankaltaisuus. Suomi vei Norjaan puuta, mutta sitä tuotiin myös Norjasta. Mielenkiintoinen erikoisuus Suomen kannalta oli Norjasta tuotujen tavaroiden raaka-ainevaltaisuus.¹³ Se oli piirre, joka on säilynyt Suomen Norjan-tuonnissa näihin päiviin saakka.¹⁴

1940-luvun lopulla ja 50-luvun alussa maiden välinen kauppavaihto oli vuoden 2002 rahan arvossa parinkymmenen miljoonan euron luokkaa viennissä ja kymmenisen miljoonaa enemmän tuonnissa. Kuten seuraavassa pääluvussa käy ilmi, kaupan arvo oli tarkastelun alkuvuosina likipitään sama kuin muutama vuosi sodan jälkeen. 50-luvun alussa kaupan arvo oli itse asiassa paikoin jopa suurempi kuin varsinaisen tarkastelujakson alussa, vuosikymmenen loppuvuosina. Kaupan arvo lähti selkeämpään kasvuun vasta seuraavalla vuosikymmenellä, vaikka se ei silloinkaan viennin osalta ollut täysin suoraviivaista.¹⁵

¹⁰Fellman 2008, 169; Pihkala 2008, 178,180; Pihkala ja Oksanen 1975, 25.

¹¹ Clearing-kaupassa osapuolet ovat sitoutuneita käyttämään toisesta maasta peräisin olevat valuuttatulot vain toiseen maahan suoritettavien maksujen maksamiseen. Valuuttamaksut eivät ylitä varsinaisesti valtioiden rajoja, vaan kaupan tasapainoa koordinoidaan erityisten clearing-tilien avulla. Ks. esim. Laurila 1995, 17–19.

¹²Kauppasopimus 1949; Pihkala 2008, 180–181.

¹³ Kaukiainen 1997, 235.

¹⁴ Ks. esim. Suomen ja Norjan välinen kauppa.

¹⁵ Ulkomaankauppatilastot; Liite 1.

Suomen ja Norjan diplomaattisuhteet oli solmittu vuonna 1918, jolloin myös Suomen edustusto aloitti toimintansa Oslossa. Norja oli tunnustanut Suomen itsenäisyyden ensimmäisten maiden joukossa. Leena Kaukiainen on tutkimuksessaan Suomen ja Norjan suhteista vuosina 1918–1940 todennut maiden välisten suhteiden olleen korrektit; tosin suhteet jäätyivät Suomen liittyttyä Saksan myötäsotijaksi. Kylmenneiden suhteiden vaikutusta kahdenväliseen kauppaan on mahdotonta arvioida, sillä sotaoloissa kauppayhteydet olivat muutenkin poikkeukselliset ja Norja oli Saksan miehittäjä. Joka tapauksessa miehityksen ajaksi lakkautettu Suomen Norjan edustusto avattiin uudelleen syksyllä 1945, ja vuonna 1954 edustusto vaihtui suurlähetystöksi.¹⁶ Maiden välisten suhteiden huonoudesta ei löydy merkkejä ainakaan enää varsinaisen tarkastelujakson aikaisesta diplomaattikirjeenvaihdosta. Suomi ja Norja harjoittivat yhteistyötä myös yhteispohjoismaisessa kontekstissa, ja vuonna 1952 perustettiin Pohjoismaiden neuvostossa. Yhteispohjoismaiset työmarkkinat sekä mahdollisuus liikkua ilman passia toteutettiin vuonna 1954. Haaveilut Pohjoismaiden tulliliitosta sen sijaan kariutuivat sodan jälkeen etenkin teollisuutensa puolesta pelänneen Norjan vastustukseen.¹⁷

Länsikaupan avautuminen sodan jälkeen oli erittäin tärkeää sotakorvausten maksamisen ja jälleenrakennuksen kannalta. Suomi tarvitsi kipeästi länsivaluuttaa, lähinnä dollareita, hankkiakseen välttämättömiä hyödykkeitä. Lainoja Suomi sai useilta mailta, erityisesti Ruotsilta. Myös Yhdysvallat toimi luotonantajana, vaikka varsinaista Marshall-apua Suomi ei Neuvostoliiton vastustusta peläten uskaltanutkaan ottaa vastaan jääden näin ollen myös Euroopan taloudellisen yhteistoimintajärjestön (OEEC, The Organisation for European Economic Co-operation¹⁸) ulkopuolelle. Suomi kuitenkin hyötyi välillisesti avusta, sillä Marshall-ohjelman toteuttaminen piti metsäteollisuustuotteiden kysynnän Euroopassa korkeana.¹⁹

Ruotsi ja Yhdysvallat tukivat Suomea monien kansainvälisten järjestöjen tavoin raha- ja tavaralahjoituksilla, joita Suomi vastaanotti vuosina 1945–1948 arviolta yhden vuoden sotakorvauksien verran. Luotonsaantia helpotti puolestaan Suomen liittyminen Bretton Woods -järjestelmään²⁰ vuonna 1948. Samassa yhteydessä Suomi liittyi myös sen sisarjärjestöjen Kansainvälisen Valuuttarahaston (IMF, International Monetary Fund) ja sittemmin

¹⁶ Kaukiainen 1997, 232–233; Maatiedosto Norja: Kahdenväliset suhteet.

¹⁷ Pihkala 2001, 194.

¹⁸ Ks. s. 14.

¹⁹ Fellman 2008, 169; Pihkala 1987, 7.

²⁰ Ks. s. 12.

Maailmapankkina tunnetun Kansainvälisen jälleenrakennus- ja kehityspankin (IBRD, The International Bank for Reconstruction and Development) jäseniksi. Näin Suomi alkoi saada luottoja myös IBRD:lta, joiden turvin pystyttiin investoimaan jälleen muun muassa metsäteollisuuteen. Ulkomaankaupan vaihtosuhteen suotuisan kehityksen ansioista maan lyhytaikaiset velat alkoivat supistua jo vuonna 1947, pitkäaikaiset velat neljä vuotta myöhemmin.²¹

Erityislaatuinen asema idän ja lännen välissä aiheutti Suomen ulkomaankaupalle omat haasteensa: USA-vetoinen kauppapolitiikka toimi Suomen ohjenuorana kohti ulkomaankaupan vapauttamista ja läntistä integraatiota, mutta toisaalta ulkopoliittiset suhteet itänaapurin kanssa sekä jarruttivat että asettivat omat rajansa tälle kehitykselle. Pääsääntöisesti sodan aikaiset tiukat ulkomaankauppasäädökset pysyivätkin voimassa vielä 1950-luvulla²².

Sekä Suomen vientiä että tuontia säännöstelltiin yhä ulkomaankaupan lisensseillä. Säännöstelyn purkamista tapahtui tosin kaiken aikaa, ja yleinen tulli- ja kauppasopimus (GATT, The General Agreement on Tariffs and Trade), johon Suomi liittyi vuonna 1950, toimi institutionaalisenä normistona sen edistämisessä. Suomi jäi kuitenkin selvästi jälkeen OEEC:n kehityksessä tapahtuvasta kaupan vapauttamisesta. Kun esimerkiksi vuoden 1955 lopussa OEEC-maista kahdeksan oli vapauttanut teollisuustuotteiden tuonnista yli 90 prosenttia, neljä maata 75–90 prosenttia ja kolme maata 60–70 prosenttia, oli Suomen vastaava luku ainoastaan 13 prosenttia.²³

Jonkinlaisena säännöstelykauden ja vapaakaupan rajapyykkinä voidaan pitää vuotta 1957, jolloin Suomi lopetti automaattisen lisensoinnin ja allekirjoitti OEEC:n kanssa erillissopimuksen, jonka pohjalta se sai viennilleen sovelletun vapaalistakohtelun OEEC-maissa. Vastineeksi Suomi vapautti aluksi 75 prosenttia jäsenmaiden (vuoden 1954 mukaisesta) tuonnista lopun jäädessä vielä lisenssinvaraiseksi. Lisäksi markka devalvoitiin saman vuoden syksynä, mikä lisäsi viennin kilpailukykyä. Näin globaaliintiöityä tuontia pystyttiin kasvattamaan entisestään. Vuosittain uusitut sopimukset OEEC-maiden kanssa menettivät hiljalleen merkitystä, kun lisenssitön tuonti laajennettiin koskemaan myös Euroopan bilateraalisia ja dollarialuetta.²⁴

²¹Fellman 2008, 169; Pihkala 2001, 183.

²²Hjerpe 1988, 133.

²³Pihkala 2001, 194–195.

²⁴Pihkala 1982, 370, 372; Pihkala 2001, 196–197.

2.2. Norja integroituu voimakkaasti länteen

Norja oli joutunut saksalaisten miehittämäksi toisen maailmansodan (1939–1945) aikana. Miehitys päättyi viisi vuotta sen alkamisesta Saksan antauduttua toukokuussa 1945, jolloin pakolaishallitus pääsi palamaan Lontoosta Osloon. Ihmisuhrien määrä jäi Norjassa selvästi pienemmäksi kuin suurimmassa osassa muuta Eurooppaa, sillä vaikka paikalliset taistelut olivat rajuja, välttyi maa massiivisilta ilmapommituksilta eikä varsinaisia suurtaisteluita koskaan käyty.²⁵

Vaikka taloudelliset tappiotkaan eivät nousseet Norjassa suurimman osan sotaan osallisiksi joutuneiden maiden menetysten tasolle, oli taloudellinen taantuma kuitenkin merkittävä. Kauppuosuhteet olivat sodan aikana katkenneet Saksan liittolaisia lukuun ottamatta ulkomaihin, ja ulkomaisen valuuttavarannon puutteessa tuontitavaroista oli suuri pula. Niin ikään infrastruktuuri oli kärsinyt merkittävästi, erityisesti pohjoisessa Ruijan alueella saksalaiset joukot kylvivät systemaattista tuhoa, olkoonkin, että Saksan armeija oli myös kohentanut infrastruktuuria ja rakentanut esimerkiksi uusia lentokenttiä sekä maanteitä palvelemaan omia tarkoituksiaan. Erikoisolot heijastuivat vääjäämättä tuotantoon ja tuottavuuteen.²⁶

Norjan taloudellinen toipuminen sodasta oli kuitenkin hyvin nopeaa: Tuotanto ja yksityinen kulutus saavuttivat sotaa edeltäneen tason jo vuoden 1946 lopussa.²⁷ Bruttokansantuote saavutti saman rajapyykin vuotta myöhemmin. Vuonna 1950 bruttokansantuote asukasta kohden oli Norjassa 30 prosenttia korkeampi kuin Suomessa. Ero oli selkeästi suurempi kuin maailmansotia edeltäneenä aikana. Norjan, kuten Tanskan ja Ruotsin, bruttokansantuote asukasta kohden ylsi Länsi-Euroopan keskiarvon yläpuolelle Suomen jäädessä keskiarvon alapuolelle samaisena vuonna.²⁸

Hodne korostaa Norjan nopean toipumisen ja kasvun selittäjänä Marshall-avun merkitystä. Norja otti vuonna 1948 vastaan Marshall-apua ja liittyi näin OEEC:hen ja Euroopan Maksuliittoon (EPU, European Payments Union). Hodnen mukaan erityisesti EPU:lla oli suuri vaikutus kaupan multilateralisoimiseen. Vapaakaupan edistämisen ja dollarimääräisen

²⁵Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 271–272.

²⁶Hodne 1975, 447–448; Thue 2008, 438.

²⁷Thue 2008, 438.

²⁸Iversen & Thue 2008, 10; Maddison 1991, 6.

avustuksen ohella Marshall-avun vastaanottaminen hillitsi devalvointikehää, johon dollari-pula oli Euroopan maat sodan jälkeen ajanut.²⁹

Jo ennen Marshall-apua Norja oli ratifioinut Bretton Woods -sopimuksen liittyen Suomen tapaan myös Bretton Woods -instituutioiden IMF:n ja IBRD:n jäseniksi. Norja oli mukana Havannan konferenssissa vuonna 1947, kun Kansainvälisen Kauppajärjestön perustamista (ITO, International Trade Organization) suunniteltiin. ITO:n kariuduttua Norja allekirjoitti GATT-sopimuksen. Sen sijaan vuonna 1948 esillä olleeseen pohjoismaisen tulliliiton hankkeeseen Norja suhtautui, kuten jo mainittua, varautuneemmin, eikä tulliliitto ottanut toteutuakseen.³⁰

Vuonna 1949 Norja liittyi Pohjois-Atlantin liittoon NATO:on. Puolueettomuuspolitiikan epäonnistumisen toisessa maailmansodassa kokenut maa sai turvaa integroitumisesta länteen. Kylmän sodan kiristyminen ja Suomen Neuvostoliiton kanssa solmima YYA-sopimus vaikuttivat myös Norjan ulko- ja puolustuspoliittisiin valintoihin. Multilateraalisiin kaupparatkaisuihinkin Norja suhtautui avoimesti, vaikka Hodne Alice Bourneufia mukailleen korostaa Norjan valtiojohtoisen kapitalismin olleen kaikista tuon ajan länsimaisista demokratioista lähimpänä suunnitelmataloutta.³¹

Varauksellisuutta markkinatalouteen voidaan kuitenkin pitää niin hallitsevana piirteenä kaikissa sodasta toipuvissa Euroopan maissa, ettei Norjan valtiojohtoinen kehityskulku poikennut siitä erityisemmin. Myöskään maan läntiselle vapaakauppakehitykselle ei ollut olemassa vastaavia ulkopoliittisia esteitä kuin Suomen kohdalla.

Vuonna 1950 Norjan tuonnista OEEC-maista karkeasti puolet oli saanut vapaalistakohtelun ja vuonna 1955 osuus oli jo 90 prosenttia. Vertailun vuoksi Suomi aloitti kaupan vapauttamisen OEEC-maiden tuonnille vuonna 1957. Niinpä siinä missä Suomi oli vielä vuoden 1957 alkaessa kovin säännelty talous, vastaava rajapyykki voidaan Norjan kohdalla vetää ainakin viisi vuotta aikaisemmaksi vuoteen 1952, jolloin Hodne näkee Norjan varsinaisen jälleenrakennuksen tulleen loppuunsaatetuksi myös muilla talouden indikaattoreilla.³²

²⁹Hodne 1975, 457, 462–363.

³⁰Hodne 1975, 458; Pihkala 2001 194.

³¹Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 276; Hodne 1975, 456, 461.

³²Hodne 1975, 461–464. Hodne 1983, 176.

2.3. Länsi-Euroopan liberalisaatio ja integraatio

Toisen maailmansodan päätyttyä Euroopan maat pyrkivät pääsääntöisesti itsenäiseen jällelenrakennukseen ja talouden elvyttämiseen. Ulkomaankauppa toimi bilateraalipohjalla kompensatio-³³ tai clearing-kauppana³⁴. Tarve laajalle rauhanomaiselle yhteistyölle oli kuitenkin käynyt ilmeiseksi sodan pirstomassa Euroopassa, mikä vaikutti asteittain myös kauppasuhteiden kehittymiseen. Eurooppa-aate nosti päätään ennennäkemättömällä tavalla ja heti sodan jälkeen aatteen nimissä perustettiin lukuisia järjestöjä ja säätiöitä. Hiljalleen alettiin uskoa, että yhdentyminen oli saavutettavissa nimenomaan taloudellisen integraation kautta, ja että sen puutteesta johtuen aiempien vuosikymmenten yhdentymishankkeet eivät olleet tuottaneet tulosta.³⁵

Yhdysvaltojen merkitys taloudellisen yhteistyön ja ulkomaankaupan vapauttamisen edistämisenä oli keskeinen. Teolliselta ja kaupallisesta kilpailukyvyltään maailman parhaana maana se pyrki levittämään vapaakaupan ja valuuttojen vapaan vaihdettavuuden tavoitetta maailmanlaajuisiksi. Jo ennen toisen maailmansodan päättymistä kansainvälisessä kaupassa siirryttiin dollaripohjaiseen valuuttajärjestelmään, jossa valuuttakurssit olivat kiinteitä suhteessa Yhdysvaltain dollariin, joka puolestaan oli sidottu kultakantaan.³⁶

Dollarijärjestelmä oli osa niin kutsuttua Bretton Woods -sopimusta, jossa vahvistettiin säännöt ja menettelyt, joilla ohjattiin maailmantaloutta. Uudet instituutiot, Kansainvälinen Valuuttarahasto, IMF, ja Jällelenrakennus- ja kehityspankki, IBRD, joihin myös Suomi ja Norja liittivät, perustettiin niin ikään sopimuksen pohjalta. IMF:n tehtäväksi tuli edistää yhteistyötä ja vakautta kansainvälisillä rahamarkkinoilla, toisin sanoen helpottaa valuuttojen vaihdettavuutta. IBRD toimi puolestaan jällelenrakennus- ja kehityshankkeiden rahoittajana.³⁷

Suunnitelmiin kuului myös kolmannen Bretton Woods -instituution perustaminen: Kansainvälistä kauppajärjestöä, ITO, koskevat hankkeet kariutuivat kuitenkin itä- ja länsiryhmittymien poliittisiin sekä talousjärjestelmien toimintatapoihin liittyviin erimielisyyksiin.

³³Kompensaatiokaupassa joko osa maksusta tai maksu kokonaisuudessaan suoritetaan kohdemaan tavarana tai palveluna. Ks. esim. Taloussanakirja.

³⁴Ks. viite 11, s. 8.

³⁵Pihkala 2008, 35, 44–46.

³⁶Pihkala 2001, 191

³⁷Ambrosius & Hubbard 1989, 234; Pihkala 2001, 191–192.

Markkinatalousmaat sitoutuivat noudattamaan Yleistä tulli- ja kauppasopimusta eli GATT:ia, joka tuli voimaan tammikuussa 1948. GATT-sopimus oli alun perin 23 maan monenkeskinen kauppasopimus, jossa osapuolet sitoutuivat periaatteessa myöntämään kaikille sopijamaille samat tullinalennukset. Ensimmäisen GATT-neuvottelukierroksen tuloksena oli 45 000 tullimyönnytystä, jotka vaikuttivat kauppatavaraan yhteensä 10 miljardin dollarin arvosta, joka vastasi noin viidesosaa maailmankaupasta. Koska GATT:iin kuuluivat johtavat läntiset kauppamaat, sopimus onnistui saavuttamaan verrattain nopeasti määrävän aseman maailmankaupan pelisääntöjen asettajana, vaikka se ei kyennytkään torppaamaan kahdenkeskisten kauppasopimusten jatkuvaa solmimista.³⁸

Konkreettisenä toimena Euroopassa Yhdysvallat aloitti avustuksien ja lainojen jakamisen valtioille. Sen pyrkimyksenä oli paitsi auttaa Eurooppa nousemaan taloudellisesta ahdingosta myös padota siten kommunismin leviämisen uhkaa. Maan ulkoministeri Georg Marshallin mukaan nimettyä talousapua otti vastaan 16 maata, joista tuli huhtikuussa 1948 OEEC:n jäseniä. OEEC:n tehtävä oli paitsi koordinoita Marshall-apua, myös edistää hallitusten välisenä organisaationa jäsenvaltioiden taloudellista yhteistyötä. OEEC-yhteistyötä täydensi seuraavalla vuosikymmenellä Euroopan Maksuliitto, EPU, jonka tavoitteena oli edistää jäsenmaiden valuuttojen vaihdettavuutta kauppasuhteiden multilateralisoimisen helpottamiseksi.³⁹

OEEC:tä ja EPU:a on pidetty ensimmäisinä todella tehokkaasti rahavirtojen liikkumiseen vapauttavasti vaikuttaneista organisaatioista.⁴⁰ Myös sosialistisilla mailla oli samoihin aikoihin pyrkimys vastaavanlaiseen yhteistyöhön Keskinäisen Taloudellisen Avun Neuvoston eli SEV:n kautta, joskin se kärsi Neuvostoliiton hallitsevasta asemasta ja niin ulkomaankaupan vapauttaminen kuin valuuttojen vaihdettavuuskin jäivät toteutumatta.⁴¹

Organisaatiot, jotka hallitsivat sodan jälkeistä liberalisointi- ja integraatiokehitystä Euroopassa, olivat hallitusten välisiä. Toukokuussa 1948 Haagissa pidettiin 16 maan ja useiden kansalaisjärjestöjen edustajien kesken erittäin laaja kokous Euroopan yhtenäisyyden puolesta. Vuotta myöhemmin kokouksen päätösten mukaisesti muodostettiin Euroopan neuvosto (EN), joka seurasi OEEC:n tavoin hallitusten välisten organisaatioiden traditiota.

³⁸Hodne 1975,458–459; Kohti yhteistä rahaa: EMUn lyhyt historia; Pihkala 2001, 192.

³⁹Baldwin & Wyplosz 2004, 9-10; Pihkala 2008, 46,194.

⁴⁰Ks. esim. Postan 1967, 105.

⁴¹Pihkala 2008, 47.

Tämä funktionalistinen näkemys palveli ennen kaikkea Englantia, joka näki kansallisvaltiot edelleen tehokkaimpina ja vakaimpina hallinnon muotoina haluten säilyttää integroitumisen hallitusten välisen yhteistyön tasolla. Erittäin laajaa tuhoa sodassa kärsineet maat Belgia, Alankomaat, Luxemburg, Ranska, Itävalta, Saksa ja Italia suhtautuivat puolestaan myönteisesti kansallisvaltioiden syvempään integraatioon ja vaativat hallitusten välistä yhteistyötä pidemmälle menevän organisaation perustamista. Tälle niin kutsutulle federalistiselle leirille EN:n toiminta oli pettymys. Vaikka EN sai aikaan esimerkiksi 1950 Euroopan ihmisoikeussopimuksen, ei päättävä elin ministerineuvosto kyennyt useinkaan yksimieliseen päätöksentekoon eikä EN taloudellisilta meriiteiltään yltänyt alkuunkaan OEEC:n tasolle.⁴²

Federalistien kannalta lupaavammaksi hankkeeksi osoittautui huhtikuussa 1951 muodostettu Euroopan Hiili- ja teräsyhteisö (EHTY). Sen perustamisen kapellimestareina toimivat Ranskan ulkoministeri Robert Schuman sekä Euroopan integraation isänäkin pidetty Ranskan 4-vuotissuunnitelmista vastanneen suunnittelukomitean johtaja Jean Monnet. Yhteisö pohjautui Ranskan ja Saksan vuosisataisiin konflikteihin, joiden poistamiseksi ja ylipäättään rauhan ylläpitämiseksi Schuman julisti vaatimuksensa valtioiden välille kehitettävästä liitosta. Näin syntyi Ranskan ja Länsi-Saksan välille liitto, joka asetti valtioiden hiili- ja terässektorit ylikansallisen määräysvallan alle. Länsi-Saksa oli tyytyväinen vapauduttuaan liittoutuneiden Ruhrin alueen hiili- ja terästeollisuuden valvonnasta vahvistaen – yhä miehittynä maana – kansainvälistä asemaansa. Ranska kykeni nyt puolestaan valvomaan Länsi-Saksan teollisuutta yhteisen ylikansallisen hallinnon avulla. Myös Italia ja tulliuunionin keskenään muodostaneet Benelux-maat liittyivät yhteisöön. EHTY toteutti omaa funktiotaan onnistuneesti ja todisti ennen kaikkea yhteistyön toimivuutta uudenaikaisessa federaatiivisessa rakenteessa. Jäsenmaista eli niin kutsutuista ”Euroopan kuutosista” tuli Euroopan integraation ydin ja tärkeä suunnannäyttäjä.⁴³

⁴²Baldwin & Wyplosz 2004, 8-9; Pihkala 2008, 44–45.

⁴³Baldwin & Wyplosz 2004, 10; Pihkala 2008, 51.

3. Suomen ja Norjan välinen kauppa 1957–1972

3.1. Englannin vanavedessä – kauppapolitiikkaan vaikuttanut institutionaalinen kehitys

Sekä Suomen että Norjan vapaakauppaintegraation suuntaviivoihin vaikutti merkittävästi molemmille maille tärkeän kauppakumppanin Englannin toiminta. Englanti oli Suomelle tärkeämpi vienti- ja tuontimaa kuin Neuvostoliitto läpi 1950- ja 60-luvun. Kiilasipa maiden väliin ensin mainitulla vuosikymmenellä muutama muukin maa.⁴⁴

Kuten aiempaan mainitsin, Englanti ei lämmennyt ”Euroopan kuutosten” laajalle kauppapolitiittiselle yhteistyölle. Anti-federalistinen Englanti olisi halunnut muodostaa vapaakauppa-alueen ilman maataloutta ja jäsenten yhteistä ulkotullia. Se halusi tosissaan säilyttää kansainyhteisönsä piiriin 1930-luvulla luodun tullihelpotusjärjestelmän, olivathan siirtomaat Englannille taloudellisesti hyvin merkittäviä. Ei sovi myöskään unohtaa, että vaikka Yhdysvallat olikin jo romuttanut maan mahtiasemaa, oli Englanti silti 50-luvulla yhä suuralta ja punta tärkeä varantovaluutta joskaan ei enää dollarin veroinen.⁴⁵

Kun EHTY-yhteistyö kulminoitui 25.3.1957 Rooman sopimuksella Euroopan Talousyhteisön eli EEC:n (European Economic Community) perustamiseksi, Englanti ryhtyi johtamaan EEC:n ulkopuolisten maiden vapaakauppa-alueen EFTA:n (European Free Trade Area) muodostamista. Tässä kohtaa ajankohtaiseksi nousi jälleen kysymys Pohjoismaisesta tulliunionista. Sitä koskevat suunnitelmat kuitenkin kariutuivat, sillä Pohjoismaiden välille ei tälläkään kertaa syntynyt yksimielisyyttä. EFTA-kehitys veti Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa puoleensa.⁴⁶

Siinä missä Suomi olisi ollut valmis allekirjoittamaan sopimuksen tulliunionista, oli Norja Pohjoismaista tälläkin kertaa se, jossa esiintyi eniten erimielisyyttä Pohjoismaiden yhteismarkkinoiden tarpeellisuudesta. Norjassa pelättiin, että maa joutuisi yhteispohjoismaalaisilla markkinoilla Ruotsin ja Tanskan jalkoihin sekä eristetyksi laajemmasta yhteismarkkinakehityksestä. Elinkeinoelämän piireissä vastustusta herätti pelko mahdollisia muutoksia

⁴⁴ Pihkala 2001, 201; Fellman 2008, 173.

⁴⁵ Pihkala 2001, 200 – 201; Pihkala 2008, 55.

⁴⁶ Pihkala 2001, 201.

ja kompromisseja kohtaan, joita Pohjoismaiden yhteismarkkinat toisivat tullessaan vero- ja työpalkkakysymyksistä korkosuhteisiin.⁴⁷ Pohjoismainen tulliunioni nousi pinnalle vielä vuonna 1968 Tanskan aloitteesta. Tuolla kertaa se keräsi vastustusta nimenomaan Suomen presidenttinä toimineelta Kekkoselta, joka pelkäsi maataloustuotannon vaarantuvan liiaksi. Samoilla linjoilla oltiin Norjassa, jossa arveltiin Tanskan maataloustuotteiden tuonnin lisääntyvän entisestään, mikäli tulliunioniin päädyttäisiin. Voimakkain kariutumisen syy lienee kuitenkin ollut entisten EFTA-maiden siirtyminen EEC:n leiriin.⁴⁸

Virallisesti EFTA perustettiin Ruotsissa käydyissä neuvotteluissa 20.7.1959. Seitsemään maan teollisuustuotteet käsittävään vapaakauppa-alueeseen liittyivät Englannin, Ruotsin, Norjan ja Tanskan ohella Portugali, Sveitsi sekä Italia. EFTA oli hyvä ratkaisu pienille (ja puolueettomille) maille, joiden oli vaikea liittyä saati assosioitua EEC:hen. Tosin aikaa myöten EFTA kärsi Englannin hallitsevasta asemasta ja jäi muutenkin EEC:n jalkoihin. Suomi seurasi neuvotteluita sivusta, eikä päässyt halukkuudestaan huolimatta jäseneksi Neuvostoliiton vastustuksen vuoksi. Suomi solmi EFTA:n kanssa kuitenkin erikoisjärjestelyin niin sanotun liitännäissopimuksen vuonna 1961, joka takasi Suomelle pääpiirteittäin samat edut ja velvollisuudet kuin EFTA-maiden keskinäinen sopimus.⁴⁹

EFTA:ssa asioista päätti Neuvosto apunaan sihteeristö. Ylikansallista päätöksentekoaikaa vapaakauppa-alueella ei ollut. Keskinäisten teollisuustuotteiden tullit poistettiin vaiheittain 1.7.1960 alkaen seuraavan kahdeksan vuoden aikana. Samalla alkunsa sai tavaroiden alkuperäsäännöstö, mikä esti kolmansien maiden tavaroiden kulkemisen tullitta yhden EFTA-maan kautta toiseen.⁵⁰ Suomen ja Norjan välisen kaupan esteitä purettiin 60-luvulla nimenomaan EFTA:n luomassa kontekstissa. Suomen tullit EFTA:sta tapahtuvan tuonnin kohdalla poistettiin 21.12.1967. Tuontitullien lisäksi kaikenlaisten muiden tuontitavaroista kannettavien maksujen, kuten niin sanottujen rajamaksujen ja sisäisten verojen perimiseen puututtiin EFTA:ssa. Liiton alueella pyrittiin laajentamaan tasapuolisen kilpailun edellytyksiä ja tämän tavoitteen toteutumiseksi kehitettiin määräyksiä, jotka melko kattavasti rajoittivat tuontitavaroista hyvin yleisesti kannettuja lisämaksuja.⁵¹

⁴⁷UMA, Ryhmä 5 Osasto C4 ”Oslossa olevan suurlähetystön raportti 5”

⁴⁸UMA, 5 C Raportit Oslo 10.1.–30.9.1968. R-358/134; Pihkala 2008, 64.

⁴⁹Pihkala 2001, 201; Pihkala 2008, 63–64.

⁵⁰Pihkala 2008; 63–64.

⁵¹ Euroopan Vapaakappaliito EFTA 1980, 39, 45–46.

OEEC menetti EEC:n ja EFTA:n myötä asemansa Länsi-Euroopan maiden taloudellisen yhdentymisen välineenä, ja se muuttuikin vuodesta 1961 lähtien OECD:ksi (Organisation for Economic Co-operation and Development) toimien laajemmin teollisuusmaiden talouspolitiikan koordinoijana.⁵²

Maaliskuulle 1966 päivätyssä diplomaattikirjeessä silloinen Suomen Norjan suurlähettiläs Pentti Suomela arvioi yhteismarkkinoiden vaihetta Norjan näkökulmasta seuraavasti: ”Yhteismarkkinasuhteiden tutkiminen selvittää myös mitä vaikutuksia jäsenyydellä saattaa olla Norjan pohjoismaisille poliittisille ja taloudellisille suhteille. Yhä ilmeisemmäksi alkaa käydä, että Norja valitsee oman tiensä suhteissaan yhteismarkkinoihin Ruotsista ja Suomesta riippumatta. Tämän vaikutelman saa arvovaltaisilla tahoilla esitetyistä lausunnoista. Entinen ulkoministeri Lange mm. korostaa, että ratkaistessamme suhteemme yhteismarkkinoihin ei asennoitumisemme liittoutumattomaan Ruotsiin tai erikoisasemassa olevaan Suomeen saa olla ratkaiseva.”⁵³

Suomelan välittämän näkemyksen mukaan Norja ei siis pitänyt muiden Pohjoismaiden kehityskulkuja ratkaisevalla tavalla merkittävänä sen omassa päätöksenteossa. Toisaalta ei muiden Pohjoismaiden rooli ollut myöskään yhdentekevä. Kun Norja oli myöhemmin päässyt varsinaiseen EEC-neuvotteluvaiheeseen, ilmoitti se Pohjoismaiden neuvostossa käyvänsä neuvotteluita mahdollisimman läheisessä yhteistyössä muiden Pohjoismaiden kanssa⁵⁴.

Norjan vuosia jatkunut kansainvälinen yhteistyö EFTA:n ja yhteismarkkinoiden puitteissa oli koettu maassa kaikin puolin hyväksi. Jäsenyys oli ollut omiaan edistämään jäsenmaiden taloudellista kehitystä, kohottaman niiden elintasoja ja vilkastuttamaan maiden välistä kaupankäyntiä. EEC-jäsenyyden osalta Suomela totesi, että vaatimukset ylikansallisista oikeuksista olivat heikentyneet vuoteen 1966.⁵⁵ Tällä hän viittasi ilmeisesti Luxemburgissa tammikuussa 1966 päädyttyyn kompromissiin, jossa sovittiin, etteivät ministerineuvoston tai komission päätökset koskeneet jotain maata, jos ne vaaransivat kyseisen maan keskeiset kansalliset edut. EEC-maat saivat käytännössä siis veto-oikeuden niille tärkeissä asioissa.⁵⁶

⁵²Pihkala 2008, 55–56.

⁵³UMA, 5C Raportit Oslo 28.1.–19.10.1966, R-440/112.

⁵⁴UMA, 5 C Raportit Oslo 14.2.–20.11.1967. R-529/188.

⁵⁵UMA, 5C Raportit Oslo 28.1.–19.10.1966, R-440/112.

⁵⁶Pihkala 2008, 62.

Yleinen ilmapiiri Norjassa vaikutti EEC-jäsenyyden hakemiselle kaiken kaikkiaan suotuisammalta alkuvuodesta 1966 kuin vielä neljä vuotta aikaisemmin, jolloin hallituspuolueet olivat olleet asiasta täysin eri mieltä.⁵⁷ Jäsenyys oli useammassa EFTA-maassa agendalla Englannin päätettyä hakea jäsenyyttä, mutta hakemuksen tultua hylätyksi Ranskan presidentti de Gaullen toimesta eivät muidenkaan maiden neuvottelut johtaneet tulokseen.⁵⁸

Heinäkuussa 1967 Norjan suurkäräjät hyväksyi hallituksen ehdotuksen EEC-jäsenyyden anomisesta selvin äänin.⁵⁹ Suurlähettiläs Suomelan mukaan Norja ei sen hetkisen maassa vallinneen näkemyksen pohjalta voinut jäädä laajentuvan EEC:n ulkopuolelle, sillä Englanti, Tanska ja Ruotsi olivat jo ilmoittaneet anovansa liittymistä. Laajentuvan EEC:n ulkopuolelle jääminen ei olisi merkinnyt Norjalle vain EFTA:n kautta saavutettujen etujen menetystä, vaan tilanne olisi ollut huonompi kuin ennen EFTA:n syntymistä. Liittymistä ei tosin tullut toteuttaa ilman ehtoja ja erityisjärjestelyitä. Esimerkiksi maatalouden osalta Norja tarvitsi pysyväluontoiset erikoisjärjestelyt.⁶⁰

Kuten jo mainittua, Pohjoismaiden pääministerien kokouksessa seuraavana vuonna oli pohjoismainen yhteistyötahto jälleen esillä tulliuunionin muodossa. Suurlähetystön kirjeenvaihdossa todettiin varmastikin osuvasti, norjalaista sanomalehti Aftenpostenia siteeraten, että vaikka kuinka Pohjoismaat toivoisivat toisilleen hyvää menestystä, eivät maat voi syödä vain toistensa maataloustuotteita tai sanottavasti avustaa toisiaan keskinäisellä kaupalla. Pohjoismaiset markkinat yksinään olivat siis tulkittavissa niin Norjalle, Ruotsille, Suomelle kuin tulliuunionialoitteen esiin nostaneelle Tanskalle vähämerkityksellisiksi. Tästä huolimatta Pohjoismaat vai Eurooppa -integraatiokysymys oli Norjan suurkäräjillä paljon esillä. Pohjoismaiden parissa tunnuttiin ymmärtävän hyvin myös Suomi-Nordek-räjähdysalttiutta.⁶¹

Vaikka Norjassa EFTA-jäsenyyteen oltiinkin tyytyväisiä ja Suomessa vapaamman kaupan ensiaskeleet oli nekin otettu onnistuneesti liitännäisjäsenenä vapaakauppaliiton suojissa, houkutti EEC EFTA:n jäseniä. Kuten jo aiemmin asiaan viittasin, EEC:n alueella oli väestöä tuplasti enemmän kuin EFTA-valtioissa ja EEC:n kauppa kasvoi kilpailijaansa nope-

⁵⁷ UMA, 5C Raportit Oslo 28.1.–19.10.1966, R-440/112.

⁵⁸ Pihkala 2008, 64.

⁵⁹ Tamnes 1997, 165.

⁶⁰ UMA, 5 C Raportit Oslo 14.2.–20.11.1967. R-529/188.

⁶¹ UMA, 5 C Raportit Oslo 10.1.–30.9.1968. R-358/134.

ammin. Tosin Euroopan valtioiden kaupan kasvu oli poikkeuksellisen merkittävää molemmissa blokeissa.⁶² Olennaista on myös huomioida, että EFTA:n pohjana olleen Tukholman konvention toivomuksena oli alun alkaenkin laajempi eurooppalainen ratkaisu. Länsi-Euroopan jakautuminen kahteen järjestöön oli nähty ongelmallisena läpi 60-luvun. EFTA:n toimintaa varjosti jatkuvasti sen jäsenmaiden vahvat taloudelliset siteet EEC-valtioihin ja pyrkimykset liittyä yhteisöön.⁶³

Presidentti De Gaulle erosi huhtikuussa 1969 ja Euroopan yhteisö⁶⁴ hyväksyi Englannin, Irlannin, Tanskan sekä jäsenyyttä myös vuonna 1967 hakemaan päätyneen Norjan jäsenhakemukset. Norja jäi kuitenkin rannalle, sillä kansa äänesti yhteisöjäsenyyttä vastaan vuonna 1972.⁶⁵ EEC-vastustuksen kasvuun olivat maassa vaikuttaneet muun muassa talousyhteisön eräät päätökset, kuten Norjaa kuulematta kiinni lyöty kalastuspolitiikka.⁶⁶ Diplomaattikirjeenvaihdossa siteeratun työväenpuolueen puheenjohtaja Trygve Brattelin mukaan kansanäänestyksen tulokseen olivat syynä muun muassa itsenäisen valtion nuori ikä ja siten pelko kansallisen itsenäisyyden rajoittamisesta, Norjan maantieteellinen muoto, toisin sanoen pituus ja kansalaisten tunne siitä, että päätöksentekopaikkana jo Oslo tuntui kaukaiselta saati Bryssel sekä kalastajien ja maanviljelijöiden vastustus toisin kuin esimerkiksi Tanskassa.⁶⁷ Norja teki teollisuustuotteet käsittäneen vapaakauppasopimuksen EEC:n kanssa seuraavana vuonna. Suomen EEC- sopimus astui virallisesti voimaan vuonna 1974. Jo aiemmin oli entisten EFTA-maiden Englannin ja Tanskan kanssa sopimuksella säädetty, että vapaakauppa niiden ja EFTA:an jääneiden maiden välillä jatkuisi useimpien tuotteiden kohdalla.⁶⁸

Luvun alaotsikoinnista ja Englannin vahvasta vaikutusvallasta huolimatta voi Suomen kohdalla tuskin painottaa liiaksi Neuvostoliiton merkitystä, kun puhutaan kauppapolitiikasta. EFTA-vapaakauppasopimusta edelsivät vaikeat neuvottelut itänaapurin kanssa, joiden seurauksena Suomi taipui antamaan Neuvostoliitolle samat tulliedut kuin EFTA-maille vuoden 1947 kauppasopimukseen perustuen. Tullietujen merkitys ei tosin ollut suuren suu-

⁶² Tipton & Aldrich 1987, 139–140.

⁶³ Euroopan Vapaakappaliito EFTA 1980, 13; Pihkala 2008, 64.

⁶⁴ Vuonna 1967 EEC:n, EHTY:n, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, ja Euratomin, Euroopan atomienergiayhteisö, toimeenpanoelimet yhdistettiin ja niitä alettiin kutsua EY:si, vaikka sinänsä vapaakauppasopimukset solmittiin myöhemmin erikseen EEC:n ja EHTY:n kanssa. Ks. esim. Perustietoa EU:sta; Euroopan Vapaakappaliito EFTA 1980, 15.

⁶⁵ Pihkala 2008, 66.

⁶⁶ UMA, 5 C Raportit Oslo 10.1.–30.9.1968. R-6921/345.

⁶⁷ UMA, 5 C Raportit Oslo 8.2.–1.10.1973. R-368/186.

⁶⁸ Euroopan Vapaakappaliito EFTA 1980, 14–15.

ri, sillä Suomi toi Neuvostoliitosta lähinnä tullittomia raaka-aineita. Tullien sijaan monia tuontiartikkeleita, kuten öljytuotteita, autoja ja sokeria, oli muutenkin siirretty verottamaan valmisteveroilla.⁶⁹

EFTA- kuten GATT-maatkin hyväksyivät Suomen ja Neuvostoliiton järjestelyt. Englannin vaatimuksesta Suomi ei tosin päässyt teknisesti erillissopimuksella EFTA:n jäseneksi, vaan Suomi ja EFTA tekivät erillisen vapaakauppasopimuksen, joka loi hallinnollisesti Suomes- ta ja EFTA:sta erillisen yksikön, FINEFTA:n. GATT:ssa Suomen ja Neuvostoliiton sopi- musta arvosteltiin kovin sanankääntein, mutta koska länsimaiden intresseissä oli vähentää Neuvostoliiton vaikutusta Suomeen, ei mikään maa virallisesti valittanut järjestelyistä.⁷⁰

Suomen ja Norjan kauppaintegraatioiden tie johti ensimmäisellä tarkastelujaksolla samaan suuntaan joskin hieman eri tahtiin ja osin eri intressein. Siinä missä Norja oli heti toisen maailmansodan jälkeen hyvin avoinna länteen kaikilla ulkopolitiikan sektoreillaan, Suomi oli idän erityissuhteidensa vuoksi pakonkin sanelemana varautuneempi. GATT-jäsenyys ja EFTA-yhteistyö takasivat Suomelle kuitenkin hyvin samanlaisen pohjan vapauttaa kauppaa kuin Norjallekin. Mielenkiintoinen muutos Suomen ja Norjan integraatiopoluissa tapahtui tarkastelujakson loppua kohden liikuttaessa: Siinä missä Norjan askellus kävi harkitum- maksi, otti Suomi niin paljon askeleita länteen kuin idän suunnalta narua annettiin.

OEEC:n ja Marshall-avun sekä EPU:n ulkopuolelle jättäytyminen jättää jossiteltavaa Suo- men taloudellisen menestykseen ja kaupan multilateralisoinnin nopeuteen. Voimme vain arvailla, olisiko kaupan ja talouden kehitys ollut merkittävästi nopeampaa ja taloudellisen toiminnan mittareilla mahdollisesti tuloksetkaampaa voimakkaamman länsi-integraation saattelemana kuin puolueettomuuslinjaa ja erityissuhteita itään kunnioittavien ratkaisujen seurauksena. Jälkiviisaasti, nykyhetkestä käsin, on helppo kritisoida Suomen pitkään jat- kunutta panostusta idänkauppaan ja vientiteollisuuden kehittämistä pitkälti Neuvostoliiton tarpeisiin, mikä osoittautui myöhemmin ongelmalliseksi. Kauppapoliittisia ratkaisuja on kuitenkin hyödytöntä jossitella irrallisina muuttujina muusta yhteiskunnallisesta kehityk- sestä. Ja vaikka poliittinen konteksti otettaisiinkin huomioon, vaihtoehtoisten tapahtumien analysointi tai erinäisten ratkaisujen onnistumisen arviointi ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

⁶⁹ Pihkala 2001, 203–204.

⁷⁰ Pihkala 2001, 204, 206.

3.2. Kansantalouden ja viennin kehitys

Viennin kasvuvauhti oli Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen selkeästi nopeampi kuin maanosan taloushistorian kultakaudella 1870–1913 puhumattakaan sotien välisestä ajanjaksosta. Kun Euroopassa viennin kasvu oli 1948–1962 noin 200 prosenttia, koko maailmassa vienti lisääntyi 150 prosenttia.⁷¹ Markkinoiden avautuminen sujui jouhevasti Euroopassa uusien organisaatioiden siivittämänä.

Eurooppa kiri Yhdysvaltoja kiinni taloudellisilla mittareilla. Vuosien 1950 ja 1973 välillä bruttokansantuote kasvoi Länsi-Euroopassa 250 prosenttia. Yhdysvalloissa vastaava luku oli noin 100 prosenttia. Englanti pärjäs vertailussa Länsi-Euroopan maista huonoimmin, mutta kasvuvauhti oli saarivaltiossa silti samaa luokkaa kuin Yhdysvalloissa.⁷²

Niin Suomessa kuin Norjassakin talouden kasvu jatkui suosiollisena. Keskiporto kasvuvauhti vuosina 1950–73 oli Suomessa 4,2 prosenttia ja Norjassa 3,2 prosenttia. Norjan bruttokansantuote/ capita oli silti korkeampi kuin Suomella niin ensimmäisen tarkastelujakson alussa kuin lopussa. Tosin siinä missä Norjan bruttokansantuote henkeä kohden oli vielä 50-luvulla ollut liki 30 prosenttia suurempi kuin Suomen bruttokansantuote, ei eroa enää vuonna 1973 ollut edes kahta prosenttia Norjan hyväksi.⁷³

Mitä Suomen ulkomaankauppaan tulee, sen määrä noin kaksinkertaistui niin 1950- kuin 60-luvuilla. Sitä seuraavan kerran kaksinkertaistuminen saavutettiin 80-luvun puolenvälin jälkeen. Tuonnin ja viennin välillä oli tosin pieniä eroja; tuonti kasvoi pääasiassa vientiä reippaammin. Viennin arvon Suomi oli kaksinkertaistanut vuosien 1913 ja 1950 välillä, mutta seuraavan kvartaalivuosisadan aikana se lähes viisinkertaistui. Norjan viennin kasvuvauhti oli selkeästi Suomea kovempi 1950-luvulle tultaessa. Se oli kolminkertaistunut vuodesta 1913. Vuosien 1950 ja 1973 välillä maiden viennit kasvoivat puolestaan lähes samassa tahdissa, kun Norjan vienti kasvoi hieman yli viisinkertaiseksi. Länsi-Euroopan valtioista vain EEC-maat Italia ja Hollanti onnistuivat kasvattamaan vientiään selvästi enemmän kuin Pohjoismaat ensimmäisellä tarkastelujaksolla.⁷⁴

⁷¹Postan 1967, 91–92.

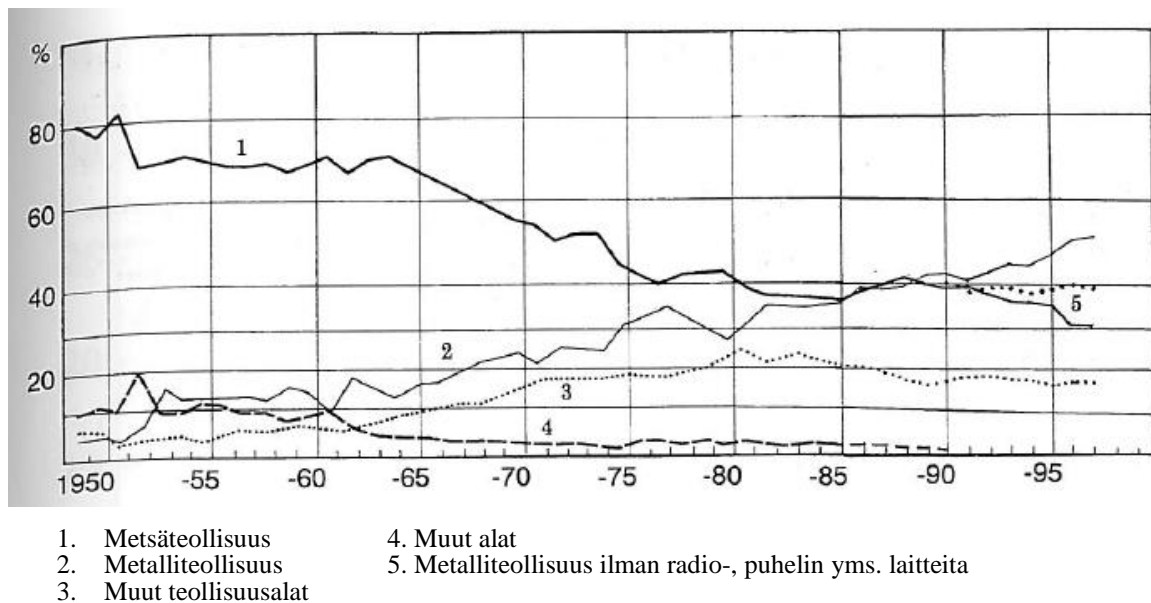
⁷²Berend 2006, 257.

⁷³Iversen & Thue 2008, 10–11.

⁷⁴Maddison 1989, 138; Pihkala 2001, 242–243.

Sodanjälkeisinä vuosina aina 1950-luvun alkuun saakka Suomen vienti oli yli 90-prosenttisesti puuta. 1950-luvun lopulla metsäsektorin osuus oli noin 70 prosenttia ja 70-luvun alussakin vielä yli puolet viennistä (kuvio 3.1). Raakapuu, sahatavara, vaneri, sellu ja paperi olivat Suomen viennin ydin. Ei siis ihme että Suomella oli vientilyijäämä raaka-aineissa sekä tuontilyijäämä valmiissa tavaroissa koko ensimmäisen tarkastelujakson ajan ja vielä joitakin vuosia sen jälkeenkin. Valmiiden tavaroiden kokonaisalijäämä alkoi kaventua 1960-luvun lopulla ja silloinkin syynä oli lähinnä metsäteollisuuden viennin sisäinen painopisteen siirto paperiin, toisin sanoen pitemmälle jalostettuihin puutuotteisiin. Viennin verkkaisesti tapahtunut monipuolistuminen alkoi 1960-luvulla lähinnä metalliteollisuuden idänviennillä. Maitotaloustuotteiden ylijäämiä vietiin niitäkin, 1950-luvulla jopa runsaammin kuin metalliteollisuuden artikkeleita.⁷⁵

Kuvio 3.1 Suomen tavaraviennin rakenne toimialoittain 1949–1999, %

Lähde: Pihkala 2001, 255; alkup. SVT 1A, Ulkomaankauppa 1950–1999.

EFTA-kausi toi tullessaan merkittäviä rakennemuutoksia vientiin. Muutosvauhti oli silmiinpistävin vuosina 1962–1976, jonka jälkeen se tasaantui. Kyseisinä vuosina metsäteollisuuden suhteellinen osuus Suomen tavaraviennistä laski noin 30 prosenttiyksikköä. Metalliteollisuuden osuus nousi puolestaan reilut 15 prosenttiyksikköä (kuvio 3.1). Viennin monipuolistuminen oli aina 60-luvun alkuun saakka perustunut metallituotteiden idänvientiin. Kuitenkin 1970-luvulle siirryttäessä itäviennin osuus metalliteollisuuden tuotteista

⁷⁵ Pihkala 1981, 44; Pihkala 2001, 241, 255.

laski 1950-luvun 80 prosentista 20 prosenttiin ja EFTA-maiden osuus nousi yli 50 prosenttiin.⁷⁶

EFTA-kauden alussa ”muiden teollisuusalojen” osuus viennistä oli vain 5 prosenttia, mutta 1970-luvun alkaessa se oli noussut 20 prosenttiin. Suhteellisesti eniten kasvoi tekstiili- ja vaatetusteollisuuden myynti, jonka suurimmat markkinat olivat EFTA-maiden sijaan tosin Neuvostoliitossa. 1960-luvun loppupuolella devalvaatiolla haettiin potkua paitsi kilpailukyvyyn palauttamiseen yleensä, myös viennin uusille aloille, joita olivat nimenomaan tekstiili- ja vaatetusteollisuus sekä metalliteollisuus mutta myös esimerkiksi kemianteollisuus.⁷⁷

Niin ikään tuonnissa heijastui selkeästi ulkomaankaupan vapauttaminen 1960-luvun alussa; kulutustavaroiden ja henkilöautojen kohdalla voidaan puhua jopa pienoisesta tuontiaallosta. Tuonnin rakennemuutos raaka-aineista ja tuotantotarvikkeista investointi- sekä kulutustavaroihin tasaantui kuitenkin 1960-luvun loppua kohden. Sitä paitsi raaka-ainetuonti, kuten osin investointitavaroidenkin osto, palveli ajan mittaan yhä enemmän uusvientä. Energiantarve kasvoi ja sitä myöden myös Suomen energiaomavaraisuuden heikentyminen näkyi tuonnin tilastoissa.⁷⁸

Ensimmäisen tarkastelujakson aikana tuotanto lisääntyi kaikissa Länsi-Euroopan maissa lukuun ottamatta muutamaa maata vuosina 1958 (Belgia, Irlanti ja Norja) ja 1971 (Ruotsi). 1950- ja 60-lukujen yleiseurooppalaisen kasvubuumin katkaisivat Länsi-Euroopan matalasuhdannevuodet 1956–58, 1963, 1967 ja 1970–71, joskaan tuotanto ei laskenut näinkään vuosina, vain tuotannon kasvuvauhti hidastui edelliseen vuoteen nähden (pois lukien mainitut maaesimerkit).⁷⁹

Suhdannekehitystä voidaan tulkita esimerkiksi viennin ja tuonnin määristä. Niiden valossa voidaan todeta, että suhdanteet olivat tarkastelujaksolla suosiolliset. Suomen vientimäärät alenivat edelliseen vuoteen verrattuna vain vuosina 1958 ja 1971. Tuontimäärät alenivat edellä mainittujen vuosien lisäksi 1957, 1963 ja 1968. Kansainväliset suhdannevaihtelut näkyivät siis selkeästi herkemmin Suomen tuonnissa. Suhdannekehitys oli Suomessa kui-

⁷⁶ Pihkala 1981, 44.

⁷⁷ Pihkala 1981, 44–45; Pihkala 2001, 255; Seppälä 2005, 177.

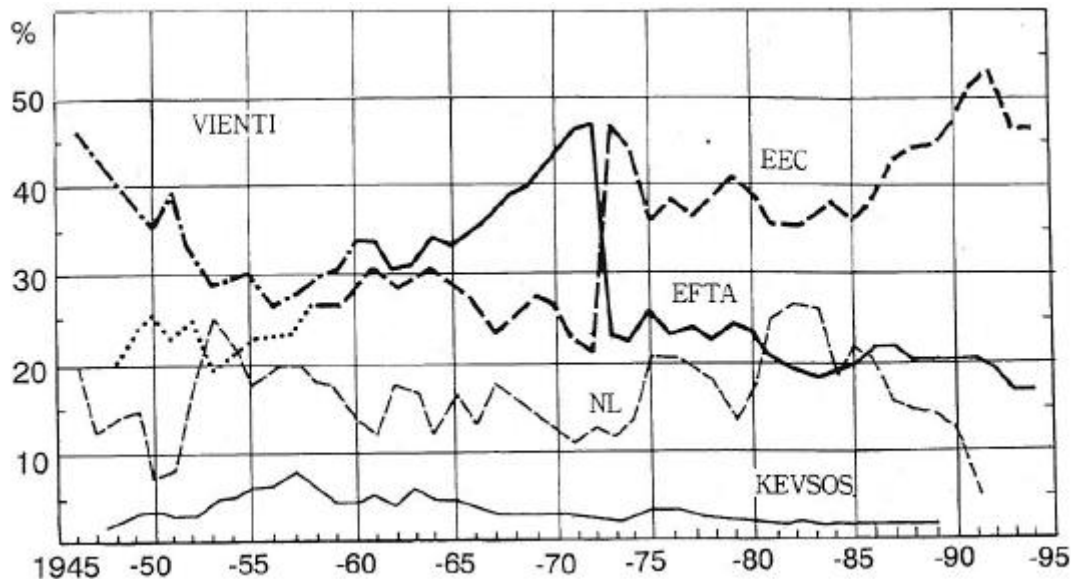
⁷⁸ Pihkala 1981, 45.

⁷⁹ Tipton & Aldrich 1987, 112, 235.

tenkin kaiken kaikkiaan myönteistä. Siihen vaikuttivat esimerkiksi liittyminen EFTA:an ja kaupan vapauttaminen. Toisaalta maailman tapahtumissa ei ilmennyt mitään sellaisia suhdanteisiin voimakkaan negatiivisesti vaikuttaneita tapahtumia, jotka olisivat olleet verrattavissa 40-luvun suursotiin tai myöhemmin 70-luvulla öljykriiseihin.⁸⁰

Läpi ensimmäisen tarkastelujakson Suomi vei tavaroita eniten EFTA-maihin. 60-luvulla vienti jakautui kauppalueittain seuraavasti: reilu 30 prosenttia EFTA-maihin, vajaa 30 prosenttia EEC-maihin ja noin 15 prosenttia Neuvostoliittoon (kuvio 3.2). Aiemmin jo mainittu, niin sanottu EFTA-kausi erottuu selvästi myös kuviossa 3.2, kun EFTA-maiden suhteellinen osuus viennistä ampaisi selkeään kasvuun 60-luvun alussa. Yhtäjaksoista EFTA:n osuuden kasvu oli vuodesta 1965 vuoteen 1972. 70-luvun alussa EFTA-maiden osuus lähentelikin jopa 50 prosenttia Suomen viennistä. Vuoden 1972 jälkeistä painopisteen muutosta EFTA-kaupasta EEC-kauppaan käsitellään toisen tarkastelujakson yhteydessä luvussa 4.2.

Kuvio 3.2 Suomen tavaraviennin jakautuminen kauppalueittain 1946–1994, %

(EEC ennen vuotta 1958 = kanta EEC-maat, EFTA-maat ennen vuotta 1960 = EFTA-maat vuodesta 1961. KEVSOS-maat = SEV-Eurooppa pois lukien Neuvostoliitto = NL)

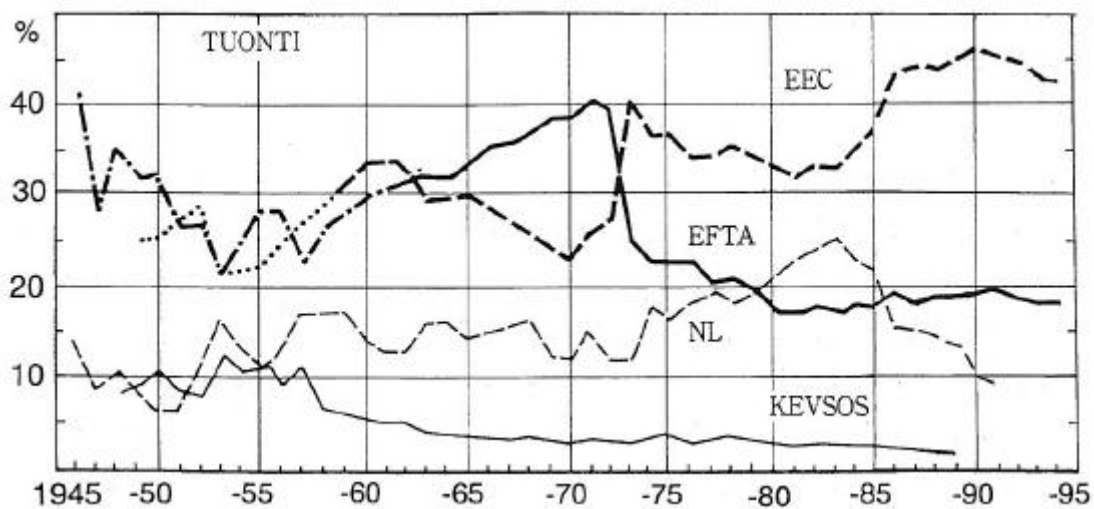
Lähde: Pihkala 2001, 249; alkup. STV 1946–1995. Ulkomaankauppa.

Kuvio 3.3 ilmentää tavaratuonnin jakautumista kauppalueittain. Tuonnin osalta liikuttiin muuten samoilla osuuksilla kuin viennissäkin, mutta 50-luvun lopussa ja 60-luvun alussa

⁸⁰ Pihkala 2001 246.

EEC:n osuus tavaratuonnista oli suurempi kuin EFTA:n osuus. Tasapaino muuttui ennen 60-luvun puoltaväliä EFTA:n hyväksi. EFTA:n osuus tuonnissa ei korkeimmillaankaan, 70-luvun alussa, yltänyt viennin veroiseen osuuteen kokonaiskaupasta, vaan osuus oli silloin noin 40 prosenttia. Idänkaupan osuus oli kutakuinkin sama niin tuonnissa kuin viennissä, keskimäärin 20 prosenttia ensimmäisellä tarkastelujaksolla kun mukaan lasketaan Neuvostoliitto ja KEVSOS-maat. Maakohtaisessa tarkastelussa voidaan todeta Suomen tärkeimmän kauppakumppanin olleen 60-luvulla Englannin; seuraavaksi suurimmat vienti- ja tuontimaat olivat Saksa ja Neuvostoliitto⁸¹.

Kuvio 3.3 Suomen tavaratuonnin jakautuminen kauppalueittain 1946–1994, %

(Kauppa-alueet kuten kuvio 3.2)

Lähde: Pihkala 2001, 249; alkup. STV 1946–1995. Ulkomaankauppa.

Norjan-kaupasta saati taloudellisesta menestyksestä puhutaan harvoin ilman mainintaa öljystä. On kuitenkin syytä korostaa, ettei öljyllä ollut vielä ensimmäisellä tarkastelujaksolla vaikutusta Norjan talouden lukuihin. Anekdoottina mainittakoon, että Norja oli vuoden 1958 Geneven konferenssissa ollut suoranaisesti jopa sitä vastaan, että merten itsemääräämisoikeudet annettaisiin rannikkovaltioille⁸².

Sen sijaan ymmärtääksemme Norjan nopeaa teollista kehitystä jo ennen öljyesiintymien löytöä ja niiden hyödyntämistä, ei sähköntuotannon potentiaalia voi sivuuttaa tarkastelussa. Norjan vesivoimavarat ovat Läntisen Euroopan suurimmat. Norja satsasi merkittävästi julkista rahaa niin kutsuttuun vesivoiman kehitysohjelmaansa vuosina 1946–1971. Vesivoi-

⁸¹ Fellman 2008, 173; Pihkala 2001, 248–249.

⁸² Ks. esim. Hodne 1983, 251.

maa rahoitettiin myös ulkomaisilla investoinneilla, joissa merkittävin rooli oli Maailman pankilla. Vesivoima on antanut maalle hyvän edun erityisesti niillä teollisuuden aloilla, joilla sähkönkulutus on suuri.⁸³

Lähes puolet Norjan sähkönkulutuksesta muodostivat 1970-luvulla metallialat, joiden pelkistys tapahtuu elektrolyyttisesti, näiden joukossa ennen kaikkea alumiini. Maa oli vuonna 1970 Euroopan suurin alumiinin viejä ja toiseksi suurin tuottaja Länsi-Saksan jälkeen. Alumiinikaupalla oli valtava merkitys sille, että Norja sai ulkomaista valuuttaa, jolla kattaa tuontikuluja.⁸⁴

Omaa osviittaansa viennin voimakkaasta lisääntymisestä antaa myös Norjan kauppalaivaston kasvuvauhti, joka hakee vertaistaan. Kauppalaivasto kuusinkertaisti kokonsa 1940-luvun lopulta 1970-luvun alkuun. Norjan bruttokansantuote oli kolminkertaistunut samaisen reilun 20 vuoden aikana. Vuonna 1970 Norjalla oli maailman neljänneksi suurin kauppalaivasto 20,1 miljoonalla tonnilla. Lähes kaikki laivaston tulot Norja ansaitsi kansainvälisessä kaupassa.⁸⁵ Suomen kauppalaivaston niin koko kuin ikärakenne olivat selvästi jäljessä länsimaisesta tasosta. 1960-luvulla paisuva öljyntuonti merkitsi tosin käännettä, ja höyrylaivojen tilalle alettiin hankkia säiliöaluksia. Kauppalaivaston alusten keski-ikä laahasi silti jäljessä edelläkävijämaiden tasosta. Autolautoissa Suomesta kuitenkin nousi yksi niiden kehityksen kärkimaa.⁸⁶

3.3. Kauppavaihdon määrällinen tarkastelu

Ensimmäisenä tarkasteluvuonna 1957 Suomen tuonti Norjasta oli lähes kolminkertainen verrattuna Norjan-vientiimme (taulukko 3.1 ja kuvio 3.4). Suomen vienti Norjaan oli tarkastelun ensimmäisenä vuonna 1957 arvoltaan noin 11 miljoonaa euroa. Se muodosti 0,4 prosenttia Suomen kokonaisviennistä. Norjan-tuonnin arvo oli noin 30 miljoonaa euroa, joka vastasi prosentin osuutta ulkomaantuonnistamme.

Tuonti ja vienti hilautuivat hiljalleen lähemmäs toisiaan. Suomen vienti Norjaan kasvoi nopeammin kuin tuonti Norjasta. Vaikka ensimmäisen tarkasteluvuoden veroista kaupp-

⁸³Hodne 1975, 470–471.

⁸⁴Hodne 1975, 475.

⁸⁵Hodne 1975, 477.

⁸⁶Pihkala 1987, 109.

vaihdon tasapainon suurta suhteellista eroa ei enää koettukaan, on kauppatasteesta kuitenkin huomattavissa, että maiden väliset aluksi ali- ja sitten tihentyvässä määrin ylijäämät ylittivät useinkin vuoden 1957 lukeman. Vuonna 1961 Suomi ylitti viennissä Norjan tuonin ja maiden välinen kauppa oli Suomelle ensimmäistä kertaa niukasti ylijäämäinen. Tämän jälkeen kauppa kääntyi jälleen alijäämäiseksi muutaman vuoden ajaksi, mutta vuodesta 1967 lähtien aina 1980-luvun loppuun Suomi vei paria poikkeusvuotta lukuun ottamatta enemmän Norjaan kuin naapurimme meille.

Taulukko 3.1 Suomen Norjan-kauppa 1957–1972

	Tuonti, milj. €	Muutos	Osuus koko tuonnista	Vienti, milj. €	Muutos	Osuus koko viennistä	Maiden välinen kauppa- tase, milj. €
1957	30	-42,5 %	1,0 %	11	-39,5 %	0,4 %	-19
1958	34	13,3 %	1,2 %	21	90,9 %	0,7 %	-13
1959	42	23,5 %	1,3 %	25	19,0 %	0,7 %	-16
1960	54	28,6 %	1,3 %	51	104,0 %	1,3 %	-3
1961	60	11,1 %	1,3 %	78	52,9 %	1,9 %	19
1962	70	16,7 %	1,5 %	56	-28,2 %	1,2 %	-14
1963	71	1,4 %	1,6 %	37	-33,9 %	0,8 %	-34
1964	77	8,5 %	1,5 %	43	16,2 %	0,9 %	-35
1965	98	27,3 %	1,7 %	57	32,6 %	1,1 %	-41
1966	127	29,6 %	2,1 %	101	77,2 %	1,9 %	-26
1967	127	0,0 %	2,1 %	136	34,7 %	2,5 %	9
1968	132	3,9 %	2,3 %	162	19,1 %	2,6 %	30
1969	190	43,9 %	2,8 %	176	8,6 %	2,5 %	-14
1970	201	5,8 %	2,4 %	284	61,4 %	3,7 %	82
1971	225	11,9 %	2,6 %	282	-0,7 %	3,8 %	57
1972	249	10,7 %	2,9	370	31,2 %	4,2 %	121

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

Maiden välinen kauppavaihto lisääntyi pääsääntöisesti vuosittain. Poikkeuksen muodostivat sekä viennin että tuonnin osalta tarkastelun ensimmäinen vuosi 1957 ja lisäksi viennin

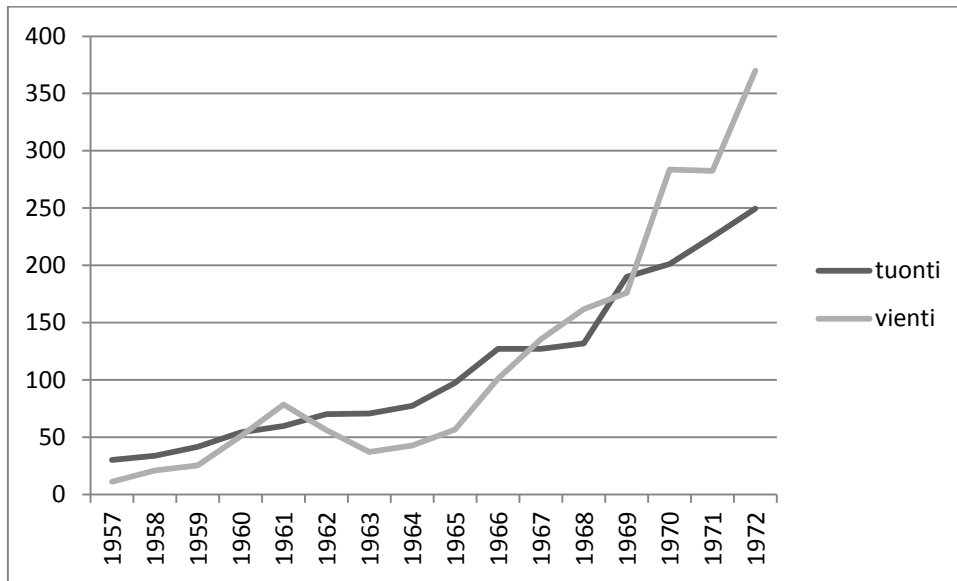
kohdalla vuodet 1962, 1963 ja 1971. Toisin kuin Suomen ulkomaankaupassa yleensä⁸⁷, Norjan-kaupassa suhdannevaihtelut näkyivät selvemmin viennissä. Erityisesti viennin puolella tavattiin melkoisia harppauksia arvon kasvussa. Tällaisia vuosia olivat esimerkiksi 1958, 1960 ja 1966. Vaikka niin viennin kuin tuonnin kasvu oli ripeää 60-luvulla, jossain määrin yllättävää on se, etteivät olennaisimmat tullien poistamiset 1967 (Norja muun EFTA:n mukana 31.12.1966) ja etenkin 1968 (Suomi 31.12.1967) tuoneet linjasta poikennutta kasvua maiden väliseen kauppaan ainakaan välittömästi. Tosin vuosikymmenen vaihteessa sekä tuonnin että viennin arvo harppasi poikkeuksellisen voimakkaasti ylöspäin.

Myös kaupan suhteelliset osuudet kasvoivat. Norjan-tuonnin osuus kaikesta Suomen tuonnista nousi vuonna 1972 2,9 prosenttiin. Muutosta vuoteen 1957 oli melkein kaksi prosenttiyksikköä, toisin sanoen 200 prosenttia. Viennissä vastaava muutos oli 3,8 prosenttiyksikköä, siis lähes 1000 prosenttia. Norjan-viennin osuus oli vuonna 1972 4,2 prosenttia kokonaisviennistämme. Sitten vastaavaan osuuteen ja sen yli on päästy vain muutamana tarkasteluvuotena.

Jos Suomen ja Norjan välistä kauppavaihtoa vertaa Suomen koko kauppavaihtoon, on kuvioissa 3.4 ja 3.5 nähtävissä selkeästi yhtenevä kehitys. Tuonti ja vienti kehittyivät samansuuntaisesti niin Suomen ja Norjan välisessä kuin Suomen muussa kaupankäynnissä lukuun ottamatta 70-luvun alkua, jolloin Suomen kokonaisvienti laski selvästi, kun taas Norjan-kaupassa vienti kasvoi. Norjan-kauppa oli myös vuodesta 1967 Suomelle yhtä vuotta lukuun ottamatta ylijäämäistä toisin kuin ulkomaankauppa kokonaisuudessaan.

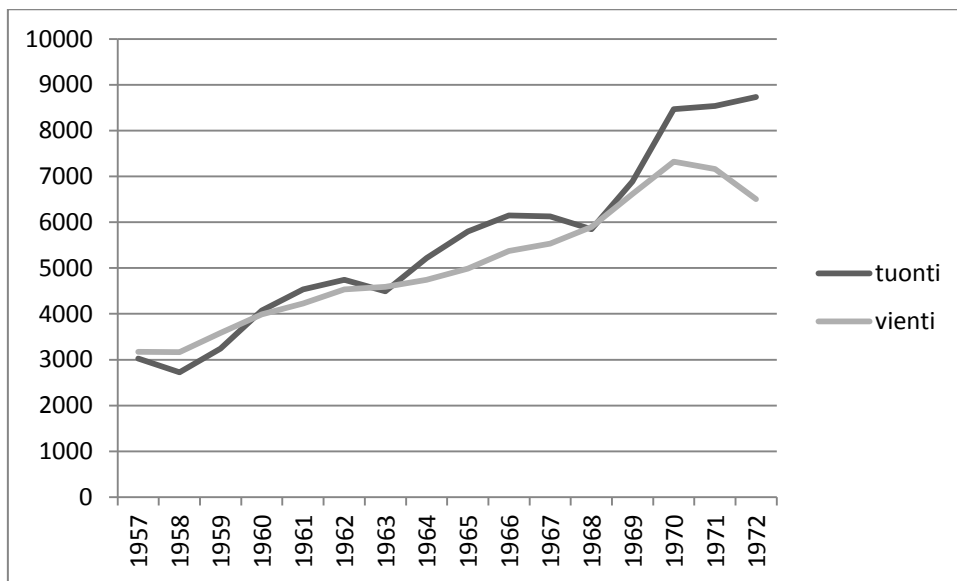
⁸⁷ Ks. s. 23.

Kuvio 3.4 Suomen kauppaa Norjan kanssa 1957–1972, milj. €

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972

Kuvio 3.5 Suomen ulkomaankauppa 1957–1972, milj. €

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972

Suomen ja Norjan kaupan rakenteen voi katsoa noudattaneen yleisemmin Suomen ulkomaankaupan perusrakennetta ensimmäisellä tarkastelujaksolla. Suomella oli raaka-aineiden vientiylijäämä aina 1970-luvun puoleenväliin saakka, ja valmiiden tuotteiden kaupassa tuontialijäämä alkoi supistua 1960-luvun lopussa⁸⁸. Kuten Suomen ulkomaankaupassa ylei-

⁸⁸Pihkala 1987, 47.

sesti, myös Norjan-kaupassa raaka-aineiden vientiylijäämä selitti pitkälti puun vienti. Suomi eli luonnonvaroistaan ja niiden käyttö oli ekstensiivistä. Vähitellen raakapuun vienti kääntyi kuitenkin tuonniksi ja paperinvienti laajeni supistaen valmiiden tavaroiden alijäämäisyyttä.⁸⁹

Valmiiden tuotteiden kaupan alijäämä on jossain määrin havaittavissa myös Norjan-kaupassamme, vaikka Norjan vientikin on ollut kautta linjan hyvin raaka-ainevoittoista. Jos verrataan esimerkiksi ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden ja koneiden sekä sähkökoneiden ja -laitteiden tavaraluokkien kauppaa maiden välillä, eivät erot olleet suuria. Suomi saavutti ja osin ohittikin viennillään Norjan-tuonnin näissä tavaraluokissa tarkastelukauden loppua kohden (kuviot 3.10 ja 3.11, s. 38).

Norjan-tuonti kasvoi vientiä maltillisemmin, mutta toisaalta myös vakaammin. Viennin kasvu ei ollut aivan suoralinjaista ja siinä oli 60-luvun alussa jonkin verran ailahtelevuutta. Eroavuudet viennin ja tuonnin kasvun vakaudessa ovat osittain selitettävissä sillä, että Norjan tuonti Suomeen jakautui tasaisemmin useampien eri tavararyhmien välille. Suomen vienti on yli hyvin keskittynyttä ja se nojasi lähinnä puuhun. Joinain vuosina myös aluksien osuus oli merkittävä. Aluksille olivat tyypillisiä suuretkin vuosittaiset vientivaihtelut, sillä laivatilaukset olivat yleensä suuria ja valmistukseen meni oma aikansa. Näin ollen aluksien osuus Norjan-viennistä vaihteli yksin ensimmäisellä tarkastelujaksolla aina nollassa prosentista yli neljännekseen, toisin sanoen sadasta eurosta 70 miljoonaan euroon. Vastaavan tuoteryhmän artikkeleita tuotiin myös Norjasta Suomeen, mutta leveämpi rintama muita vientituotteita vähensi alusten epätasaisen viennin painoarvoa Norjan-tuonnissa.

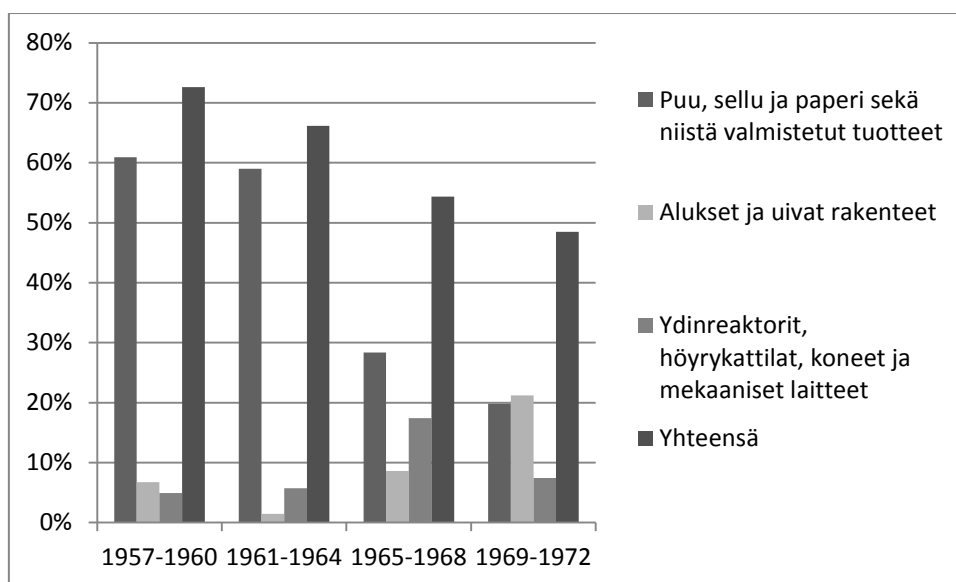
Kuvioit 3.6 ja 3.7 havainnollistavat Norjan-kaupan keskittymistä. Siinä missä kolme merkittävintä tavararyhmää muodostivat tarkastelun alkuvuosina yli 70 prosenttia Suomen Norjan-viennistä ja vielä 60- ja 70-lukujen vaihteessakin liki 50 prosenttia, oli vastaava vertailuluku Norjan kohdalla korkeimmillaan 37 prosenttia ja matalimmillaan 29 prosenttia. Suomen vientiä dominoivat metsäsektorin tuotteet, joiden osuus Norjan-viennistä oli 60-luvulle tultaessa 60 prosenttia. Seuraavaksi merkittävin ryhmä, alukset ja uivat rakenteet, ylsivät vain seitsemään prosenttiin. Norjasta tuotiin Suomeen tarkastelun alussa eniten lannoitteita, reilu 15 prosenttia Suomen Norjan-tuonnista. Norjan kolmen eniten viedyim-

⁸⁹ Pihkala 2001, 241.

män tavararyhmän vienti Suomeen ei edes yhdessä yltänyt kuin reiluun puoleen Suomen metsätuotteiden Norjan-viennistä.

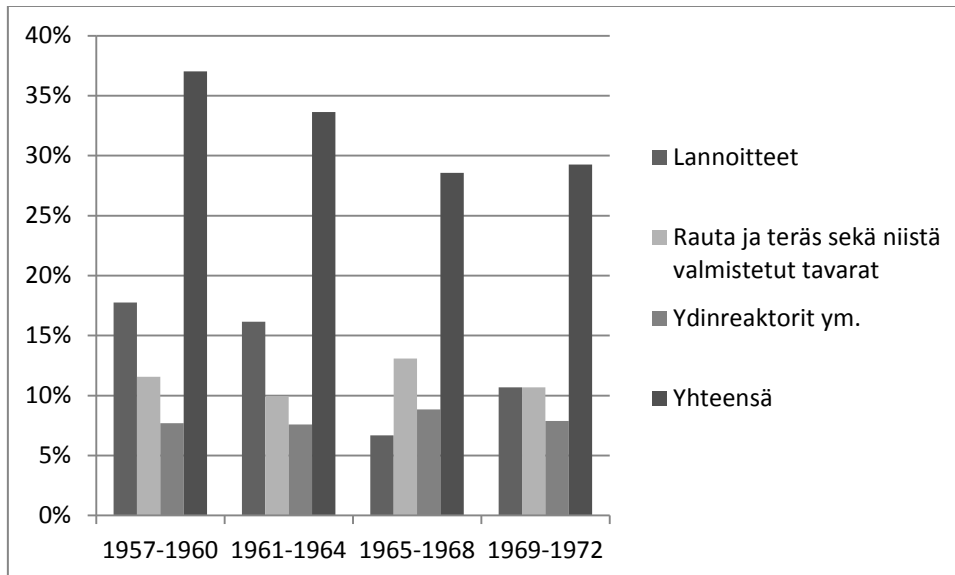
Suomi vei Norjaan tarkastelun alkuvaiheessa kolmanneksi eniten ydinreaktoreita, höyrykattiloita, koneita ja mekaanisia laitteita. 60-luvun alussa tavararyhmä ohitti alusten viennin ja 1969–1972 metsäsektorin tuotteet. Norjan-tuonnissa kolmen kärki oli kaiken aikaa tasaisempi, kuten ylipäättänsäkin Norjan vientituotteiden rintama Suomeen verrattuna. Suomen Norjan-viennin tapaan kuitenkin myös Norjan-tuonnin kärki tasoittui. Lisäksi siinä tapahtui muutoksia järjestyksen osalta: vuosina 1965–1968 rautaa, terästä sekä niistä tehtyjä tuotteita tuotiin enemmän kuin lannoitetta, mutta 1969–1972 tilanne oli tasan. Kolmanneksi merkittävin tuontiryhmä olivat ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet aivan kuten Suomen Norjan-viennissäkin. Niin tuonnissa kuin viennissä tavararyhmän osuus vaihteli toiseksi ja kolmanneksi tärkeimmän välillä. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin viennin ja tuonnin rakennetta erillisissä alaluvuissa.

Kuvio 3.6 Suomen vienti Norjaan kolmen eniten viedyimmän tavararyhmän osalta 1957–1972 (%-osuudet laskettu neljän vuoden keskiarvoina)

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–197.

Kuvio 3.7 Suomen tuonti Norjasta kolmen eniten tuoduimman tavararyhmän osalta 1957–1972 (%-osuudet laskettu neljän vuoden keskiarvoina)

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

3.4. Kauppavaihdon laadullinen tarkastelu

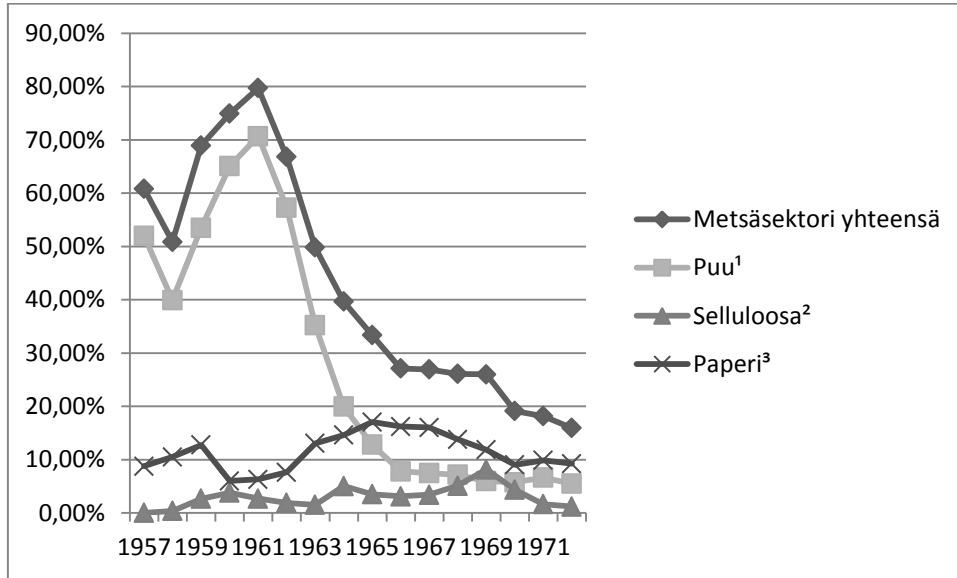
3.4.1. Viennin erityispiirteet

Kuten edellä mainittua, metsäsektorin tuotteet olivat 60- ja 70-luvun vaihteeseen Norjan-viennin kulmakivi. Puu ja puusta valmistetut tavarat olivat Suomen merkittävin vientiar-tikkeli Norjaan vuosina 1957–1964 ; huippuvuotena 1961 viennin arvo oli 55 miljoonaa euroa ja se muodosti 70 prosenttia Norjan-viennistämme (kuvio 3.8 ja 3.9). Vuoden 1964 jälkeenkin puulla oli merkittävä osuus viennistä, mutta painopiste siirtyi jalostetumpiin paperituotteisiin. Paperista tuli Suomen viedyin artikkeli Norjaan vuonna 1965 noin 10 miljoonan euron viennillä. Prosenttiosuutena se ei kuitenkaan enää merkinnyt kuin 17 pro-sentin osuutta Suomen Norjan-viennistä. Myös sellun vienti lisääntyi, vaikkakin se lähti laskuun jo ennen 70-luvun alkua.

Alan rakenteellinen muutos oli Norjan-viennissä nopea ja metsäteollisuuden tuotteiden voimasuhteet muuttuivat selkeästi. Vuosikymmenen vaihteessa puun osuus oli Suomen Norjan-viennistä enää kuusi prosenttia, kun se oli vielä 60-luvun alussa ollut 70 prosenttia.

Koko metsäsektorin osuuden pieneneminen tapahtui Norjan-viennissä huomattavasti riippämmin kuin Suomen ulkomaankaupassa yleensä, jossa vielä 70-luvun alussa metsätuotteet edustivat yli puolta kaikesta Suomen viennistä (kuvio 3.1, s. 23). Norjan-kaupassa sektorin osuus laski 10 vuodessa peräti reilut 60 prosenttiyksikköä vuoden 1961 80 prosentista 70-luvun alun vajaaseen 20 prosenttiin.

Kuvio 3.8 Metsäsektorin osuus Suomen Norjan-viennissä 1957–1972, %

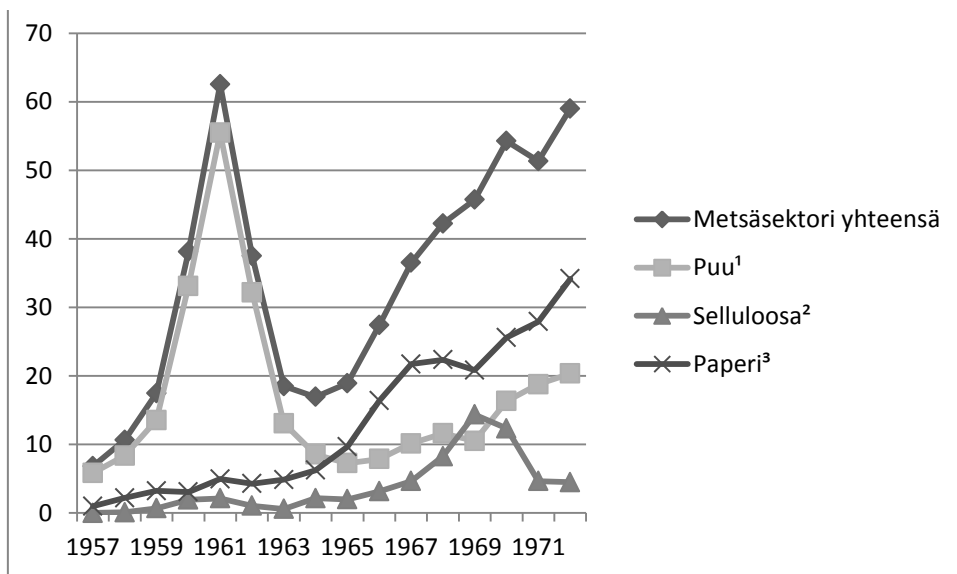
¹ Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili

² Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte

³ Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

Kuvio 3.9 Metsäsektorin osuus Suomen Norjan-viennissä 1957–1972, €

¹ Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili

² Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte

³ Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

Suomen muihin merkittäviin vientiartikkeleihin Norjan-kaupassa lukeutuivat alukset. Kuten edellisestä yläluvusta ja kuviosta 3.6 ilmi kävi, alusten vienti oli eri vuosien välillä epätasaista, mikä on luonteenomaista suuriin tilauksiin keskittyvälle kaupalle. Tarkastelun ensimmäisen 10 vuoden aikana alusten vienti oli varsin vaatimatonta poikkeuksena vuosi 1958, jolloin alusten vienti nousi peräti 5,5 miljoonaan euroon. Tuolloin se muodosti 27 prosenttia Suomen Norjan-viennistä. Tämän jälkeen aluksista saadut vientitulot romahtivat käytännössä nolnaan ja vasta kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 1968, voidaan seuraavan kerran puhua merkittävästä viennin osuudesta. 60-luvun lopulta lähtien alusten viennistä tuli vientituloilla mitattuna säännöllisempää ja alukset olivat Norjan-kaupan päävientituote lähes joka vuosi 70-luvulla.

Metsäsektorin hegemonisella kaudella on mielenkiintoista havaita, että tarkastelujakson keskiarvolla laskettuna alukset olivat euromääräisesti Suomen tärkein vientituote Norjaan (taulukko 3.2). Toisin sanoen yhteenlasketuilta vuosilta 1957–1972 Suomi sai Norjan-kaupassa eniten vientituloja nimenomaan aluksista. Tässä yhteydessä on syytä huomioida, että taulukossa metsäsektori on CN-nimikkeistön mukaisina yhdistelemättöminä pääluokkina ja on näin ollen tullut huomioiduksi erillisinä tuoteryhminä, kärjistäen nimettyinä puu-, paperi ja sellutuotteisiin. (Myös muiden tavararyhmien osalta kyse on CN-nimikkeistön pääluokista pois lukien rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat, jotka on yhdistetty kahdesta pääluokasta.)

Myös koneiden vienti Norjaan oli noteerattavaa. Se käsitti muun muassa maatalouskoneita, maansiirtokoneita, paperikoneita sekä nostamis- ja lastauskoneita.⁹⁰ Ne kuuluivat ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden ja koneiden pääluokkaan⁹¹, joka oli Suomen päävientiryhmiä Norjaan. Ryhmään kuuluvia tuotteita vietiin Norjaan tarkastelujaksolla noin puolella aluksien vientiarvosta. Tavararyhmän osuus Norjan-viennistä oli tarkastelun alkuvaiheessa noin viisi prosenttia, kunnes se vuonna 1965 kipusi 10 prosenttiin ja sitä seuraavana vuonna aina 28 prosenttiin saakka. Tarkastelun loppupuolella osuus laski noin seitsemään prosenttiin. Ensimmäisen tarkastelukauden yhteenlasketuksi osuudeksi Suomen Norjan-viennistä muodostui yhdeksän prosenttia.

⁹⁰Tullihallitus tilastotoimisto 5.5.1982; ulkomaankauppatilasto.

⁹¹CN-nimikkeistön tarkka kategoriointi, ks. esim. CN-nimikkeistö.

Taulukko 3.2 Suomen Norjan-kaupan arvoltaan suurimpien tavararyhmien viennin vuosikeskiarvot ja suhteelliset osuudet 1957–1972⁹²

	Vienti, milj. € (vuosi ka)	Osuus kokonaisviennistä, %
Alukset ja uivat rakenteet ⁹³	19,84	17
Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili	17,06	14
Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat	13,03	11
Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat	10,66	9
Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat	6,03	5
Kupari- ja kuparitavarat	5,01	4
Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat; äänen tallennus- tai toistolaitteet, televisiokuvan tai -äänen tallennus- tai toistolaitteet sekä tällaisten tavaroiden osat ja tarvikkeet	4,61	4
Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte	3,91	3

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

Isompien koneiden osalta viennin luonne on samaistettavissa alusten ulkomaankauppaan: vienti saattoi heitellä vuodesta toiseen melkoisesti riippuen suurten tilausten ajoittumisesta. Muista koneista Suomi vei Norjaan myös esimerkiksi televisioita ja sähkökaapelia, jotka kuuluivat puolestaan sähkökoneiden ja -laitteiden kategoriaan⁹⁴. Tavararyhmän osuus oli noin neljä prosenttia Norjan-viennistämme. Sähkökoneiden vienti oli vajaa puolet ensin mainitun koneiden tavararyhmän viennin arvosta.

⁹² Keskiarvojen vertailuun on päädytty kahdesta syystä: Lukuja on helpompi suhteuttaa ja vertailla muihin tutkielmassa esitettyihin lukuihin, kun ne ovat per vuosi -arvoja. Toiseksi, mikäli ulkomaankauppatilastoissa on ollut puutteita joidenkin tuoteryhmien kauppamäärien osalta, ei keskiarvolaskennassa haittaa, jos arvo joltain vuodelta puuttuu. Osuus kokonaisviennistä (/ -tuonnista) on laskettu jakamalla tuoteryhmän yhteisvienti vuosilta 1957–1972 Suomen Norjan-viennin (/ -tuonnin) yhteen kertymällä samoilta vuosilta.

⁹³ Vuoteen 1958 saakka tavararyhmässä mukana myös ilma- ja vesialukset.

⁹⁴ Ulkomaankauppatilasto 1982 ”Norjan ja Suomen välinen kauppa vuosina 1960–1981”.

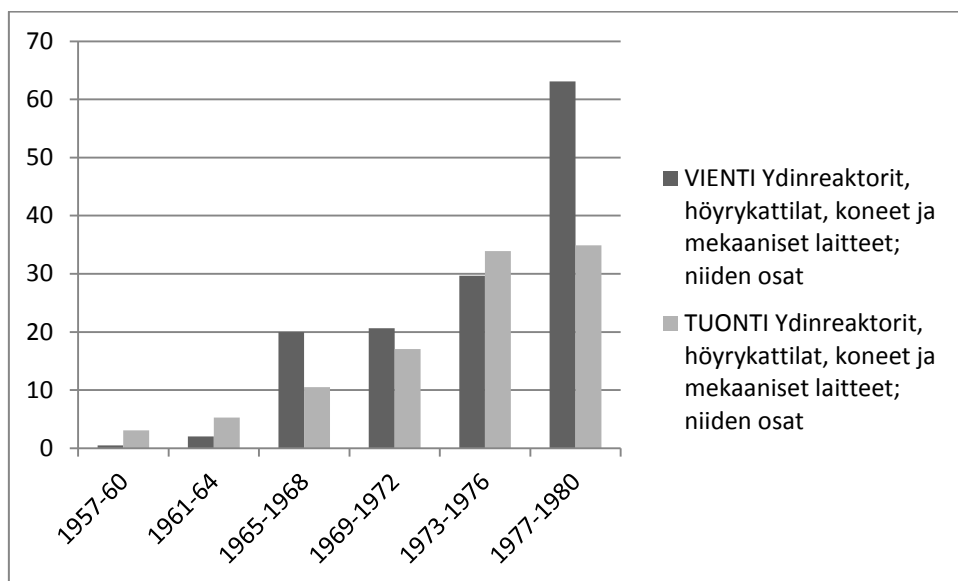
Suomi vei Norjaan myös metalliteollisuuden raaka-aineita: rautaa, terästä, kuparia ja alumiinia. Näistä alumiinin osuus oli erittäin vähäinen. Raudan, teräksen sekä niistä valmistettujen tavaroiden osuus oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla viisi prosenttia. Kupari- ja kuparitavaroiden osuus oli hieman vähemmän neljän prosentin osuudella Norjaviennistämme.

Vaikka Suomen metalliteollisuuden kokonaisvienti laajeni 70-lvulla rinnan kaupan yleisten esteiden purkamisen kanssa, alan kaupan alijäämäisyys säilyi. Rakennemuutokseen liittyvä voimakas investointitarve yksinkertaisesti vaati koneiden ja laitteiden tuontia Suomeen.⁹⁵ Suomen ja Norjan välisessä kaupassa oli paljon ristikkäiskauppaa koneiden ja laitteiden osalta. Kuvioissa 3.10 ja 3.11 on verrattu Suomen Norjan-kaupan vientiä ja tuontia (neljän vuoden keskiarvoilla laskettuna) sähkökoneissa ja -laitteissa, sekä ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden, koneiden sekä mekaanisten laitteiden luokassa. Jälkimmäisenä mainitun ryhmän osalta se oli ylijäämäistä Suomelle ensimmäisen tarkastelujakson jälkimmäisen puolikkaan ajan. Vuosina 73–76 Suomi toi jälleen Norjasta enemmän, mutta vuosina 77–80 ylijäämä tuoteryhmässä oli Suomelle selkeä. Sähkölaitteidenkin osalta ylijäämään päästiin heti 70-luvun ensimmäisten vuosien jälkeen. Tosin sitä ennenkin, 60-luvun alussa, Suomella oli ollut ylijäämäisiä vuosia sähkölaitteiden Norjan-kaupassa.

Jos kuitenkin tarkastellaan koko tarkastelujakson ajalta viennin ja tuonnin arvoa tarkasteluvuosille laskettuna keskiarvona, päädytään siihen, että sähkölaitteissa Suomen alijäämä oli keskimäärin vajaa kolme miljoonaa euroa per vuosi. Ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden, koneiden sekä mekaanisten laitteiden luokassa kauppa oli puolestaan ylijäämäistä noin 1,5 miljoonaa euroa per vuosi (ks. taulukot 3.2 s. 36 ja 3.3 s. 39). Toisin sanoen laitteiden ja koneiden osalta kauppa oli aavistuksen alijäämäistä myös Suomen ja Norjan välisessä kaupassa. Jos mukaan lasketaan myös muita metalliteollisuuden tuotteita, kuten rauta ja teräs, kasvaa alijäämäisyys entisestään. Näin ollen metalliteollisuus oli alijäämäistä myös Suomen Norjan-kaupassa.

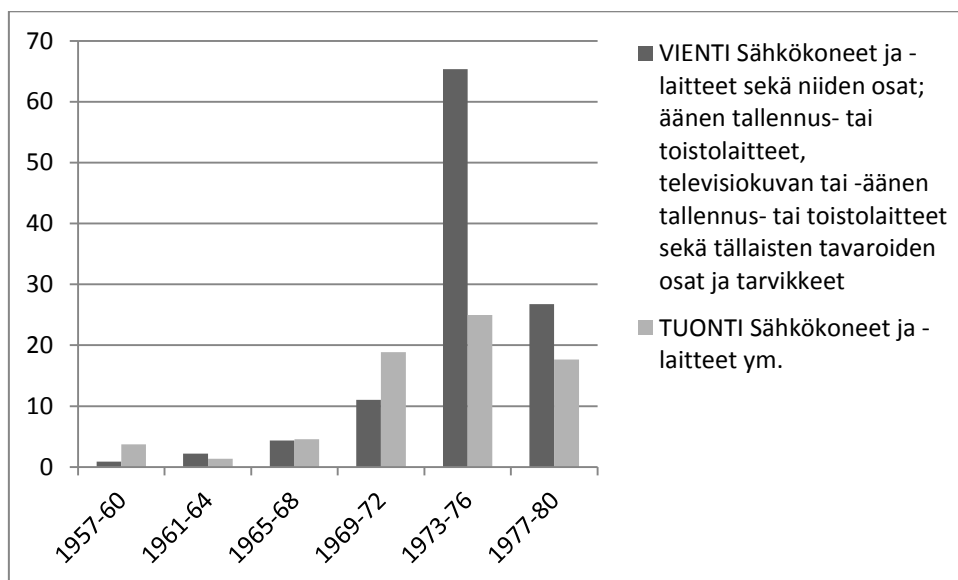
⁹⁵Pihkala 1987, 47.

Kuvio 3.10 **Koneiden kauppa Suomen ja Norjan välillä 1957–1980 (osuudet laskettu neljän vuoden keskiarvoina), milj. €**

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1980.

Kuvio 3.11 **Koneiden kauppa Suomen ja Norjan välillä 1957–1980 (osuudet laskettu neljän vuoden keskiarvoina), milj. €**

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1980.

3.4.2. Tuonnin erityispiirteet

Kuten luvussa 3.3 kävi ilmi, Norjan-tuonti oli vähemmän keskittynyttä kuin Norjan-vienti. Norjalla ei ollut yhtä selvää tavararyhmää, jota olisi tuotu Suomeen muita enemmän. Tä-

hän johtopäätökseen on helppoa tulla myös vertailemalla viennin ja tuonnin tärkeimpien tavararyhmien euromääräisiä (vuosikeski)arvoja ja prosentuaalisia osuuksia kaupasta toisiinsa koko ensimmäiseltä tarkasteluajaväliltä (taulukko 3.3 ja taulukko 3.2, s.36). Siinä missä esimerkiksi viiden eniten viedyn tavararyhmän ääriarvojen erotus oli noin 14 miljoonaa euroa, vastaava luku tuonnissa oli vajaa viisi miljoonaa euroa. Myös tavararyhmien prosentuaaliset osuudet kokonaiskaupasta olivat tuonnissa lähempänä toisiaan kuin viennissä.

Taulukko 3.3 Suomen Norjan-kaupan arvoltaan suurimpien tavararyhmien tuonnin vuosikeskiarvot ja suhteelliset osuudet 1957–1972⁹⁶

	Tuonti, milj € (vuosi ka)	Osuus kokonaistuonnista, %
Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat	12,60	11
Lannoitteet	9,04	8
Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat	8,99	8
Kalat, äyriäiset, nilviäiset ym.	8,03	7
Alukset ja uivat rakenteet	8,01	7
Muovit ja muovitavarat	7,82	6
Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat; äänen tallennus- tai toistolaitteet, televisiokuvan tai -äänen tallennus- tai toistolaitteet sekä tällaisten tavaroiden osat ja tarvikkeet	7,12	6
Alumiini ja alumiinitavarat	6,17	5
Malmit, kuona ja tuhka	5,95	5
Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet; jalometallien, harvinaisten maametallien, radioaktiivisten alkuaineiden ja isotooppien orgaaniset ja epäorgaaniset yhdisteet; erinäiset kemialliset tuotteet	4,20	4
Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot, muut kuin rauta- ja raitiotien liikkuvaan kalustoon kuuluvat, sekä niiden osat ja tarvikkeet	3,54	3

Lähde: Ulkomaankauppatilasto 1957–1972.

⁹⁶ ks. viite 81, s. 35.

Suomen Norjan-tuonnin kolmen kärki oli sama kuin kuviossa 3.7 (s. 33). Koko tarkastelujakson yhteenlaskettu tuonnin arvo (tai vuosien keskiarvo) paljastaa, että rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat olivat tärkein tuontiryhmä vuosina 1957–1972. Kemiallisten tuotteiden tuonnin rakenne muuttui tarkastelujaksolla siten, että lannoitteiden osuus vähentyi selvästi. Vielä tarkastelun puoleen väliin saakka lannoitteiden suhteellinen osuus lähenteli 20 prosenttia ja korkeimmillaan, vuonna 1960, ryhmän osuus oli liki 30 prosenttia Norjan-tuonnista. Koko tarkastelujakson ajalta lannoitteiden osuus Norjan-tuonnista jäi kahdeksaan prosenttiin. Ensimmäisen tarkastelujakson päätyttyä lannoitteiden tuonti tyrehtyi lähes täysin. Ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden, koneiden ym. osalta tuonti kasvoi tasaisesti ja pääluokan suhteellinen osuus Norjan-tuonnista vaihteli vain muutamalla prosenttiyksiköllä kahdeksan prosentin molemmin puolin.

Kalat eivät hävinneet tuonnin arvossa juurikaan tavararyhmien kärkikolmikolle. Kalojen kanssa lähes yhtä suurella arvolla Norjasta tuotiin Suomeen aluksia. Seuraavana järjestyksessä olivat muovit ja muovitavarat sekä sähkökoneet ja -laitteet. Kuten kuvio 3.12 havainnollistaa, kalojen ryhmän tuonti oli luonteeltaan varsin tasaista läpi tarkastelujakson. Kalat ja kalatuotteet kuuluivat Norjan ulkomaankaupan kärkivientituotteisiin. Vuonna 1950 niiden suhteellinen osuus Norjan viennistä oli noin 16 prosenttia. Vuonna 1970 se oli laskenut kahdeksaan prosenttiin, mutta se kuului edelleen Norjan päävientiartikkeleihin.⁹⁷ Kalasta saatavista tuotteista pääosa tuonnista oli kalaa ja kalavalmisteita, mutta 70-luvulla rehuainneiden (kalajauhon) tuonti kasvoi nopeammin.⁹⁸

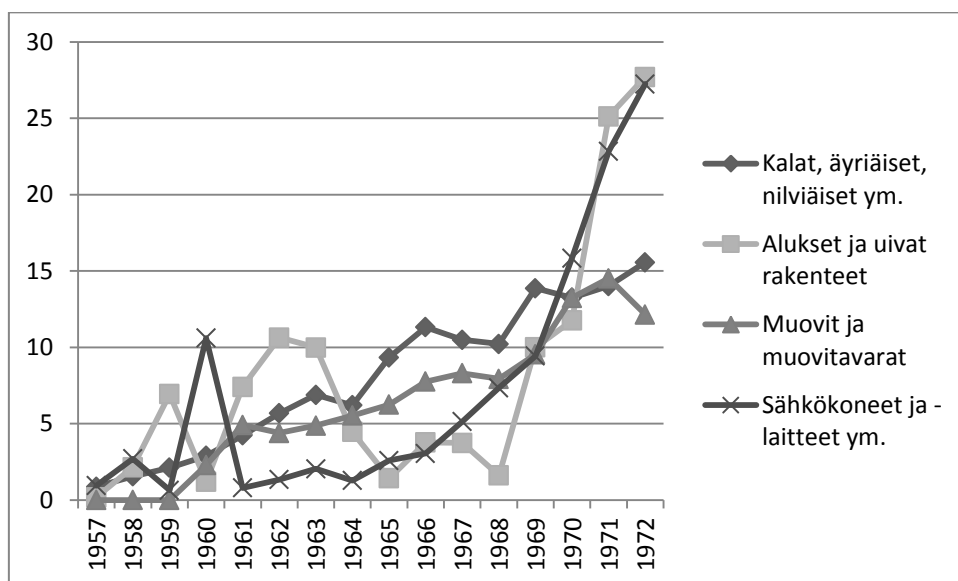
Alusten tuonti Norjasta Suomeen noudatti niille tyypillistä epätasaista viennin kehitystä mittaluokaltaan suurten toimitusten vuoksi. Alusten tuonti lisääntyi kuitenkin selkeästi tarkastelun loppua kohden, mikä oli luonteenomaista aluksille myös Norjan kokonaisviennissä: kun vielä vuonna 1950 Norja ei vienyt lainkaan uusia aluksia, oli niiden suhteellinen osuus Norjan viennistä vuonna 1970 12,4 prosenttia. Muovissa ja muovitavaroissa Norjan Suomen-vienti oli selkeästi suurempaa kuin kokonaisvienti, joka oli noin kaksi prosenttia vuonna 1970. Myös sähkökoneiden kohdalla Norjan Suomen-vienti oli suhteellisesti muutamia prosenttiyksiköjä suurempaa kuin tavararyhmän kokonaisvienti.⁹⁹

⁹⁷ Hodne 1975, 489.

⁹⁸Ulkomaankauppatilasto 1982 ”Norjan ja Suomen välinen kauppa vuosina 1960–1981”.

⁹⁹ Hodne 1975, 489.

Kuvio 3.12 Suomen Norjan-tuonnin merkittäviä tavararyhmiä 1957–1972, milj. €

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–1972.

Alumiinin tuonti Norjasta Suomeen oli varsin maltillista ottaen huomioon, kuinka merkittävä peluri Norja oli alumiinin maailmanmarkkinoilla.¹⁰⁰ Alumiinin tuonti Norjasta oli taasaista läpi ensimmäisen tarkastelujakson. Se jäi kuitenkin siitä osuudesta, joka sillä oli Norjan kokonaisviennissä: vuonna 1970 alumiinia ja muita ei-rautametalleja vietiin Norjasta 19 prosentin osuudella kokonaisviennistä ja se oli suurin vientiryhmä. Alumiinit yksinään muodostivat nekin yli 10 prosenttia kokonaisviennistä.¹⁰¹ Vuonna 1970 alumiinin osuus Suomen Norjan-tuonnista oli kahdeksan prosenttia ja koko ensimmäisellä tarkastelujaksolla viisi prosenttia.

Sinänsä mielenkiintoinen yksityiskohta on Norjan metsäteollisuus, joka oli ennen ensimmäistä maailmansotaa voimissaan. Vielä sotien välisenä ajanakin Skandinavian suurin paperintuottaja oli norjalainen yhtiö Union Co. Vuonna 1950 sellu, paperi ja pahvi olivat yhteensä Norjan suurin vientiryhmä 23,2 prosentin osuudella. Vielä vuonna 1970 niiden osuus oli 11,9 prosenttia. Norjan tuotantokoneisto oli kuitenkin markkinoita valtaaviin pinta-alaltaan metsävoittoisempiin Kanadaan ja Suomeen verrattuna vanhentunutta, eikä se pystynyt vastaamaan enää alan koventuneeseen kilpailuun.¹⁰² Metsäteollisuuden tuotteita

¹⁰⁰ Ks. s. 27.

¹⁰¹ Hodne 1975, 489.

¹⁰² Hodne 1975, 410, 489.

tuotiin myös Norjasta Suomeen, mutta niin pienessä määrin, etten ole ottanut sitä mukaan tarkasteluun tai liitteisiin.

Öljyn tuonti Norjasta ei alkanut vielä ensimmäisellä tarkastelujaksolla, vaikka öljy- ja kaasuetsiintymät löydettiin Norjan aluevesillä vuonna 1969. Ensimmäiset merkit Norjan öljylöydöistä ovat löydettävissä diplomaattikirjeenvaihdosta vasta vuodelta 1971, jonka helmikuulle päivätyssä kirjeessä mainitaan, että Norjasta on tullut öljyvaltio Pohjanmerellä suoritettujen lupaavien öljyporausten ansiosta. Uutta alaa koskevat suunnitelmat olivat tuolloin vasta alkuasteella.¹⁰³

¹⁰³ Tamnes 1997; 186; UMA, 5C Raportit Oslo 1.2.–8.11.1971, R-87/61.

4. Suomen ja Norjan välinen kauppa vuosina 1973–2002

4.1 Kaupan instituutiot muutoksessa

Jos ensimmäisen tarkastelujakson kauppapoliittisen, Euroopan sisällä tapahtuneen integraatiokehityksen suuret suuntaviivat olivat kulkeneet niin Suomen ja Norjan osalta kuin muissakin Pohjoismaissa vähintään samansuuntaisesti, olivat ratkaisut viimeistään toisen tarkastelun jälkimmäisellä puoliskolla paikoin hyvin erilaisia. Tanska oli toki vaihtanut leiriä EEC:hen jo ensimmäisellä tarkastelujaksolla, eikä Islanti kuten Suomikaan muodollisesti ollut EFTA:n jäsen vielä tuolloin. Erilaisista integraatiokehityksistä kielii myös ensimmäistä tarkastelujaksoa edeltävältä ajalta Norjan, Tanskan sekä Islannin liittyminen NATO:on, joskin kyseessä oli puolustusliitto, ei kauppapoliittinen instituutio. Näistä erilaisista ratkaisuista huolimatta Pohjoismaiden toisistaan poikkeava suhtautuminen yhdentymiskehitykseen nousi esiin voimakkaasti vasta 1990-luvulla.

Syksyllä 1973 puhkesi öljykriisi. Nestemäisen polttoaineen maailmanmarkkinahinnat nelinkertaistuivat yhtäkkiä. Kyse oli ensimmäisestä huomattavasta lamasta sitten vuoden 1945. Vaikka öljykriisi vaikutti Suomessa ja Norjassa muun muassa työttömyyden merkittävään kasvuun, selviytyivät maat kriisistä kohtuullisin pienin vaurioin.¹⁰⁴ Euroopalle heikon taloudellisen kehityksen kausi osoitti, että se oli jäänyt jälkeen USA:sta ja Japanista esimerkiksi biotekniikan ja muun uuden teknologian alueilla. Se sai EY-maat tiivistämään taloudellista, teknistä ja poliittista yhteistyötään.¹⁰⁵

Öljykriisi ja dollarijärjestelmän mureneminen siirsivät jo tuolloin agendalla olleita talous- ja rahaliittosuunnitelmia tulevaisuuteen. Yhteistä rahapolitiikkaa haluttiin silti lujittaa mahdollisimman ripeästi, sillä EY-maiden valuuttojen yhteiskellunta toimi huonosti. Euroopan valuuttajärjestelmän (EMS, European Monetary System) pohjalle luotiin valuuttakurssimekanismi ERM (European Rate Mechanism) sekä yhteinen valuuttayksikkö ECU (European Currency Unit). Kunkin jäsenmaan valuutalla oli EMS:ssä tietty keskuskurssi

¹⁰⁴ Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 313–314.

¹⁰⁵ Pihkala 2001, 223.

ECU:un nähden. ECU:n tavoite oli paitsi heikentää dollarin asemaa maailmanvaluuttana, myös tasoittaa tietä täydelliseen talous- ja rahaliittoon.¹⁰⁶

Vuosina 1983–1985 hyväksyttiin ehdotus EY:n muuttamisesta Euroopan Unioniksi (EU). Yhtenäisasiakirjalla siirrettiin päätöksentekovalta jäsenmailta Brysselissä olevalle komissiolle samalla kun säädettiin eri kysymyksistä käytävien poliittisten neuvotteluiden tasosta ja sitovuudesta. Myös yksimielisyyttä edellyttävästä päätöksenteosta luovuttiin ja sovittiin Rooman sopimuksen (1957) uudistamisesta. EY alkoi näin edetä kohti EU:ta.¹⁰⁷

Suomen vapaakauppasopimus EEC:n¹⁰⁸ kanssa astui voimaan öljykriisin aikaan. Kauppa EEC-maiden kanssa lisääntyi. EY:n alueellinen laajeneminen ei puolestaan niinkään vaikuttanut Suomen ulkomaankauppaan, olihan uusista jäsenistä suurin osa ollut EFTA-maita. 1980-luvulla jäsenmaiksi tulneiden Kreikan ja Espanjan osuus Suomen kauppavaihdosta oli sitä paitsi hyvin pieni; lisäksi Espanjalla oli ollut vielä erillinen tullien poistamissopimus EFTA-maiden kanssa jo aiemmin. EEC-sopimus ei aiheuttanut nopeita muutoksia myöskään Suomen länsikaupan rakenteeseen. Esimerkiksi puu- ja paperiteollisuuden osuus säilyi edelleen hyvin merkittävänä vielä 1980-luvullakin (62 prosenttia).¹⁰⁹ Mainittakoon tosin, että Norjan-viennissä sektorin osuus vaihteli enää 10 ja 20 prosentin haarukassa. Yleiskehitystä nopeampi metsäsektorin merkityksen lasku Norjan-kaupassa kävi tosin ilmi jo ensimmäisen tarkastelujakson käsittelyssä. Perehdyn metsäsektorin rooliin tarkemmin Suomen Norjan-viennissä 1973–2002 viennin erityispiirteiden tarkastelussa luvussa 4.4.1.

Pihkala arvioi EEC-sopimuksen seurauksista ulkomaankauppaan välittömästi kohdistuvia vaikutuksia tärkeämmäksi Suomen suhtautumisen EY:n integraation uusiin ilmenemismuotoihin. Kyse ei ollut enää yksin vapaakaupasta, vaan EFTA:n ja EY:n välillä oli käytävä jatkuvia yhteistyöneuvotteluita esimerkiksi teknologian ja eri instituutioiden muuttumisen vuoksi. Näihin kuuluivat niin eri tuotteita koskevat standardit ja laatuvaatimukset, työ-, kuluttaja- ja ympäristösuojelumääräysten käyttäminen tuonnin piiloesteinä kuin kilpailulainsäädäntö. EY- ja EFTA-maiden välille luotiin neuvotteluyhteydet vapaakauppasopimusten ulkopuolisista asioista vuonna 1984.¹¹⁰

¹⁰⁶ Pihkala 2008, 72.

¹⁰⁷ Pihkala 2001, 223.

¹⁰⁸ Ks. viite 58, s. 19.

¹⁰⁹ Pihkala 2001, 222–223.

¹¹⁰ Pihkala 2001, 223.

EFTA-mailla oli halu osallistua EY:ssä meneillään olevaan markkinoiden yhtenäistämisen prosessiin, joka kattoi rajamuodollisuusmääräykset, kaupan teknillisten esteiden poistamisen sekä tuotteiden alkuperäsäännöt ja kauppa-asiakirjat. Käytännössä ne halusivat liittyä EY-maiden sisäiset rajat poistamaan Yhteishallintoasiakirjaan, joka tuli voimaan vuonna 1987. Neuvotteluiden aikana EY-maat eivät olleet valmiita EFTA:n vaatimusten vastaisesti antamaan päätöksenteko-oikeutta ei-jäsenmaille. Päädyttiin kompromissiratkaisuun, jossa yksien markkinoiden periaate ulotettiin koskemaan EFTA-maita muodostamalla Euroopan Talousalue eli ETA¹¹¹.¹¹²

ETA-neuvottelut sisälsivät suuren määrän yksityiskohtia ja etenivät hitaasti. ETA-sopimus valmistui lopulta lokakuussa 1991, ja se allekirjoitettiin seuraavana vuonna. Yhteismarkkinoiden ja siihen sisältyvien yksityiskohtien sekä poikkeusten lisäksi sopimuksessa sovittiin muun muassa EFTA-maiden taloudellisesta tuesta Etelä-Euroopan maille, ja Norja sekä Islanti antoivat EU-maille kalastusoikeuksia vesillään erityisiä myönnytyksiä vastaan. EFTA:n osallistuminen päätöksentekoon järjestettiin niin sanotun EFTA-paneelin avulla, jossa viisi EU:n ja kaksi EFTA:n tuomaria tulkitsi ETA:n säännöstöä. Voimaan ETA-sopimus ehti tulla kuitenkin vasta vuonna 1994, joten käytännössä siitä tuli EU:n, Norjan, Islannin ja Liechtensteinin välinen sopimus. Suomi ehti olla ETA-osapuoli EFTA:n jäsenenä vain vuoden 1994 ajan.¹¹³

Suomi liittyi EFTA:n varsinaiseksi jäseneksi vuonna 1986. FINEFTA-sopimuksen varaukset säilyivät, eikä muutos ollut kauppapoliittisesta vinkkelistä katsottuna tämänkään sopimuksen osalta suuri. Sinänsä varsinainen jäsenyys kieli ulkosuhteiden hitaasta mutta enenevästä liikkumavapauden lisääntymisestä. Neuvostoliitto luisui kohti kaaosta taloudellisen rapautumisen ja öljyn hinnan romahduksen myötä vuonna 1986. Idänkaupan edellytykset heikkenivät, Neuvostoliitto lopetti bilateraalisen clearing-kaupan Suomen kanssa vuoden 1990-lopussa ja kauppavaihto siirtyi vapaavaihtopohjalle.¹¹⁴

Suomen kauppasuhteisiin ja taloussuhteisiin ylipäätään ei siis vaikuttanut yksin EY:ssä tapahtuva kehitys. Neuvostoliiton mullistuksen ohella maailmankauppa ja talous muuttivat 1980-luvulla rakenteellisesti muun muassa tietoliikenteen kehittymisen, pääomamark-

¹¹¹ Aluksi Euroopan Talousalueesta käytettiin englanninkielistä nimeä The European Economic Space. Sittemmin englanninkielinen nimitys The European Economic Area. Pihkala 2001, 270.

¹¹² Pihkala 2001, 269–270.

¹¹³ Pihkala 2001, 270–271.

¹¹⁴ Pihkala 2001, 222, 224, 269.

kinoiden vapauttamisen ja yritysten kansainvälistymisen seurauksena. Tuotantotekniikat muuttuivat, elektroninen vallankumous teki tuloaan. Myös poliittinen muutos oli voimakas muunkin kuin Neuvostoliiton osalta; Saksat yhdistyivät ja Kiina siirtyi markkinatalouteen.¹¹⁵ Muutokset EY:ssä ja myöhemmin EU:ssa olivat toki osittain reagoitua edellä mainittuihin muutoksiin.

Lisäksi GATT vaikutti maailmankaupan yleiseen vapauttamiseen. Sen neuvottelukierroksella pyrittiin tullien ohella myös muiden kaupan esteiden alentamiseen. Kahdeksannella eli Uruguayn kierroksella (1986–1994) saatiin aikaan sopimus, jonka yhteydessä GATT-sopimus ja sen tilapäinen sihteeristö korvautuivat pysyvällä elimellä Maailman kauppajärjestöllä (WTO, World Trade Organization). WTO työskentelee GATT 1994 säännösten perusteella ja sen tehtävä on toimia paitsi maailmankaupan esteiden poistamisen edistämiseksi, myös jäsenmaiden kauppariitojen sovittelu- ja ratkaisuelimenä. Pohjoismaiden kaltaisille pienille valtioille, joiden menestys pohjaa vientiin ja joiden mahdollisuudet valvoa omia etujaan maailmankaupassa ovat muuten pienet, GATT ja myöhemmin WTO on ollut tärkeä elin tuodessaan selkeät säännöt maailmankauppaan.¹¹⁶

Siinä, miten Suomen tie kulki EU:n jäseneksi, oli Neuvostoliiton imperiumin hajoamisella vuonna 1991 merkittävä rooli. Voidaan hyvillä syin puhua Euroopan poliittisen tilanteen perusteellisesta muuttumisesta, kun maanosan jakautuminen kahteen ideologiseen, taloudelliseen ja sotilaalliseen leiriin tuli tiensä päähän Berliinin muurin murtumisen, Neuvostoliiton hajoamisen ja kylmän sodan päättymisen myötä. Suomen ei enää tarvinnut pelätä Neuvostoliiton muun muassa YYA-sopimukseen perustuvaa painostusta. Myös kommunismin ideologinen kannatus suomalaisessa sisäpolitiikassa kuihtui. Uudessa tilanteessa Suomi jätti Itävallan, Ruotsin ja Norjan jälkeen jäsenanomuksensa EY:lle maaliskuussa 1992. Euroopan yhteisöstä tuli virallisesti Euroopan unioni 1. marraskuuta 1993, kun silloisten 12 jäsenmaan ratifioima Maastrichtin sopimus (TEU, Treaty on European Union) astui voimaan.¹¹⁷

Vanhat jäsenmaat ottivat kantaa Maastrichtin sopimukseen vaikeiksi kuvatuissa neuvotte-
luissa. ERM- ja ECU -järjestelyt olivat osoittautuneet puutteellisiksi, ja sopimuksen osaksi haluttiin vaiheittainen siirtyminen Euroopan talous- ja rahaunioniin (EMU, Economic and

¹¹⁵ Pihkala 2001, 224.

¹¹⁶ Pihkala 2001, 225, 228–231.

¹¹⁷ Pihkala 2001, 271; Pihkala 2008, 84

Monetary Union). Tosin siirtymän niin sanottu ensimmäinen vaihe, pääomaliikkeiden vapauttaminen jäsenvaltioiden välillä, oli toteutettu jo ennen sopimusta. Vuosikymmenten saatossa vanha jako federalisteihin ja anti-federalisteihin ei ollut suinkaan kadonnut, vaan TEU-neuvotteluissa Englanti suhtautui edelleen nihkeimmin sopimukseen sisältyvää federalismia ja EMU:ia kohtaan. Jatkoneuvotteluissa niin Englanti kuin Tanskakin saivat lopulta varauksia tiettyihin sopimuskohtiin ja oikeuden jäädä myös EMU:n kolmannen vaiheen, toisin sanoen euroalueen, ulkopuolelle.¹¹⁸ Osassa tutkimuskirjallisuutta ja yleisemmin mediassa on totuttu mieltämään EMU:in kuuluvaksi vain sen kolmanteen vaiheeseen osallistuneet euroalueen maat, mutta jos ollaan tarkkoja, ovat kaikki EU:n jäsenmaat osa EMU:a.¹¹⁹

Suomi sekä Itävalta ja Ruotsi päätyivät EU:n jäseniksi myötämielisten kansanäänestysten jälkeen vuoden 1995 alusta. Norjassa äänestystulos oli jäsenyydelle kielteinen, aivan kuten reilut 20 vuotta aikaisemmin EEC:hen liittymisen ollessa ajankohtainen. Suomi päätti ensimmäisenä ja ainoana Pohjoismaana liittyä myös EMU:n kolmanteen vaiheeseen, kun sitä koskeva sopimus syntyi keväällä 1998. Tätä ennen markka oli vuonna 1996 liitetty ERM:iin tietyllä keskuskurssilla. Virallisesti Suomi siirtyi EMU:n kolmanteen vaiheeseen 10 muun EU-maan tapaan vuonna 1999; kansankielisesti Suomesta tuli siis EMU-maa. Yhteiset euromääräiset setelit ja kolikot otettiin käyttöön vuoden 2002 alussa.¹²⁰

Pääomaliikkeet oli vapautettu jo 1980-luvun puolivälissä, mikä vaikutti merkittävästi yrityssektoriimme: niin suorat investoinnit ulkomailta Suomeen kuin toisinpäin lisääntyivät selkeästi. Suomalaiset suorat investoinnit ulkomaille yli viisinkertaistuivat vuosina 1985–1990. Seuraavan 10 vuoden aikana kasvu jatkui, ja investoinnit liki kolmikymmenkertaisuivat. Pääomien virtaukselle ulkomailta Suomeen kävi samalla tavalla: ulkomaisen pääoman osuus kasvoi erityisesti 1990-luvun lopulla. Kun 1990-luvun alussa vain 10 prosenttia pörssilistattujen suomalaisyhtiöiden omistuksesta oli ulkomaisten sijoittajien käsissä, oli luku 10 vuotta myöhemmin liki 70 prosenttia.¹²¹

Niin ikään monet Suomen ja EU:n väliset kaupan esteet oli teollisuustuotteiden osalta poistettu jo ennen Suomen EU-jäsenyyttä, mutta jäsenyyden myötä myös syrjässä olleet toimi-

¹¹⁸ Pihkala 2008, 86, 226.

¹¹⁹ Ks esim. What is the euro area.

¹²⁰ Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 312, 336–337; Kiander et al. 2005, 54; Pihkala 2001, 278–279.

¹²¹ Fellman 2008, 195–196.

alat tulivat osaksi kansainvälistä vaihdantaa ja kilpailua. Tämä koski niin sanottua suljettua sektoria, erityisesti maataloutta. Maatalousasioita koskevissa kysymyksissä (CAP, Common Agricultural Policy) Suomi tosin sai EU:lta joitakin myönnytyksiä: maataloustuotteille annettiin niin sanottu viiden vuoden ylimenoaika, sovittiin mahdollisuus kansallisiin tukiin sekä lisäksi Suomea ja Ruotsia varten luotiin harvaan asuttujen alueiden tukikäsite.¹²²

Suomen oli uudistuttava EU-jäsenyyden myötä institutionaalisesti niin, että esimerkiksi kilpailulainsäädäntö ja menettelytavat kilpailutilanteissa vastasivat EU:n kilpailusääntöjä. Vuonna 1992 voimaantullut kilpailulainsäädäntö kielsi muun muassa kartelli- ja muut sopimusjärjestelyt, jotka olisivat voineet vähentää markkinoiden tehokkuutta tai ylipäättään vaikeuttaa liiketoimintoja. Harmonisointia jatkettiin vuonna 1998. Kartellien purkua seurasi yritysfuusioiden aalto, tosin erityisesti vuosituhannen vaihteessa yritysten yhteensulautumiset johtuivat myös globaalin kilpailuympäristön muutoksesta. Joka tapauksessa kilpailulainsäädännön kehittyminen muutti 90-luvulla hyvin oleellisesti suomalaista yritys- ja liiketoimintaympäristöä ollen siten yksi EU-jäsenyyden merkittävimmistä välittömiä seurauksia.¹²³

EU-jäsenyyden myötä Suomen kaupparyhmittymäksi WTO:ssa käytävissä kauppaneuvotteluissa muodostui EU. Isompi viiteryhmä on auttanut Suomea ajamaan omia etujaan, vaikka toisaalta EU-maiden tavoitteet eivät läheskään aina ole yhtenevät. EU:n vuoden 2000 Nizzan kokouksessa tehtiin päätös siirtyä joitakin palvelualoja lukuun ottamatta kauppapolitiikassa yksimielisestä päätöksenteosta enemmistöpäätöksiin, mikä on ollut usein eduksi pienille maille. EU pyrkii käymään ulkomaankauppaa vapaakaupan pohjalta paitsi omilla sisämarkkinoillaan, myös EU:n ulkopuolisten maiden kanssa. EFTA-maiden, mukaan lukien Norja, kanssa Suomi käy ulkomaankauppaa ETA-sopimuksen puitteissa, mikä tarkoittaa maataloustuotteita lukuun ottamatta samoja ehtoja kuin EU:n sisällä. EFTA-maiden osuus Suomen viennistä on ollut 4-5 prosenttia EU-aikana. Muiden OECD-maiden ja kasvavissa määrin myös kehitysmaiden kanssa kauppaa säätelevät GATT-sopimukset. Tosin jäljempänä mainitulle ryhmälle on myönnetty erinäisiä erityisjärjestelyjä.¹²⁴

¹²² Kiander et al. 2005, 26-27; Pihkala 2008, 88.

¹²³ Fellman 2008, 195.

¹²⁴ Pihkala 2001, 280, 286-288.

Jos EU-jäsenyys ei tuonutkaan Suomelle massiivisia välittömiä muutoksia kaupan esteiden muutokseen tai kaupankäyntiin yleensä, merkitsi EMU:n kolmas vaihe aiemmasta oleellisesti eroavaa muutosta: rahapolitiikasta tuli yhteistä kaikille kolmanteen vaiheeseen sitoutuneille maille. Yhteinen rahapolitiikka oli tästä eteenpäin Euroopan keskuspankin vastuulla. Talouspolitiikka on totutusti perustunut siihen, että raha- ja finanssipolitiikka ovat koskeneet samaa maantieteellistä aluetta ollen kansallisvaltion päätöksenteon piirissä. Euroalue on erityislaatuinen kokeilu taloushistoriassa, sillä raha- ja finanssipolitiikan kohteet eivät ole enää yhteneväisiä. Se asettaa suuria haasteita talouspolitiikan eri lohkojen väliselle yhteistyölle. Raha- ja finanssipolitiikan jakautuminen unioni- ja kansallisen tason päätösvaltaan on osoittautunut erityisen ongelmalliseksi talouden ajautuessa taantumaan.¹²⁵ Euroalueen sisällä valuutan arvoa ei voi devalvoida ulkoisesti, toisin kuin tilanteessa, jossa jäsenmaa itse päättäisi omasta rahapolitiikasta ja käytettävä valuutta olisi osa kiinteää valuuttakurssijärjestelmää.

Norjan valinta jäädä EU:n ulkopuolelle sinetöityi kansanäänestyksessä vuonna 1994. Kun 1972 äänestyksessä 53,5 prosenttia oli äänestänyt EEC-jäsenyyttä vastaan, EU-äänestyksessä luku oli 52,2 prosenttia. Norja kohtasi 90-luvun voimakkaat muutokset kansainvälisessä (talous)ympäristössä ETA-jäsenenä, mikä on asettanut Norjan toimijana tietynlaiseen marginaaliasemaan.¹²⁶ Kauppapolitiikan näkökulmasta Norja toimii EU:n sisämarkkinoilla ETA-sopimuksen turvin. Se takaa norjalaisten tavaroiden ja palvelujen vapaan pääsyn EU-alueen yhteisille markkinoille maataloustuotteita ja elintarvikkeita lukuun ottamatta. ETA-sopimus on määrittänyt myös Suomen ja Norjan välistä taloudellista yhteistyötä aina voimaanastumisestaan vuoden 1994 alusta.¹²⁷

4.2 Kansantalouden ja viennin kehitys

Kun ulkomaankaupan suhdanteita tarkastellaan viennin ja tuonnin määrää kuvaavista aikasarjoista, viennin määrä aleni toisella tarkastelujaksolla edelliseen vuoteen verrattuna vuosina 1971, 1975, 1982 ja 1991. Paikallaan polkemisesta voidaan puhua vuosina 1985 ja 1989. Tuontimäärät alenivat vuosina 1971, 1976–78 sekä 1981. Tuonnissa vaihtelut ovat olleet kauttaaltaan voimakkaampia, mikä on johtunut siitä, että tuonti on sisältänyt vien-

¹²⁵ Kiander et al. 2005, 54.

¹²⁶ Tamnes 1997, 158, 470.

¹²⁷ Suomen ja Norjan välisen teollisen yhteistyön kehittäminen ja teollisuusrahasto -hankkeen arviointi 1996, 9.

tiämme enemmän investointitavaroita, kuten autoja, aluksia sekä koneita ja laitteita. Niiden kysyntä vaihtelee kulutustavaroita herkemmin. 1990-luvulta lähtien Suomen vienti on tosin sisältänyt enenevässä määrin korkean teknologian tuotteita ja investointitavaroita, mikä on muuttanut viennin suhdannekäyttäytymistä.¹²⁸

Vaikka öljyn hinta nousi rajusti syksyllä 1973, Suomen ulkomaankaupan vaihtosuhte pysyi aluksi hyvänä toisin kuin muissa teollisuusmaissa. Suomeen tuodusta öljystä noin 90 prosenttia tuli Neuvostoliitosta, ja koko Neuvostotuonnista mineraalipolttoaineita sekä raaka-aineita oli 80 prosenttia. Neuvostoliiton-kaupan clearing-luonne takasi sen, että öljyn hinnan noustessa myös Suomen vienti Neuvostoliittoon kasvoi. Tarkemmin sanoen Suomi ei kärsinyt monien muiden maiden tavoin syklisistä heilahteluista, sillä kasvaneet öljynhankintakustannukset pystyttiin rahoittamaan kasvattamalla työllisyyttä ja lisäämällä Neuvostoliiton vientiä. Suomen vientihinnat Neuvostoliittoon olivatkin 10–36 prosenttia länsimarkkinoiden vientihintoja korkeammat. Suomen taloutta voidaan hyvillä syin sanoa tuetun ylihinnoitettulla Neuvostoviennillä.¹²⁹

Öljykriisit eivät saaneet Suomen bruttokansantuotetta laskemaan, vaikka alle prosentin kasvuun jäätiinkin vuosina 1975–77. Ulkomaankaupan vaihtosuhteeseen heijastusvaikutus sen sijaan on nähtävillä, erityisesti toisen öljykriisin aikaan vuosina 1978–1981, jolloin Suomi ei enää kyennyt korvaamaan energian tuontihintojen nousua vientihintojen korotuksilla.¹³⁰

Suomen kansantalouden kasvu oli 1980-luvulla ripeää niin historiallisesti kuin kansainvälisesti tarkasteltuna. Työvoiman kasvu oli nopeaa ja sen ikärakenne oli vielä edullinen. Hyvin koulutetun työvoiman ja korkean investointiasteen saattamana teollisuudella oli mahdollisuuksia lisätä tuottavuutta niin sanotusti järkeistämällä toimintoja ja ottamalla käyttöön muualla jo kehitettyä teknologiaa. Kun rahoitusmarkkinat vielä vapautuivat vuosikymmenen lopulla, antoi se voimakkaan kasvusysäyksen muun muassa rakennusmarkkinoille. Reaalipalkat ja yksityinen kulutus kohosivat nopeasti. Näistä jälkimmäinen kasvoi 40 prosenttia, mikä oli enemmän kuin missään muussa teollisuusmaassa.¹³¹

¹²⁸ Pihkala 2001, 246.

¹²⁹ Fellman 2008, 173; Gorodnichenko et al. 2009, 4–5; Kiander & Vartia 1998, 30; Pihkala 2001, 235.

¹³⁰ Pihkala 1987, 53; Pihkala 2001, 244.

¹³¹ Talouden näkömät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992, 11–12.

Suomen talouskehitystä edesauttoi maailmantaloudessa poikkeuksellisen pitkään vallinnut nousukausi. Sen voidaan katsoa kestäneen yhtäjaksoisesti vuodesta 1982 aina 1990 saakka. Lisäksi hintakehitys maailmanmarkkinoilla oli Suomelle suotuista, sillä öljyn hinta laski vuosikymmenen puolivälissä ja metsäteollisuuden tuotteiden hinnat nousivat merkittävästi.¹³² Suomen talouspolitiikka oli kasvuhakuista, mikä tarkoitti ennen kaikkea hyvin investointiorientoitunutta politiikkaa. Korkotaso pidettiin alhaisena ja investointien suhde bruttokansantuotteeseen oli vuosien 1975 ja 1989 välillä muutamana vuotena jopa yli 30 prosenttia ja keskimäärin yli 25 prosenttia. Se oli enemmän kuin Länsi-Euroopan muissa maissa. Suurista OECD-maista vain Japanilla oli korkeampi investointiaste kuin Suomella 1980-luvulla. Kasvuhakuisuuden lisäksi pääomavaltainen tuotantorakenne ja mittavat perusinvestoinnit pitivät asteen korkealla. 1990-luvun alussa investointiaste aleni odotetusti kansainvälisesti korkealta tasolta muun Länsi-Euroopan tasolle.¹³³

Kuten keinovalikoimaan oli aiemminkin kuulunut, kilpailukykyä kohennettiin devalvaatioilla, joita toteutettiin vuosina 1977–78 ja 1982 (sekä 1991 ja 1992 sopeutumisessa laman seurauksiin). Valuuttakurssipolitiikkaa käytettiin aktiivisesti suhdannepolitiikan välineenä. Suomen Pankki oli jo 1970-luvun alusta alkanut seurata markan arvon kehitystä valuuttaindeksillä, jossa tärkeimpien kauppakumppaneiden valuuttojen arvon muutokset painotuivat näiden tärkeyden mukaan. Vuonna 1977 Suomessa tuli voimaan virallinen valuuttalain muutos, jonka seurauksena markan arvoa ei enää määritelty kultaan kytketyn pariarvon avulla vaan juurikin valuuttaindeksillä. Hallitus päätti Suomen Pankin suosituksesta, miten indeksi laskettiin ja minkä vaihteluvälin rajoissa sen oli pysyttävä. Valuuttaindeksissä oli mukana 16 Suomen kanssa eniten kauppaa käyvän maan valuutat. Indeksien arvoa nostettiin ja laskettiin sallitun vaihteluvälin puitteissa suhdanteiden mukaan.¹³⁴ Suomen devalvaatiopolitiikkaa on arvosteltu helppona tienä ulos keskeisimpien vientiyritysten kannattavuuskriiseistä. Devalvaatioita toistamalla pystyttiin välttämään mahdollisesti kipeäkin rakenteelliset uudistukset, joilla olisi voitu parantaa kestäväällä tavalla kansantalouden reaalista kilpailukykyä.¹³⁵

Vaikka Suomen kasvu oli ripeää ja pääsääntöisesti vakaatakin, eivät kaikki mittarit indikoineet kuitenkaan menestystä. Länsivientimme volyyymi kohosi noin viidenneksen hi-

¹³² Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992, 11.

¹³³ Fellman 2008, 174; Kaitila & Ylä-Anttila 2012, 12; Suomen vientikehitys 1989, 21.

¹³⁴ Fellman 2008, 173; Pihkala 2001, 235; Pihkala 1987, 51.

¹³⁵ Kiander & al. 2005, 47–48.

taammin kuin OECD-maiden tuonnin volyymi ja vajaat 15 prosenttia vähemmän kuin Suomen 14 tärkeimmän vientimaan tuonnin volyymi 1980-luvulla. Suomen länsivienti kasvoi olennaisesti hitaammin kuin markkinat. Näin tapahtui erityisesti vuodesta 1984 lähtien. Suomen vientihinnat nousivat 1980-luvulla reilun kolmanneksen enemmän kuin OECD-maiden tuontihinnat, mikä oli isolta osin seurausta energian halpenemisesta. OECD:n tuonnista energian osuus oli merkittävä, kun taas Suomen viennistä energiaa oli hyvin vähän. Suomen viennin kasvu ei myöskään pysynyt Pohjoismaisen viiteryhmänsä perässä 1980-luvulla. Suomessa kotimaisen kysynnän lisäys oli tosin suurempi kuin muissa Pohjoismaissa, jolloin kotimainen käyttö vaikutti jossain määrin vientiin.¹³⁶

Myös rakenteellisia muutoksia toteutui 1980-luvun aikana. Teollisuuden osuus bruttokansantuotteesta supistui vuosikymmenen alun vajaasta kolmanneksesta melkein viidenneksen vuosikymmenen loppuessa. Alkutuotannon osuus supistui niin ikään joskin hitaammin: muutos oli noin neljä prosenttiyksikköä, yhdeksästä viiteen prosenttiin. Julkinen sektori ja suljettu sektori, jonka tuotteet eivät kilpailleet ulkomaiden piirissä, kasvoivat molemmat. Työllisyyden muutokset heijastelivat niin ikään sektoreiden arvonlisäyksiä.¹³⁷

Vuosikymmenen loppupuolella kansantalouden tasapainottomuudet alkoivat hiljattain suurentua. Inflaatio kiihtyi – se oli kilpailijamaita nopeampaa ja johti hintakilpailukyvyyn rapautumiseen. Vaikka tuottavuuskehitystä voidaan pitää hyvänä, Suomen teollisuuden suhteelliset yksikkökustannukset nousivat. Vuosikymmenen lopulla teollisuuden kilpailukyky oli yksinkertaisesti huono niin suhteessa muihin maihin kuin suljettuun sektoriin.¹³⁸

Viennin määrä ja vientihinnat kasvoivat bruttokansantuotettamme hitaammin. Koko 1980-luvun viennin osuus bruttokansantuotteesta oli laskenut. Vuosina 1985–1989 itäviennin volyymi laski 4,5 prosenttia vuodessa. Vastaavana aikana länsiviennin volyymien kasvu jäi 2,5 prosentin vuosivauhtiin. Metsäteollisuuden länsivienti kompensoi tyrehtyvää idän vientiä, mutta muilla teollisuuden aloilla se ei kyennyt korvaamaan itäviennin vähentymistä. Itäviennin hyödykerakenne poikkesi länsiviennin hyödykerakenteesta, eivätkä itäviennin tuotteet olleet länsimarkkinoilla kaikilta osin kilpailukykyisiä. Vientimme maarakennetta ei voi myöskään pitää kovin edullisena, sillä se painottui hitaan kasvuun maihin, kuten Iso-

¹³⁶ Suomen vientikehitys 1989, 7–9.

¹³⁷ Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992, 12–14.

¹³⁸ Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992,12; Fellman 2008, 173.

Britanniaan, Ruotsiin ja kauttaaltaan heikkenevään Neuvostoliittoon.¹³⁹ Vaikka 1980-luku näytti menestyksekkäältä, pinnan alla kyti monta ongelmaa.

Kasvun vuosikymmen päättyi kansantalouden ylikuumenemiseen, luottokuplan puhkeamiseen ja kovimpaan koko läntisessä Euroopassa koettuun lamaan sitten toisen maailmansodan. Kun bruttokansantuote oli vielä vuonna 1989 kasvanut 5,4 prosenttia, tippui se vuonna 1991 6,5 prosentilla. Lasku jatkui myös vuosina 1992 ja 1993. Talouden syöksy leikkasi varallisuushintoja ja nosti korkoja. Suomessa koettiin ennennäkemätön konkurssiaalto ja pankkikriisi, jotka synnyttivät maahan suurtyöttömyyden. Kansainvälinen nousukausi päättyi ja taantumasta tuli yleiseurooppalainen ilmiö. Hidastuneen länsiviennin ja Neuvostoliiton kanssa käydyn, osalle sektoreistamme täysin elintärkeän, kaupan romahtamisen yhteisvaikutukset löivät Suomea rankasti. Ne olivat laman helpoimmin jäljitettävät syyt.¹⁴⁰

Rajut muutokset ulkoisissa tekijöissä nostivat pintaan rakenteelliset ongelmat, jotka olivat pysyneet 1980-luvulla suurilta osin näkymättömissä kysynnän kasvun ansiosta. Edellä kuvatut kansantalouden tasapainottomuudet eskaloituivat. Vaihtosuhteen vahvistumisen ja rahoitusmarkkinoiden kontrolloimattoman vapautumisen ruokkima kotimaisen kysynnän kasvu paljastui rankasti ylimitoitetuksi. Erittäin vaikeissa taloudellisissa oloissa Suomi joutui uudistamaan instituutioitaan vastaamaan paremmin globaalisti avoimempaa ja kilpaillumpaa toimintaympäristöä. Tämä tarkoitti muun muassa edellisessä alaluvussa tarkemmin kuvattua kilpailulainsäädännön uusimista. Myös hyvinvointiyhteiskunnan tukipilari julkinen sektori joutui kriittisen tarkastelun alle: leikkauksia ja tehostamistoimenpiteitä toteutettiin voimallisesti.¹⁴¹ Hyvinvointivaltiota purettiin myös muissa Pohjoismaissa, joskin lama iski niihin Suomea laimeammin. Näistä toimenpiteistä huolimatta hyvinvointivaltion rakenteet säilyivät kuitenkin kaikissa Pohjoismaissa pääosin ennallaan.¹⁴²

Mikäli Suomen vientiä ja tuontia tarkastellaan tullialueittain, vuosi 1973 näyttäytyy EEC:n ja EFTA:n välisessä kaupan jakautumisessa käännteentekevänä: Englannin ja Tanskan siirtyminen EEC:hen aiheutti siinä suuren kertamuutoksen (ks. kuviot 3.2 ja 3.3 s. 25–26). Sen jälkeen Suomen tavaravienti suuntautui seuraavat parikymmentä vuotta noin 40-prosenttisesti EEC-maihin. Tuonnin osalta EEC:n osuus oli hieman matalampi pysytellen

¹³⁹ Suomen vientikehitys 1989, 11, 19; Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 199,12.

¹⁴⁰ Fellman 2008, 189; Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992, 13.

¹⁴¹ Fellman 2008, 192–193; Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 1992, 13.

¹⁴² Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 312.

vuodet 1975–1985 lähempänä 30 kuin 40 prosenttia, jonka jälkeen se nousi pysyvästi yli 40 prosenttiin. EFTA-maiden osuus on ollut niin viennissä kuin tuonnissa laskeva toisella tarkastelujaksolla. Molemmissa voidaan puhua noin 20 prosentin siivusta kokonaistavara-kaupassa. 1980-luvun alussa Neuvostoliiton vienti ja tuonti ylittivät EFTA-maihin kohdistuvan kauppavaihdon. Öljyn korkean hinnan aika 1974–1985 näkyi erityisesti kasvuna tuonnissa ja Neuvostoliiton-kauppa valtasikin kyseisinä vuosina alaa EEC:n ja EFTA:n kustannuksella. Korkeimmillaan Suomen Neuvostoliiton-tuonti muodosti noin 25 prosenttia kokonaistuonnista ja vienti suurin piirtein saman verran.¹⁴³

Suomen ulkomaankaupasta valtaosa, yli 70 prosenttia, on siis käyty OECD-maiden kanssa, kuten EEC- ja EFTA-maiden yhteenlasketuista osuuksistaakin saattaa päätellä. Pienimmillään OECD-maiden osuus oli 80-luvulla, jolloin SEV-Euroopan osuus oli aiempaa korkeampi pitkälti öljyn hinnan ansiosta. Viennissä Euroopan SEV-maiden osuus oli enimmillään vajaa ja tuonnissa reilu 20 prosenttia. Tuonnin osalta OECD-maiden osuus putosi tuolin aina lähelle 60 prosenttia, viennissä pysyteltiin 70 prosentin isommalla puolen.¹⁴⁴

Maakohtaisessa tarkastelussa Saksa, Ruotsi ja Venäjä erottuivat tuontimaiden kärjeksi 2000-luvun alkuun yltäneillä tarkastelun viimeisillä vuosilla. Kun katsotaan koko jälkimmäistä tarkastelujaksoa, edellä mainittujen maiden lisäksi Suomi toi eniten Englannista, Yhdysvalloista sekä tietysti Neuvostoliitosta ennen sen sortumista. Vastaavasti Länsi-Saksa kuului Suomen tärkeimpiin kauppakumppaneihin ennen Saksojen yhdistymistä. Viennissä tärkeimmät kauppakumppanit olivat samat Saksa, Yhdysvallat, Ruotsi, Englanti ja Venäjä, vaikka viimeksi mainitusta ei enää tullut Suomen ykkösvientimaata Neuvostoliiton tapaan. Jos Norjan tuontimääriä halutaan laittaa kontekstiin muiden maiden avulla, on Norjasta tuotu Suomeen toisella tarkastelujaksolla selvästi vähemmän kuin edellä mainituista maista, mutta suurin piirtein saman verran kuin Tanskasta, Ranskasta ja Hollannista. Norjan-kaupan viennin arvo on rinnastettavissa niin ikään Tanskan-vientiin. 70-luvulla Suomi vei toisinaan enemmän Norjaan kuin mainittuihin Tanskaan, Ranskaan tai Hollantiin. 80-luvun myötä Norja on jäänyt Suomen kauppakumppanina tärkeysjärjestyksessä noin kymmenenneksi ja Tanskaa lukuun ottamatta mainitut maat ovat karanneet vientiarvoissa kauemmas.¹⁴⁵

¹⁴³ Pihkala 2001, 248–249.

¹⁴⁴ Pihkala 2001, 250.

¹⁴⁵ Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Vaikka Suomen neljä tärkeintä kauppakumppania muodostivat vielä tarkastelun loppuvaiheessakin koko Suomen tavarakaupasta 40 prosentin osuuden, on Suomen ulkomaankaupan trendi silti ollut desentralisoituva. Tämä on havaittavissa selkeämmin, kun vertaillaan kahdeksan suurimman tuonti- ja vientimaan osuuden muutosta: Kun se 70-luvun alussa oli vielä yli 70 prosenttia niin tuonnissa kuin viennissä, oli yhteisosuus 2000-luvun alkaessa tuonnissa reilu 60 prosenttia ja viennissä enää 56 prosenttia. On vaikea analysoida, kuinka paljon muutos johtuu integraatiokehityksestä, mutta on selvää, että kaupan vapautuminen ylipäättään ja yhä useamman maan markkinatalouden omaksuminen on vaikuttanut kehityksen suuntaan. 2000-luvulla maat, joiden kanssa Suomella ei ole lainkaan kauppaa, ovat hyvin harvassa.¹⁴⁶

Keskittymisen vähentyminen ja monipuolistuminen oli ilmeinen trendi Suomen ulkomaankaupassa myös hyödykkeiden viennin osalta. Lisäksi tuotteiden jalostusaste nousi. 1970-luvun jälkipuoliskolla puun ja sen jalosteiden osuus Suomen viennistä laski alle 40 prosentin. Metalliteollisuuden osuus nousi 30 prosenttiin, ja 80-luvun puolivälissä ne olivat metsäteollisuuden kanssa yhtä vahvoja vientialoja. 1980-luvun alkaessa ”muiden teollisuustuotteiden” osuus nousi 25 prosenttiin. Nämä muutokset ovat havaittavissa myös kuvioista 3.1 (s.23). Seuraavaksi käsittelemme näitä samoja teemoja Suomen Norjan-kaupassa.

4.3 Kauppavaihdon määrällinen tarkastelu

Toisella tarkastelujaksolla (1973–2002) Suomen Norjan-kaupan euromääräinen vienti ja tuonti kasvoivat pääsääntöisesti molemmat, joskaan kasvu ei ollut niin suoraviivaista kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla (1957–1972) (taulukko 4.1 ja kuvio 4.1). Myös kasvun nopeus hidastui. Siinä missä vienti oli kasvanut ensimmäisen tarkastelujakson aikana arvoltaan yli 30-kertaiseksi ja tuonti noin 8-kertaiseksi, toisen tarkastelujakson kuluessa vienti reilusti kolminkertaistui ja tuonti liki viisinkertaistui. Näin siis siitä huolimatta että toinen tarkastelujakso oli melkein kaksi kertaa ensimmäisen mittainen.

¹⁴⁶ Pihkala 2001, 252.

Taulukko 4.1

Suomen Norjan-kauppa 1973–2002

	Tuonti, milj. €	Muutos	Tuonnin osuus	Vienti, milj. €	Muutos	Viennin osuus	Kauppatase, milj. €
1973	250	0,4 %	2,7 %	322	-13,0 %	4,1 %	72
1974	303	21,2 %	3,0 %	246	-23,6 %	2,9 %	-57
1975	278	-8,3 %	2,6 %	350	42,3 %	4,7 %	72
1976	336	20,9 %	3,1 %	320	-8,6 %	3,6 %	-16
1977	387	15,2 %	3,7 %	583	82,2 %	5,4 %	196
1978	288	-25,6 %	2,8 %	610	4,6 %	5,0 %	322
1979	325	12,8 %	2,5 %	727	19,2 %	5,4 %	402
1980	303	-6,8 %	2,1 %	619	-14,9 %	4,2 %	317
1981	338	11,6 %	2,5 %	738	19,2 %	4,7 %	400
1982	309	-8,6 %	2,2 %	755	2,3 %	4,9 %	446
1983	376	21,7 %	2,6 %	550	-27,2 %	3,4 %	173
1984	296	-21,3 %	2,1 %	788	43,3 %	4,5 %	492
1985	363	22,6 %	2,4 %	741	-6,0 %	4,2 %	378
1986	375	3,3 %	2,2 %	819	10,5 %	4,5 %	445
1987	424	13,1 %	2,2 %	895	9,3 %	4,7 %	472
1988	468	10,4 %	2,4 %	649	-27,5 %	3,5 %	181
1989	527	12,6 %	2,3 %	569	-12,3 %	2,9 %	42
1990	746	41,6 %	3,4 %	599	5,3 %	3,0 %	-147
1991	840	12,6 %	4,5 %	611	2,0 %	3,3 %	-229
1992	752	-10,5 %	4,0 %	713	16,7 %	3,5 %	-40
1993	895	19,0 %	4,9 %	764	7,2 %	3,2 %	-131
1994	1032	15,3 %	4,8 %	858	12,3 %	3,2 %	-174
1995	960	-7,0 %	4,2 %	867	1,0 %	3,0 %	-93
1996	1021	6,4 %	4,1 %	867	0,0 %	2,9 %	-154
1997	1032	1,1 %	3,7 %	1036	19,5 %	2,9 %	5
1998	1089	5,5 %	3,5 %	1257	21,3 %	3,3 %	168
1999	1140	4,7 %	3,6 %	1135	-9,7 %	2,8 %	-5
2000	1377	20,8 %	4,0 %	1241	9,3 %	2,6 %	-136
2001	1147	-16,7 %	3,3 %	1175	-5,3 %	2,5 %	28
2002	1161	1,2 %	3,3 %	1133	-3,6 %	2,4 %	-27

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Ensimmäiseen tarkastelujaksoon verrattuna viennin ja tuonnin aleneminen edelliseen vuoteen verrattuna oli yleisempää kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla. Esimerkiksi 70-luvulla Suomen vienti Norjaan laski vuosina 1971, 1973–1974, ja 1976. Vapaakauppasopimus EEC:n kanssa lisäsi Suomen kauppaa EEC-maiden kanssa, mikä selittää osittain Norjan-viennin vähentymistä. Myös yleismaailmallinen taantuma öljykriisin kourissa selittää 70-luvun viennin laskuja. Vienti aleni Suomen kokonaiskaupassa vuosina 1971 ja 1975. Toisaalta ylijäämien valossa 70-luku oli Suomelle Norjan-viennissä menestyksenkäs. 70-luvun lopulla Norjan osuus Suomen viennistä oli kolmena vuotena viisi prosenttia tai enemmän. Tämä oli mahdollista, koska viennin alenemisten jälkeen vienti myös kasvoi reilusti. Niin ikään tuonnin arvot alenivat useampana vuonna. Näin kävi tarkastelukauden aikana kahdeksana vuotena, kun ensimmäisellä jaksolla negatiivisia vuosia oli vain yksi. Suomen Norjan-viennissä määrät olivat 11 ja 3. Suomen ulkomaankaupan yleinen ilmiö, tuonnin voimakkaampi vaihtelu, ei pitänyt paikkaansa Suomen ja Norjan välisessä kaupassa.

Kauppataase oli toisella tarkastelujaksolla valtaosan periodista, 19 vuotena, ylijäämäinen Suomelle. Pitkä ylijäämäkausi kesti vuodesta 1977 vuoteen 1989. Viimeisistä 12 tarkasteluvuodesta yhdeksän oli Suomella puolestaan alijäämäisiä. Alijäämäkausi sijoittuu aikaan, jolloin öljyn tuonti Norjasta Suomeen voimistui selvästi. Sillä on ollut 90-luvun alusta alkaen hyvin vahva asema Suomen Norjan-tuonnissa. Palaan öljyn merkitykseen osiossa 4.4.2.

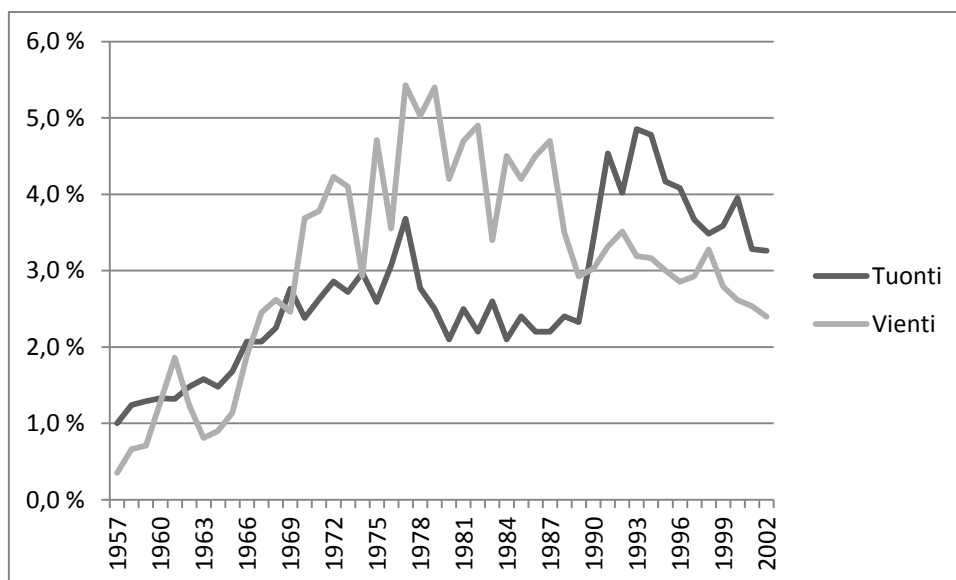
Kuvio 4.2 kuvaa Norjan suhteellisen osuuden kehitystä Suomen ulkomaankaupassa molempien tarkastelujaksojen aikana, 1957–2002. Norjan osuus Suomen kokonaisviennistä oli toisella tarkastelujaksolla keskimäärin 3,7 prosenttia, kun ensimmäisellä tarkastelujaksolla se oli ollut 1,9 prosenttia. Toisen tarkastelujakson aikana Norjan-viennin suhteellinen osuus laski kuitenkin 4,1 prosentista 2,4 prosenttiin. Viennin suhteellinen osuus oli lähes yhtäjaksoisesti yli neljä prosenttia vuosina 1972–1988. Norja kohosikin 70- ja 80-luvuilla useampana vuotena viiden kärkeen Suomen tärkeimpien vientimaiden joukossa, jolloin sen edellä olivat vain Neuvostoliitto, Englanti, Ruotsi ja Länsi-Saksa. Ensimmäisen tarkastelujakson vientiarvojen perusteella Norja oli Suomelle viennissä 14. tärkein kauppakumppani ja toisen tarkastelujaksolla 8. tärkein.¹⁴⁷ Norjan merkitys Suomen vientimaana siis eittä-

¹⁴⁷ Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

mättä kasvoi koko tarkastelujakson aikana. Tarkastelujakson puitteissa vientiyhteistyön suhteellisesti merkittävin periodi ajoittui kuitenkin 70- ja 80-luvuille.

Norjan osuus Suomen kokonaistuonnista oli toisen tarkastelujakson aikana keskimäärin 3,1 prosenttia, kun se oli ensimmäisellä tarkastelujaksolla ollut 1,8 prosenttia. Toisin kuin viennin kohdalla, Norjan-tuonnin suhteellinen osuus kasvoi vuodesta 1973 tarkastelun viimeiseen vuoteen 2002. Muutos oli tosin vain 0,6 prosenttiyksikköä. Tarkastelun viimeisten vuosien aikana niin tuonnin kuin viennin kohdalla kasvu oli hyvin hidasta, välillä kaupan arvot laskivat edellisvuoteen verrattuna. Tämä heijastui ymmärrettävästi myös Norjan-kaupan suhteellisiin osuuksiin.

Kuvio 4.2 **Norjan suhteellinen osuus Suomen ulkomaankaupassa 1957–2002**

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Siinä missä Norjan-viennin suhteellinen osuus oli 90-luvulla laskeva, erottui tuonnin suhteellisessa osuudessa selkeähkö positiivinen käänne vuonna 1990. Siitä eteenpäin tuonnin osuus oli aina enemmän kuin jälkimmäisen tarkastelujakson keskiarvo. Ennen vuotta 1990 keskiarvon ylitys tavattiin vain vuonna 1977, johon syynä oli mitä suurimmassa määrin mittava alustilaus, sillä aluksien ja uivien rakenteiden tuonnin arvo oli kyseisenä vuonna huimat 130 miljoonaa euroa. Se oli muihin vuosiin verrattuna poikkeuksellinen suuri arvo alusten tavaraluokassa, jossa Norjan-tuonti oli keskimäärin noin 20 miljoonaa euroa vuodessa. Vuonna 1977 tavararyhmä muodostikin reilusti yli 30 prosenttia Suomen Norjan-

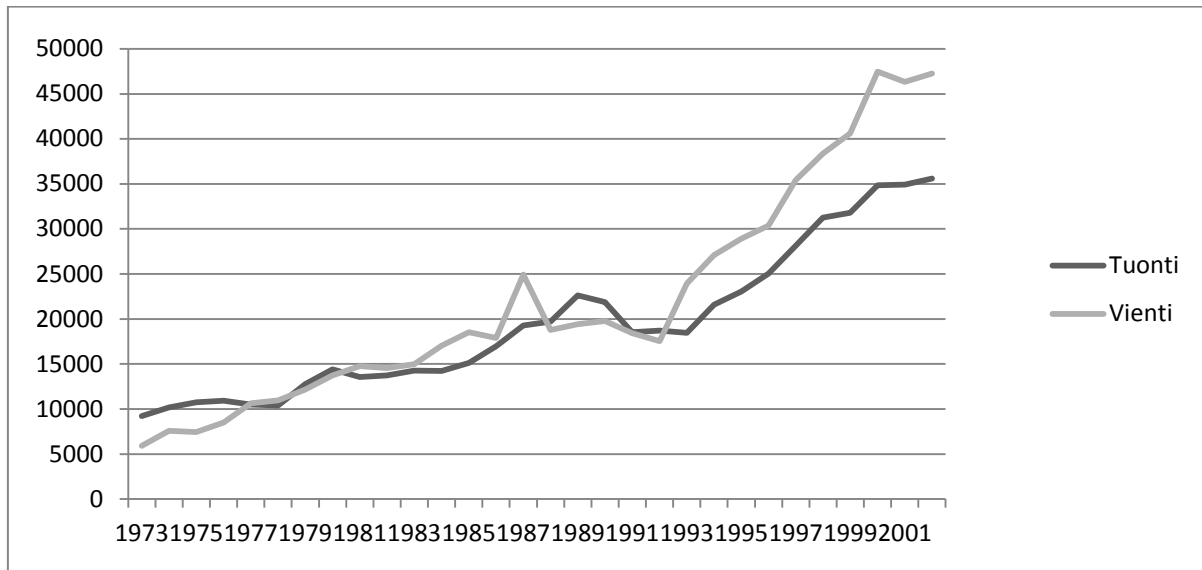
tuonnista. Kun Norja oli ensimmäinen ja toinen tarkastelujakso huomioiden Suomen 10. tärkein tuontimaa ja jälkimmäinen huomioiden 9. merkittävin, juuri vuonna 1977 Norja sijoittui kauppakumppaneiden joukossa poikkeuksellisen korkealle ollen kuudes.¹⁴⁸

Aivan kuten viennissäkin, on myös Norjan-tuonnista tullut sekä ensimmäinen että toinen tarkastelujakso huomioiden merkittävämpää Suomen kokonaistuonnille. Tarkastelupe-riodin rajoissa niin sanottu ”kulta-aika” näyttää tuonnin valossakin jääneen 90-luvun ensimmäiselle puolikkaalle, kun se viennissä ajoittui 70- ja 80-luvuille. Suhteellisten osuuksien perusteella voidaan myös karkeasti tulkita, että Norja oli Suomelle tärkeämpi vienti-kuin tuontimaa. Tosin lähemmäs tätä päivää tultaessa Norjan osuus tuontimaiden joukossa on ollut merkittävämpi kuin vientimaana. Suhteellisten osuuksien vertailu ei myöskään pidä sisällään tuonti- ja vientituotteiden (strategisen) tärkeyden arviointia, joten sikäläkin voidaan puhua tärkeydestä vain lukujen valossa. Mitä osuuksien kasvunopeuteen tulee, suurimmat harppaukset tapahtuivat viennin ja tuonnin euromääräisten arvojen tapaan ensimmäisellä tarkastelujaksolla. Tuolloin Norjan-tuonnin osuus lisääntyi 1,9 prosenttiyksik-köä ja Norjan-viennin peräti 3,8 prosenttiyksikköä (ks. myös taulukko 3.1, s. 28). Vastaavat luvut toisella tarkastelujaksolla olivat 0,6 ja -1,7.

Kun Norjan-kaupan kehittymistä toisella tarkastelujaksolla vertaa Suomen ulkomaankaup-pan yleensä (kuviot 4.3 ja 4.4), Norjan-viennissä kasvu oli hitaampaa, mutta tuonnissa hitusen nopeampaa. Koko ulkomaankaupan osalta vienti noin kahdeksankertaistui ja tuon-ti nelinkertaistui. Norjan-kaupassahan vienti oli kolmin- ja tuonti viisinkertaistunut. Muilta osin koko ulkomaankauppaa ilmentävä kuvio eroaa Norjan-kaupan vastaavasta silmiinpis-tävimmän siten, että tase Norjan-kaupassa oli lähes koko 90-luvun alijäämäinen. Suomen koko kauppataase oli puolestaan ylijäämäinen. Tilannetta selittää 90-luvun lama, joka vä-hensi kotimaista kulutusta ja tuontia, mutta toisaalta juuri 90-luvulla öljykauppa vahvistui Norjan ja Suomen välillä. Puolestaan 70-luvun lopulta 80-luvun päättymiseen Suomen Norjan-kaupassa vallitsi ylijäämä, joka oli selvempi ja kestoaltaan yhtäjaksoisesti pidempi kuin Suomen ulkomaankaupassa yleensä. Kuvio 4.3 niin viennin kuin tuonnin osalta nou-dattaa hyvin samanlaista kehitystä kuin kuvio 4.4, Norjan suhteellinen osuus Suomen ul-komaankaupasta 1957–2002.

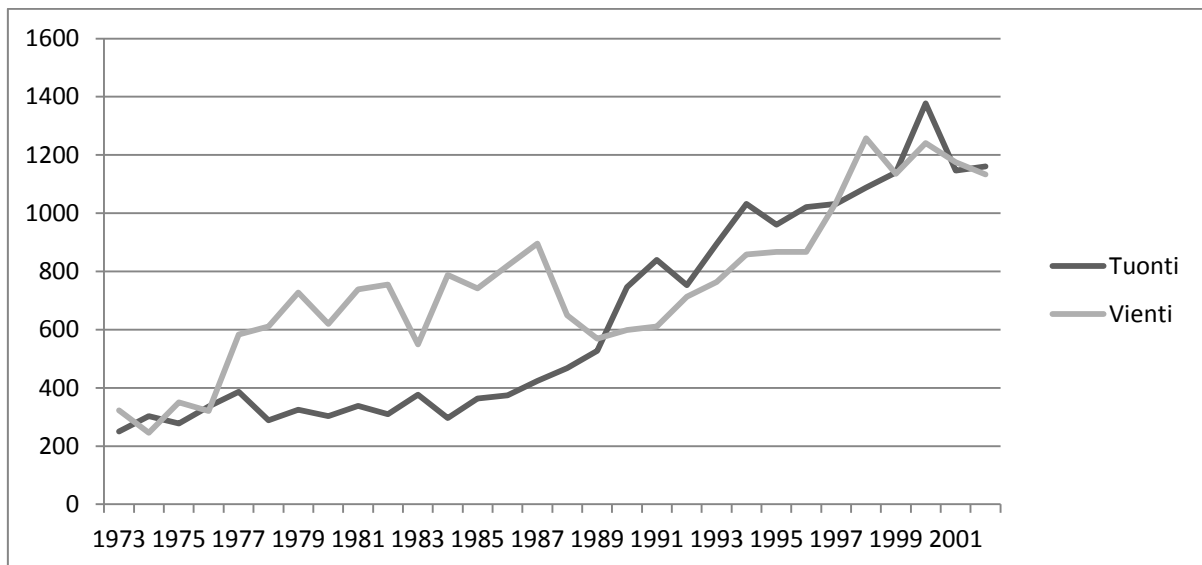
¹⁴⁸ Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Kuvio 4.3 Suomen ulkomaankauppa 1973–2002, milj. €

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

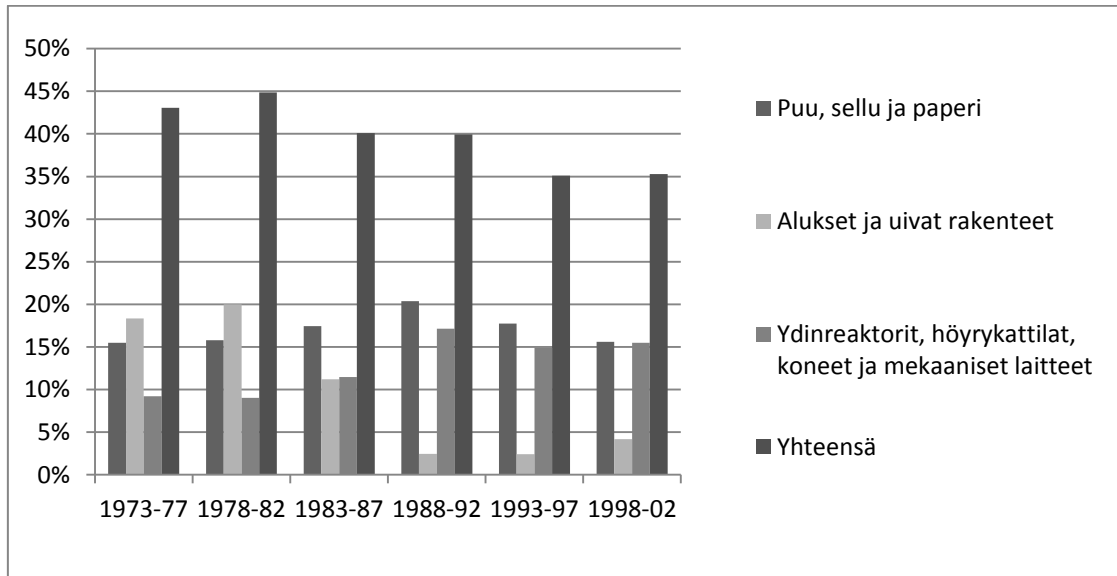
Kuvio 4.4 Suomen Norjan-kauppa 1973–2002, milj. €

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

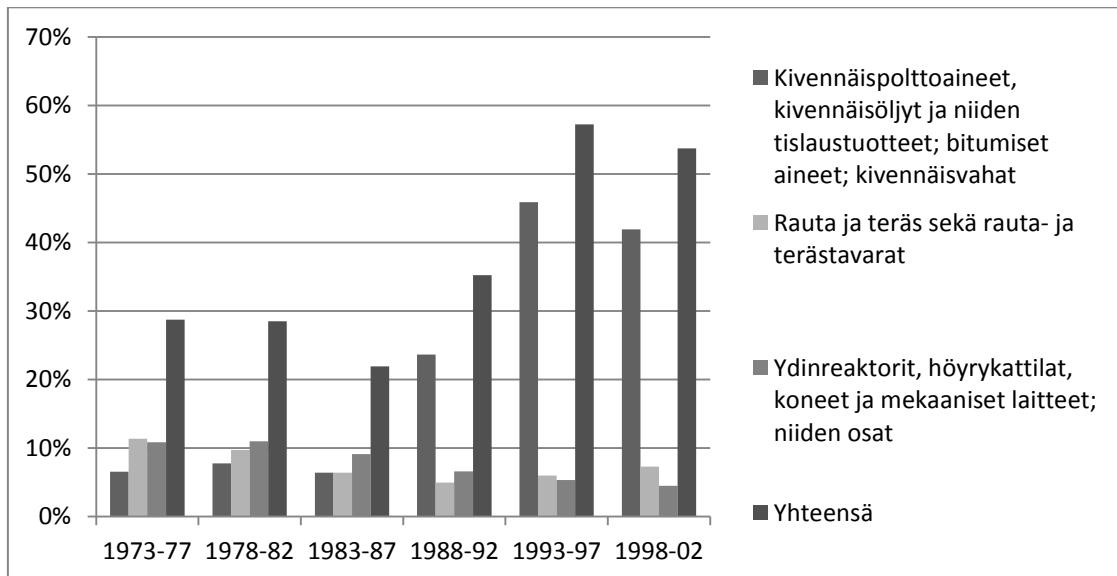
Kuviot 4.5 ja 4.6 ilmentävät kauppavaihdon jakautumista kolmen eniten tuodun ja viedyn artikkeliryhmän kesken. Ensimmäisen tarkastelujakson alussa eniten viedyimmät kolme ryhmää muodostivat 70 prosenttia Suomen Norjan-viennistä (ks. kuviot 3.6 ja 3.7, s.32–33). Tarkastelun lopussa niiden osuus oli noin 50 prosenttia. Norjan-tuonnissa keskittymistä ei ollut yhtä paljon, ja vastaavat vertailuluvut, 36 ja 18 prosenttia, poikkesivat suuresti viennin lukemista.

Kuvio 4.5 Suomen vienti Norjaan kolmen eniten viedyimmän tavararyhmän osalta 1973–2002 (%-osuudet laskettu viiden vuoden keskiarvoina)

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Kuvio 4.6 Suomen tuonti Norjasta kolmen eniten tuoduimman tavararyhmän osalta 1973–2002 (%-osuudet laskettu viiden vuoden keskiarvoina)

Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Suomen Norjan-viennissä kaupan keskittyminen tiettyihin tavararyhmiin väheni entisestään toisella tarkastelujaksolla. Kolme viedyintä tuoteryhmää kattoivat noin 40 prosenttia Suomen kokonaisviennistä Norjaan. Tarkastelun loppupuolella luku oli 35 prosenttia.

Huomioitavaa on myös viennin jakautuminen huomattavasti tasaisemmin kolmen päävientiryhmän kesken kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla, jolloin metsäsektorin vientituotteiden ja toiseksi eniten viedynnän tavararyhmän välillä oli korkeimmillaan peräti 55 prosenttiyksikön ero (ks. kuvio 3.6, s. 32). Erot kuroutuivat pienemmiksi toki jo ensimmäisen tarkastelujakson lopulla. Toisen tarkastelujakson aikana tavararyhmien keskinäiset erot jopa hieman kasvoivat, mutta joukosta poikkesi nimenomaan alusten tavararyhmä, jolle olivat tyypillisiä suuret arvon vaihtelut vuosien välillä. Sen sijaan puun, sellun ja paperin sekä ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden, koneiden ym. tavararyhmät säilyttivät suhteellisen asemansa noin 10 prosenttiyksikön sisällä. Merkillepantavaa on sekin, että kolmen kärki Suomen Norjan-viennissä oli sama kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla.

Suomen Norjan-tuonnin jakautumisen osalta silmiinpistävää on jokseenkin päinvastainen kehityssuunta, jota aikaisemmat kuviot noudattivat. Tosin aina 90-luvun alkuun saakka kolmen tuontikärki muodosti maltillisen noin 30 prosentin osuuden koko Norjan-tuonnista Suomeen. Tarkastelun viimeisen 10 vuoden ajan kolmen viedynnän tuoteryhmän osuus olikin yli puolet tuonnista. Ensimmäisellä tarkastelujaksolla Norjalla ei ollut selkeää päävientiartikkelia Suomeen toisin kuin Suomella oli Norjaan. 80-luvun loppua kohden kivennäispolttoaineiden, kivennäisöljyjen ja niiden tislaustuotteiden ym. tuoteryhmä, toisin sanoen öljy tai öljy ja öljytuotteet, muodostuivat sellaiseksi. Korkeimmillaan öljyn osuus hipoi 60 prosenttia Suomen Norjan-tuonnista. Toiseksi ja kolmanneksi eniten tuoduimmat tuotteet ovat varsin tasaisessa rintamassa noin 5-10 prosentin osuuksilla. Norjan-tuonnin keskittyminen tarkastelun loppua kohden eteni siis täysin yhtä matkaa öljyn tuonnin lisääntymisen kanssa. Toisin sanoen öljy aiheutti tuonnin keskittymisen kasvun. Osiossa 4.4.2. tullaan huomaamaan, että raudan ja teräksen sekä ydinreaktoreiden, höyrykattiloiden ym. perässä – tai oikeammin rinnalla – oli useampia tuoteryhmiä, joiden osuudet tuonnista olivat liki samat. Tuontirintama öljyn takana oli siis hyvin tasainen.

4.4. Kauppavaihdon laadullinen tarkastelu

4.4.1. Viennin erityispiirteet

Toisella tarkastelujaksolla Suomen päävientiryhmä Norjaan oli ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet (taulukko 4.1). Niitä vietiin keskimäärin reilulla 100 miljonnalla eurolla vuodessa ja osuus oli 13 prosenttia Norjan-viennistä. Ryhmän viennin arvon

vuosikeskiarvo kymmenkertaistui sitten ensimmäisen tarkastelujakson ja suhteellinen osuus kasvoi neljä prosenttiyksikköä (ks. taulukko 3.2, s. 36). Paperituotteet muodostivat toisiksi viedyimmän ryhmän 11 prosentin osuudella. Sähkökoneet olivat kolmanneksi viedyin ryhmä lähes 80 miljoonan euron vuosikeskiarvolla ja 10 prosentin suhteellisella osuudella. Ensimmäiseen tarkastelujaksoon nähden ryhmän viennin arvo oli melkein kaksikymmenkertaistunut ja viennin osuudessa oli tapahtunut kuuden prosenttiyksikön kasvu. Vuosina 1999–2001 sähkökoneet ja -laitteet olivat Suomen merkittävin vientiryhmä Norjaan osuuden vaihdellessa 20 prosentin molemmin puolin.

Muita tärkeitä tavararyhmiä viennissä olivat ensimmäisen tarkastelujakson tapaan rauta ja teräs, alukset sekä puu. Ensimmäisellä tarkastelukaudella eniten viedyin yksittäinen tavararyhmä alukset noin kolminkertaisti viennin arvonsa tarkastelukausiensa välillä. Se riitti yhdeksän prosentin osuuteen Norjan-viennissä. Alusten suhteellinen osuus laski näin ollen peräti kahdeksalla prosenttiyksiköllä. Silti alukset olivat vielä 1970- ja joiakin vuosina 80-luvullakin Suomen viedyin artikkeli Norjaan. 1980-luvun loppua kohden alusten vienti Norjaan kuitenkin hiipui ja 1990- sekä 2000-luvuilla osuus oli vain joitakin prosentteja, muutamana vuotena 90-luvun lopulla tosin lähemmäs 10 prosenttia. Norjankin talouskasvu tökki 90-luvun alussa – vaikka Suomen kaltaisesta lamasta ei voidakaan puhua – joten isojen alustilausten puuttuminen ei ollut tavatonta.¹⁴⁹ Toisaalta viennin kokonaisarvon noustua yksittäisten tilausten painoarvo laski.

Uusia tuoteryhmiä kahdeksan viedyimmän joukossa olivat kuljetusvälineet ja kulkuneuvot kuuden prosentin sekä muovit ja muovitavarat neljän prosentin osuudella. Kupari- ja kuparitavarat sekä sellu menettivät osuuttaan siinä määrin ensimmäisen tarkastelujakson jälkeen, etteivät ne yltäneet enää tähän joukkoon.

¹⁴⁹ Trading Economics.

Taulukko 4.2

Suomen Norjan-kaupan tärkeimpien tavararyhmien viennin vuosikeskiarvot ja suhteelliset osuudet 1973–2002¹⁵⁰

	Vienti, milj. € (vuosi ka)	Osuus kokonaisviennistä, %
Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat	101,34	13
Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat	82,01	11
Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat; äänen tallennus- tai toistolaitteet, televisiokuvan tai -äänen tallennus- tai toistolaitteet sekä tällaisten tavaroiden osat ja tarvikkeet	77,58	10
Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat	68,56	9
Alukset ja uivat rakenteet	65,89	9
Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot, muut kuin rautatien tai raitiotien liikkuvaan kalustoon kuuluvat, sekä niiden osat ja tarvikkeet	46,92	6
Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili	38,65	5
Muovit ja muovitavarat	30,79	4

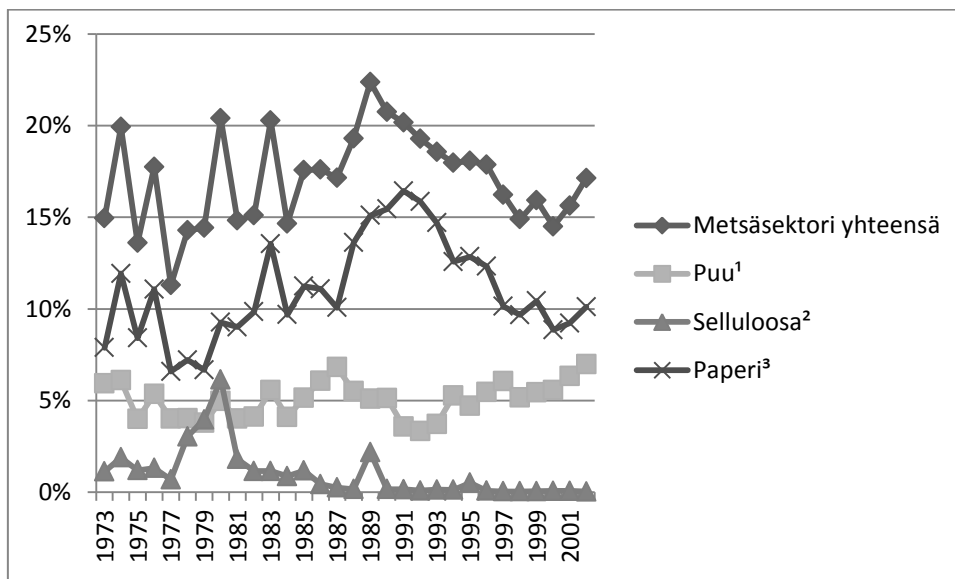
Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Vaikka aluksilla oli CN-luokituksen mukaisella tavararyhmäjaolla ensimmäisen tarkastelujakson suurin viennin arvo Norjan-kaupassa, metsätuotteet yhteensä olivat selkeästi ensimmäisen tarkastelujakson ykkösvientiryhmä. Puu oli toki yksinäänkin monena tarkasteluvuotena merkittävämpi tavararyhmä kuin alukset, mutta koko ensimmäisen tarkastelujakson puun vienti oli vuodessa keskimäärin vajaa kolme miljoonaa euroa vähemmän kuin alusten vienti. Kuten kuvio 4.5 (s. 61) jo selkeästi ilmensi, metsätuotteiden asema ei ollut enää 70-luvulta lähtien dominoiva Suomen Norjan-viennissä, merkittävä kylläkin yhä. Paperin osuus Norjan-viennistä oli vuosina 1973–2002 11 prosenttia ja puun osuus viisi prosenttia. Ensimmäiseen tarkastelujaksoon verrattuna paperin osuus laski kolme prosenttiyksikköä ja puun osuus kuusi prosenttiyksikköä. Sellun osuus pyöri yhden prosentin paikkeilla ja 90-luvulla se laski pysyvästi alle prosentin, eikä se siten luonnollisesti kuulunut enää viedyimpien tuoteryhmien joukkoon.

¹⁵⁰ Ks. viite 81, s. 35.

Toisen tarkastelujakson aikana metsätuotteiden osuus oli 11–22 prosenttia Suomen Norjanviennistä. Korkeimmillaan osuus oli aivan 80-luvun lopussa ja 90-luvun alussa. (kuviot 4.7 ja 4.8). Metsäsektori osana Suomen kokonaisvientä muodosti vuonna 1980 45 prosenttia ja paperituotteiden osuus oli 30 prosenttia. Vuonna 1999 vastaavat osuudet olivat 28 ja 23 prosenttia.¹⁵¹ Norjan-kaupassa osuudet olivat vuonna 1980 20 ja yhdeksän prosenttia sekä vuonna 1999 16 ja 10 prosenttia. Erityisesti vuonna 1980 metsätuotteiden vienti jäi todella kauas – sektori yhteensä alle puoleen ja paperi alle kolmannekseen – koko ulkomaankaupan osuuksista. Vuonna 1999 erot olivat pienemmät, mikä kertoo siitä, että ulkomaankaupassa yleensä metsäsektorin viennin osuus laskee 80- ja 90-luvuilla nopeampaa kuin Norjan-kaupassa. Itse asiassa Norjan-kaupassa paperin vienti jopa lisääntyi yhdellä prosenttiyksiköllä vuodesta 1980 vuoteen 1999. Yleensäkin metsätuotteiden osuus ei ollut Norjanviennissä tasaisesti laskeva, vaan kuten mainittua, koko sektorin, paperin ja puun osuus kasvoi 80-luvulla kohti 90-luvun alkua. Koko sektorin suhteellisesti paras vuosi Norjanviennissä oli toisella tarkastelujaksolla vuosi 1989, paperin vuosi 1991 ja puun vuosi 1987.

Kuvio 4.7 Metsäsektorin osuus Suomen Norjan-viennissä 1973–2002, %

¹ Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili

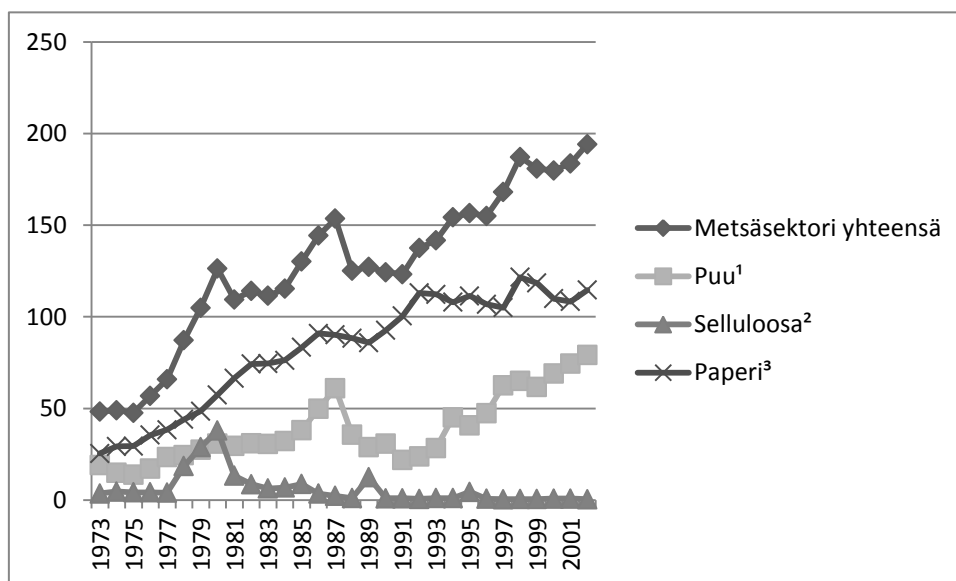
² Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte

³ Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

¹⁵¹ Ojala, Lamberg & Melander 2008, 221.

Kuvio 4.8 Metsäsektorin osuus Suomen Norjan-viennissä 1973–2002, milj.€

¹ Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili

² Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte

³ Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Toisaalta 80- ja 90-lukujen vertailuprosenttien valossa metsätuotteiden osuudet suhteessa toisiinsa noudattivat Norjan-viennissäkin Suomen kaupan yleistä linjaa. Paperin osuus metsäsektorista oli likipitään sama Suomen koko viennissä kuin Norjan-viennissä, joskin Norjan-viennissä paperilla oli hieman pienempi osuus. Metsäsektorin Norjan-vienti mukaili siis Suomen koko metsätuotteiden vientiä, mutta sillä oli omat nyanssinsa. Merkittävästä osuudesta huolimatta metsäsektorilla ei erityisesti jälkimmäisellä tarkastelujaksolla ollut yhtä vahvaa dominanssia viennissä Norjaan kuin Suomen koko ulkomaankaupan viennin rakenteessa. Mielenkiintoista on huomata, kuinka ensimmäisellä tarkastelujaksolla metsäsektori kutistui suhteellisesti nopeammin Suomen Norjan-viennissä kuin Suomen viennissä yleensä ja kuinka tilanne oli päinvastainen toisen tarkastelujakson lopulla.

4.4.2. Tuonnin erityispiirteet

Jälkimmäisellä tarkastelujaksolla, 1973–2002, Norjasta tuotiin Suomeen selvästi eniten öljyä (taulukko 4.4). Sitä tuotiin keskimäärin reilulla 200 miljoonalla eurolla vuodessa, vaikka tuonti oikeastaan vasta käynnistyi, kun yli puolet tarkastelujaksosta oli jo mennyt. Suhteellisenä osuutena kaikesta Norjan Suomen-tuonnista se tarkoitti 29 prosenttia. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Suomen saman aikaperiodin päätavararyhmän tuotteita, ydin-

reaktoreita, höyrykattiloita, koneita ym., tuotiin noin puolella tuosta arvosta (taulukko 4.2, s. 64). Öljyä lukuun ottamatta kaikki muut taulukossa esiintyvät tuoteryhmät kuuluivat jo ensimmäisellä tarkastelujaksolla eniten tuoduimpien joukkoon. Kuten jo aiemmin sanottua, lannoitteiden tuonti putosi 70-luvun alussa alle prosentin osuuteen, joten se ei enää toisella tarkastelujaksolla kuulunut eniten tuotujen artikkelien joukkoon. Siinä Norjan vienti Suomeen seurasi yleistä Norjan ulkomaankaupan linjaa, jossa lannoitteet menettivät roimasti vientiosuuttaan.¹⁵²

Taulukko 4.3 **Suomen Norjan-kaupan tärkeimpien tavararyhmien tuonin vuosikeskiarvot ja suhteelliset osuudet 1973–2002¹⁵³**

	Tuonti, milj. € (vuosi ka)	Osuus kokonaistuonnista, %
Kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet; bitumiset aineet; kivennäisvahat	201,11	29
Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat	41,47	6
Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat	41,38	6
Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet; jalometallien, harvinaisten maametallien, radioaktiivisten alkuaineiden ja isotooppien orgaaniset ja epäorgaaniset yhdisteet; erinäiset kemialliset tuotteet	41,03	6
Muovit ja muovituotteet	38,39	5
Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat;	34,25	5
Alumiini ja -alumiinitavarat	27,06	4
Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot, muut kuin rauta- ja raitiotien liikkuvaan kalustoon kuuluvat, sekä niiden osat ja tarvikkeet	26,80	4
Kalat, äyriäiset, nilviäiset ym.	23,70	3
Malmit, kuona ja tuhka	23,08	3
Alukset ja uivat rakenteet	22,20	3

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1973–2002.

Norjan Suomen-kaupan tärkeimpien vientituotteiden tuontiarvojen vuosikeskiarvot sijoituivat kahden miljoonan euron sisään ja suhteellisissa osuuksissa enimmillään kolmen prosenttiyksikön päähän toisistaan lukuun ottamatta öljyä. Toiseksi tärkein tuontiryhmä olivat

¹⁵² Hodne 1975, 489.

¹⁵³ Ks. viite 92, s. 36.

rauta ja teräs, jotka olivat ensimmäisen tarkastelujakson päätuontiryhmä. Niitä tuotiin keskimäärin 40 miljoonalla eurolla vuosittain, siis vajaalla neljänneksellä öljyn tuonnin arvosta. Prosentuaalisesti se tarkoitti kuuden prosentin osuutta tuonnista, siis viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin ensimmäisellä tarkastelujaksolla (taulukko 3.3, s. 39). Raudan ja teräksen tuonti kasvoi suhteellisen tasaisesti lukuun ottamatta lamavuosia 1991–1993, jolloin sekä viennin euromääräinen arvo että suhteellinen osuus laskivat selvästi. Toisaalta samoille vuosille sijoittunut öljyn tuonnin kasvuhyppäys pienensi myös osaltaan muiden tuontiartikkelien suhteellisia osuuksia.

Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ym. olivat muodostaneet ensimmäisellä tarkastelujaksolla yhdeksän miljoonan euron keskimääräisellä vuosituonnilla kahdeksan prosentin osuuden Suomen Norjan-tuonnista. Tuonnin arvo lähes viisinkertaistui suhteessa ensimmäiseen tarkastelujaksoon. Ryhmä säilytti muutenkin asemansa hyvin, sillä suhteellisesti sen vienti tippui vain kaksi prosenttiyksikköä.

Kärkikolmikron takana tasaisena ryhmänä tulivat lisäksi kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet, muovit, sähkökoneet, alumiini, kuljetusvälineet ja kuluneuvot, kalat, malmit, kuona ja tuhka sekä alukset ja uivat rakenteet. Näistä ensin mainittu ryhmä muodosti mielenkiintoisen poikkeuksen, sillä se oli öljyn lisäksi ainoa tuoteryhmä, joka pystyi nostamaan suhteellista osuuttaan Suomen Norjan-tuonnissa verrattuna ensimmäiseen tarkastelujaksoon. Osuus nousi neljästä prosentista kuuteen prosenttiyksikköön. Tuonnin euromääräinen arvo nousi liki kymmenkertaiseksi reilusta neljästä miljoonasta eurosta yli 40 miljoonaan euroon.

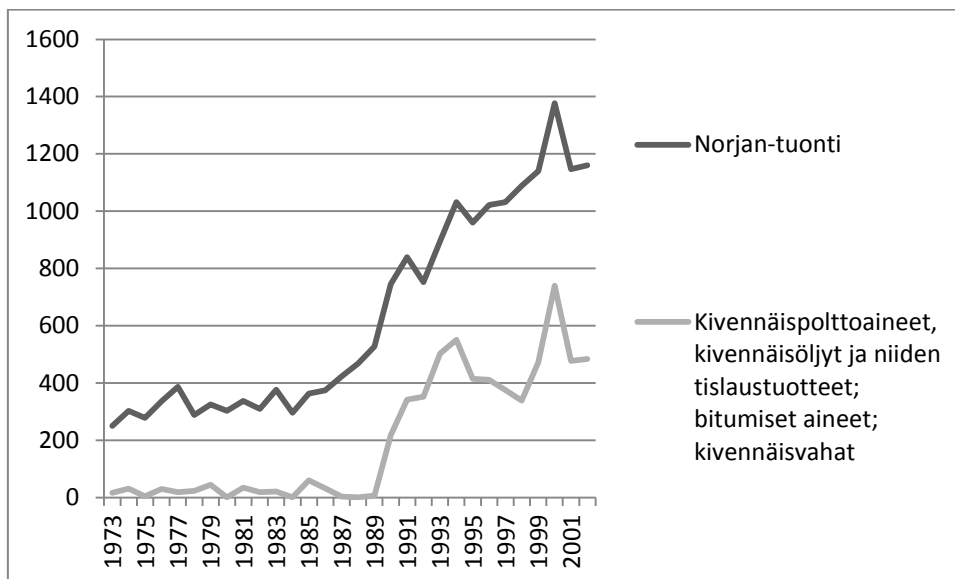
Jos tarkastellaan Norjan öljyn-tuonnin kehittymistä kuvioista 4.9 ja 4.10, voidaan tosiasiallisen raakaöljyn tuonnin todeta alkaneen vuonna 1990, jolloin tuonnin suhteellinen osuus kasvoi edellisvuoteen verrattuna 28 prosenttiyksikköä ja arvo yli 200 miljoonaa euroa. Öljyn tuonnin arvo Norjasta kasvoi siis vuodessa noin 3000 prosenttia. Tätä ennenkin kivennäispolttoaineiden tuoteryhmällä oli tuontia Suomeen, ja välillä osuus Norjan-tuonnista ylitti jopa 10 prosenttia, mutta Norjan osuus raakaöljyn tuonnistamme muodosti vain noin prosentin¹⁵⁴. Kun vuonna 1989 Norjan raakaöljyn vienti Suomeen muodosti raakaöljyn

¹⁵⁴ Ulkomaankauppatilasto 1982.

tuonnistamme 0,3 prosenttia, oli osuus vuonna 1990 jo 8,5 prosenttia ja 1995 20,4 prosenttia. 2002 osuus oli laskenut 11,9 prosenttiin.¹⁵⁵

Öljyn tuonnin yhtäjaksoinen voimakas kasvu kesti 1990–1994. Se ei reagoinut lamaan toisin kuin Norjan kokonaistuonti Suomeen. Sen sijaan vuonna öljyn 1995 tuonnin arvo laski edellisvuoteen nähden ja näin jatkui yhtäjaksoisesti vuoteen 1999. Vuonna 2002 öljyn tuonnin arvo oli puolestaan tarkastelujakson korkein 740 miljoonalla eurolla ja yli 50 prosentin suhteellisella osuudella Norjan-tuonnista. Vaikka öljyn tuonnissa oli erittäin voimakasta vaihtelua, ei sen suhteellinen osuus 30 prosenttia ylitettyään laskenut enää kertaakaan sen alle. Öljyn tuonti Norjasta on raakaöljyn kokonaistuontiosuuksiin viitaten hyvin merkityksellistä Suomelle puhumattakaan sen osuudesta Norjan viennille ja vaikutuksista Suomen ja Norjan kauppataaseeseen. Öljyn tuonnin kasvu vuodesta 1990 on vahvistanut sitä rakenteellista kuvaa Suomen Norjan-tuonnista, jossa pitkälle jalostetuilla tuotteilla on pieni osuus verrattuna Suomen tuontiin muista Länsi-Euroopan maista¹⁵⁶.

Kuvio 4.9 **Öljyn tuonti Norjasta Suomeen ja kokonaistuonti 1973–2002, milj €**

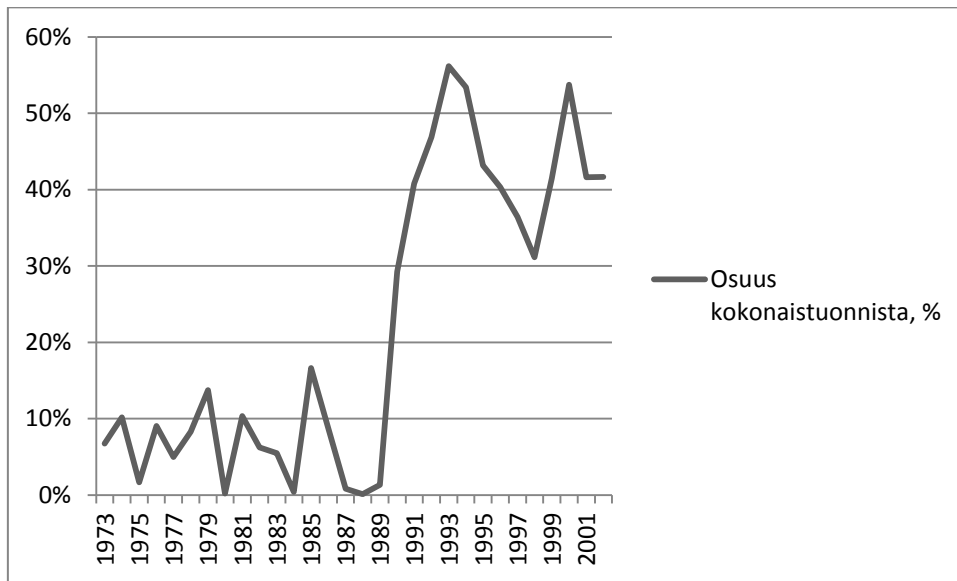

Lähde: Ulkomaankauppatilastot

¹⁵⁵ Ulkomaankauppatilastot.

¹⁵⁶ Suomen ja Norjan välinen kauppa.

Kuvio 4.10 **Öljyn¹⁵⁷ osuus Suomen Norjan-tuonnista 1973–2002, %**

Lähde: Ulkomaankauppatilastot

¹⁵⁷ Kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet; bitumiset aineet; kivennäisvahat.

5. Päätäntö

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Suomen Norjan-kauppaa vuosina 1957–2002. Olen tehnyt sen vuoropuhelussa Suomen talouden ja ulkomaankaupan kehityksen sekä kansainvälisen kauppapoliittisen integraatiokehityksen kanssa. Päätännössä keskityn esittämään tiivistetyt vastaukset johdannossa esittämiini tutkimuskysymyksiin.

Kuinka paljon maiden välistä kauppaa oli? Suomen kaikesta tavaraviennistä Norjaan suuntautui tarkastelujaksolla alimmillaan 0,4 ja korkeimmillaan 5,4 prosenttia, joka on keskimäärin 3,4 prosenttia. Suhteellinen osuus on ollut pienimmillään tarkastelun alussa 50- ja 60-luvuilla kasvaen aluksi pääsääntöisesti vuosi vuodelta. Vuonna 1970 Norjan-viennin suhteellinen osuus ylitti ensimmäistä kertaa 3,4 prosentin keskiarvon, jonka yläpuolella se yhtä poikkeusvuotta lukuun ottamatta pysyi aina vuoteen 1988 saakka. Sen jälkeen Norjan-viennin suhteellinen merkitys Suomen ulkomaankaupassa laski noin kolmeen prosenttiin. 70- ja 80-luvuilla Suomen Norjan-vienti oli viennin suhteellisella osuudella mitattuna vahvimmillaan. Vuosina 1977–1979 osuus oli yli viiden prosentin, ja Norja oli Suomelle viidenneksi tärkein vientimaa. Viennin arvo vuonna 1979 oli noin 700 miljoonaa euroa. Kuitenkin tyypillisimmin Norjan sijoitus Suomen vientikumppaneiden joukossa oli tarkastelun alkuaikana noin 14. ja loppupuolella kahdeksas. 70-luvun lopulla useampaan kertaan toistuneesta viidennestä sijasta huolimatta Suomen vienti Norjan edellä olleisiin Neuvostoliittoon, Englantiin, Ruotsiin ja Länsi-Saksaan liikkui huomattavasti suurimmissa arvoissa.

Tuonnin osalta Norjan osuus Suomen-kaupasta oli koko tarkastelujakson keskiarvolla laskettuna noin 2,7 prosenttia. Tuonnin suhteellinen osuus nousi ensimmäisen kerran yli keskiarvoluvun vuonna 1972. Toisin kuin Norjan-vienti, tuonnin suhteellinen osuus ei lähtenyt selkeään nousuun 70-luvulla, vaan osuus oli säännöllisesti alle keskiarvon niin 70- kuin 80-luvullakin. Sen sijaan vuodesta 1991 vuoteen 1996 Norjan-tuonnin osuus Suomen tuonnista oli yhtäjaksoisesti yli neljä prosenttia. Korkeimmillaan osuus oli vuonna 1993, 4,9 prosenttia. Tuolloin Norja oli järjestyksessään Suomen seitsemänneksi tärkein tuontimaa. Usein Norjan sijoitus oli kuitenkin kauempana kärjestä: tarkastelun alkuvuosina se oli keskimäärin 14. ja 70-luvulta eteenpäin keskimäärin 10.

Miten viennin ja tuonnin määrä sekä tasapaino ovat muuttuneet tutkimusperiodin aikana? Maiden kauppataase noudatteli pitkälti samaa käsikirjoitusta kaupan suhteellisten osuuksien

laskun ja kasvun kanssa. Ylijäämä- ja alijäämäkaudet voidaan jakaa maiden välillä seuraavasti: 50-luvun loppu ja 60-luku olivat pääsääntöisesti ylijäämäisiä Norjalle, kun valtaosa 70-luvusta ja koko 80-luku olivat ylijäämäisiä Suomelle. Vuodesta 1990 Norja toi Suomeen enemmän kuin Suomi vei Norjaan tarkastelun loppuun saakka lukuun ottamatta kolme vuotta. Koko tarkasteluperiodin ajalta Suomen ja Norjan välinen kauppa oli ylijäämäistä Suomelle + 3,5 miljardia euroa. Toisin sanoen Suomella oli enemmän vientiä Norjaan kuin Norjalla Suomeen.

Niin viennin kuin tuonnin reaaliset arvot kasvoivat pääsääntöisesti tarkastelun aikana. Kasvu oli suoraviivaisempaa ja nopeampaa ensimmäisellä tarkastelujaksolla (1957–1972); toisella jaksolla (1973–2002) kasvu oli ailahtelevampaa ja etenkin viennissä oli paljon vuosia, jolloin viennin arvo laski edelliseen vuoteen verrattuna. Vastaavasti toisina vuosina kasvuhypähdykset olivat suuria. Siinä missä vienti oli kasvanut ensimmäisen tarkastelujakson aikana arvoltaan yli 30-kertaiseksi ja tuonti noin kahdeksankertaiseksi, toisen tarkastelujakson kuluessa vienti reilusti kolminkertaistui ja tuonti liki viisinkertaistui. Näin siitä huolimatta että toinen tarkastelujakso oli melkein kaksi kertaa ensimmäisen mittainen.

Ensimmäisen tarkastelujakson kauppavaihdon nopeaa kasvua selittää kaupan vapauttamisen käynnistyminen vastaperustettujen OEEC:n ja GATT:n puitteissa. EFTA:n piirissä sekä EU:n ja ETA:n välillä tapahtunut integraatiokehitys on kiistatta edistänyt sekä kauppaa, mutta ainakaan suhdanteiden ja integraatiotekijöiden yhteisvaikutus ei ole lisännyt kauppaa yhtä merkittävästi ja suoraviivaisesti enää 60-luvun jälkeen kuin voimallisen multilateraalisen integraation alkuvaiheessa. Siinä missä suotuisat suhdanteet edistivät kauppavaihdon lisääntymistä ensimmäisellä tarkastelujaksolla, toisella tarkastelujaksolla suhdanteissa oli enemmän muutoksia, mikä toi kaupan kehitykseen osaltaan enemmän aaltoliikettä. Toisella tarkastelujaksolla ulkomaankaupan toimintaympäristö muuttui globalisaation myötä entistä kompleksisemmaksi. Se vaikeuttaa esimerkiksi eriaikaisen integraatiokehityksen, kuten eri vuosina EEC:n kanssa solmittujen vapaakauppasopimusten, vaikutusten arviointia kauppavaihtoon. Kauppavaihtoa selittäviä tekijöitä on toisaalta helppo löytää, mutta niiden vaikutuksen määrää on sen sijaan vaikeaa todentaa.

Mitkä olivat pääasialliset vienti- ja tuontiartikkelit? Vaihtelivatko kaupan kohteena olleet hyödykkeet paljon tarkastelun aikana? Suomen päävientitiedot Norjaan olivat metsäsektorin tuotteet, alukset ja uivat rakenteet sekä ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja

mekaaniset laitteet. Myös sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat lisäsivät merkitystään tarkastelun loppua kohden. Samoin kävi raudalle ja teräkselle sekä rauta- ja terästavaroille.

Metsätuotteita olivat 1) puu ja puusta valmistetut tavarat sekä puuhiili (puu), 2) paperi, kartonki, pahvi, paperimassa-, paperi-, kartonki- ja pahvitavarat (paperi) sekä 3) puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa ja kierrätettävä paperi-, kartonki- ja pahvijäte (sellu). Metsätuotteet muodostivat 60-luvun alussa peräti 80 prosenttia Suomen Norjan-viennistä. Seitsemän vuotta myöhemmin osuus oli pudonnut alle 30 prosenttiin. Tarkastelun lopussa metsäsektori muodosti Suomen Norjan-viennistä reilut 15 prosenttia. Toisin sanoen metsäsektorin merkityksen lasku tapahtui nopeasti ja suurin muutos ajoittui nimenomaan 60-luvulle. 70-luvulta eteenpäin metsätuotteiden prosentuaalinen osuus oli vakaantunut noin 15–20 prosenttiin, eikä se laskenut systemaattisesti, vaan vaihtelua oli molempiin suuntiin.

Metsäteollisuuden sisällä rakennemuutos eteni raakapuusta enenevässä määrin jalostetumpiin tuotteisiin. Puun osuus metsätuotteiden viennistä oli 60-luvun alussa 70 prosenttia, mutta se tuli muutamassa vuodessa alas 10 prosenttiin. Paperin vienti valtasi alaa puulta ja vuonna 1965 paperi olikin 17 prosentilla Suomen Norjan-viennin pääartikkeli. Kolmannen ryhmän, sellun, osuus pysytteli muutamissa prosenteissa ja mitä lähemmäs tätä päivää tarkastelujaksolla tultiin, sitä olemattommaksi sen vienti kuihtui. Puhuttiinpa sitten metsätuotteiden viennin kehityksestä tai alan sisäisestä rakennemuutoksesta, niissä molemmissa muutokset tapahtuivat Norjan-viennissä nopeammin ja aikaisemmin kuin Suomen ulkomaankaupassa yleensä.

Suomen Norjan-viennin tavarakohtaisiin päähavaintoihin tarkastelukaudella lukeutui metsäsektorin hegemonia, joka suli pois Suomen kokonaisviennin kuvaan verrattuna poikkeuksellisen nopeasti. Etenkin paperi säilyi silti aivan tarkastelun loppuun saakka 10–15 prosentin osuudella Suomen päävientituotteiden joukossa. Toinen trendinomainen piirre Suomen Norjan-viennissä oli korkea keskittyneisyys, joka sekin väheni tarkastelun edetessä. Puutuotteiden dominanssi oli keskittymisen pääsyy, mutta vaikutusta oli silläkin, että vientituotteiden rintama metsäsektorin takana oli vielä tarkastelun alkuvaiheessa varsin ohut. Metalliteollisuuden osuus Suomen viennissä toiseksi suurimpana toimialana ei vielä 60-luvun alussa ollut paljoo yli 10 prosenttia. Metalliteollisuus kuitenkin vahvistui ja jo 1970-luvulla sen tuoteryhmät olivat paremmin edustettuina Suomen Norjan-viennissä.

Suomen Norjan-tuonnissa oli tarkastelun alusta saakka leveämpi ja tasaisempi rintama tuoteryhmiä kuin Norjan-viennissä. Pääartikkeleita olivat esimerkiksi rauta ja teräs sekä rauta- ja terästavarat, ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet, sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat, kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet; jalometallien, harvinaisten maametallien, radio-aktiivisten alkuaineiden ja isotooppien orgaaniset ja epäorgaaniset yhdisteet; erinäiset kemialliset tuotteet, kalat, äyriäiset ja nilviäiset, alukset ja uivat rakenteet, alumiini, muovit ja muovitavarat sekä lannoitteet, jotka olivat 70-luvun alkuun asti hyvin merkittävä tuontiryhmä, mutta sen jälkeen niiden tuonti loppui täysin. Näin totaalinen kaupan arvon tipahtaminen ei ollut sen paremmin vienti- kuin tuontiartikkeleissa yleistä. Toisen poikkeuksen muodostaa puun vienti. Se oli tosin tarkastelun alussa niin korkealla tasolla, että vaikka se menetti euromääräisesti ja prosenttisyksiköinä enemmän arvoa kuin lannoitteet, se säilyi silti päävientituotteiden joukossa.

Mainitsematta on vielä 90-luvun alusta tuontia dominoinut kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet; bitumiset aineet; kivennäisvaha. Kyseisessä öljyn tuoteryhmässä tapahtui sama ilmiö kuin puun ja lannoitteiden kohdalla, tosin käänteisesti: tuonnin arvo nousi radikaalisti. Öljyn nousu Norjan-tuonnin pääartikkeliksi on kiistatta tuonnin kehityksen olennaisin ja isoin muutos. Siinä missä Norjan-tuonti oli tasaisesti jakautunutta tarkastelun alkuvaiheessa, nosti öljyn-tuonti keskittymisastetta reilusti: öljy yksin muodosti useaan otteeseen 90-luvulla yli 50 prosenttia Suomen Norjan-tuonnista. Hieman karrikoitden voidaan sanoa, että öljystä tuli 90-luvulla Norjan puu.

Viennin osalta suurimmat rakenteelliset muutokset tapahtuivat siis ensimmäisellä tarkastelujaksolla 1957–1972. Puu menetti dominanssinsa ja metsäsektori yleensäkin osuuttaan. Eri tuoteryhmät tulivat lähemmäs toisiaan ja tuotteiden vientirintamasta tuli tasaisempi ja leveämpi - selkeää ykkösvientituotetta ei enää ollut. Norjan vientirintama, tosin sanoen Suomen Norjan-tuonti, oli tarkastelun alussa puolestaan tasainen ja vailla selkeää päävientituotetta. Öljy muutti tilanteen noustessaan Suomen Norjan-tuonnissa käytännössä nollassa 55 prosenttiin vuonna 1990.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Ulkomaankauppatilastot, 1957–1986

Ulkomaankauppatilastot, 1987–2002. <http://uljas.tulli.fi/>

Ulkoasiainministeriön arkisto, UMA 5 C Raportit Oslo.

Tutkimuskirjallisuus

Ambrosius, G. & Hubbard, W. (1989). A social and economic history of twentieth-century Europe. Harvard University Press, Cambridge Massachusetts.

Baldwin, R. E., & Wyplosz, C. (2004). The economics of European integration (Vol. 2). McGraw-Hill, London.

Berend, I. T. (2006). An economic history of twentieth-century Europe. Cambridge University Press, Cambridge.

CN-nimikkeistö. Suomen tulli. Viitattu 17.12.2013

http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/luokitukset/cn/

Euroopan vapaakauppaliitto EFTA (1980). EFTA, Geneve.

Fellman, S. (2008). "Growth and investment: Finnish capitalism, 1850s-2005". Teoksessa Fellman, S., Iversen, M. J., Sjögren, H., & Thue, L. (toim). Creating Nordic Capitalism. The Business History of a Competitive Periphery. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 139–217.

Gorodnichenko, Y., Mendoza, E. G., & Tesar, L. L. (2009). The Finnish great depression: from Russia with love (No. w14874). National Bureau of Economic Research, Cambridge.

Hentilä, S., Krötzl, C., & Pulma, P. (2002). Pohjoismaiden historia. Edita, Helsinki.

Hjerppe, R. (1988). Suomen talous 1860-1985: kasvu ja rakennemuutos (Vol. 13). Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Hodne, F. (1975). An economic history of Norway, 1815–1970. Tapir, Trondheim.

Hodne, F. (1983). The Norwegian Economy, 1920–1980. Croom Helm, London.

Iversen, M.J. & Thue, L. (2008). ”Creating Nordic capitalism – the business history of a competitive periphery”. Teoksessa Fellman, S., Iversen, M. J., Sjögren, H., & Thue, L. (toim). Creating Nordic Capitalism. The Business History of a Competitive Periphery. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 1–19.

Kaukiainen, L. (1997). Avoin ja suljettu raja: Suomen ja Norjan suhteet 1918–1940. SHS, Helsinki.

Kauppasopimus (1949). Suomen asetuskokoelman sopimussarja. Ulkovaltain kanssa tehdyt sopimukset 1948. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Kiander, J. & Vartia, P. (1998). Suuri Lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. Taloustieto Oy, Helsinki.

Kaitila, V. & Ylä-Anttila, P. (2012). Investoinnit Suomessa: Kehitys ja kansainvälinen vertailu. ETLA – Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos.

<http://www.etla.fi/wpcontent/uploads/2012/09/dp1267.pdf>. Viitattu 18.9.2013

Kiander, J., Pekkarinen, J., Vartia, P., & Ylä-Anttila, P. (2005). Suomi maailmantaloudessa. Uuden ajan talouspolitiikka. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Kohti yhteistä rahaa: EMUn lyhyt historia. Europa: Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä.

Viitattu 14.9.2013.

http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/introducing_euro_practical_aspects/125007_fi.htm

Kuluttajahintaindeksit, kokonaisindeksi. Tilastokeskus. Viitattu: 18.12.2013.

<http://193.166.171.75/Dialog/Saveshow.asp>

Laurila, J. (1995). Finnish-Soviet clearing trade and payment system: history and lessons. Sarja A, vol 94. Suomen Pankki, Helsinki.

Maatiedosto Norja: Kahdenväliset suhteet. Ulkoministeriö. Viitattu 18.12.2013.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=30980&contentlan=1&culture=fi-FI>

Maddison, A. (1991). Dynamic forces in capitalist development : a long-run comparative view. Oxford University Press, Oxford.

Mickwitz, G. (1953). Finlands handel på Sverige 1920-1938. Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk. H. 96, no. 2. Centraltryckeriet, Helsingfors.

Ojala, J., Lamberg J-A. & Melander, A. (2008). "From state ownership to MNC: the path of Enso-Gtzeit to Stora-Enso". Teoksessa Fellman, S., Iversen, M. J., Sjögren, H., & Thue, L. (toim). Creating Nordic Capitalism. The Business History of a Competitive Periphery. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 218–237.

Perustietoa EU:sta. Eurooppatiedotus. Viitattu 18.9.2013.

<http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=92968&contentlan=1&culture=fi-FI>

Pihkala, E. (toim.) (1987). Teollisuus-Suomi 1945-1980. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Pihkala, E. (2001). Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Pihkala, E. (2008). Yhdentävä Eurooppa: Euroopan unionin taloushistoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Poston, M. M. (1967). An economic history of Western Europe, 1945-1964. Methuen & co Ltd, London.

Seppälä, A. (2005). Lanka läpi vuosisatojen: Lukemisto suomalaisen tekstiiliteollisuuden vaiheista 1700-luvulta vuoteen 2005, jolloin alan työnantajain liitto täyttää sata vuotta. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Soikkanen, T. (2003). Presidentin ministeriö: ulkoasiainhallinto ja ulkopoliittikan hoito Kekkonen kaudella. Ulkoasiainministeriö.

Suomen asetuskokoelman sopimussarja (1994). Ulkovaltain kanssa tehdyt sopimukset 1948. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Suomen ja Norjan välinen kauppa, Tullin tiedote. Viitattu 17.9.2013.

http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/ulkomaankauppatilastot/katsaukset/maat/norja12/liitteet/2012_M04.pdf

Suomen ja Norjan välisen teollisen yhteistyön kehittäminen ja teollisuusrahasto -hankkeen arviointi (1996). Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 16/1996. Oy Edita Ab, Helsinki.

Suomen vientikehitys (1989). Taloudellinen suunnittelukeskus, Helsinki.

Talouden näkymät ja talouspolitiikan linja vuoteen 1996 (1992). Valtiovarainministeriö, Helsinki.

Taloussanakirja. <http://www.taloussanommat.fi/porssi/sanakirja/>.

Tamnes, R. (1997). Oljealder 1965-1995 (Vol. 6). Universitetsforlaget, Oslo.

Thue, L. (2008). "Norway: a resource-based and democratic capitalism". Teoksessa Fellman, S., Iversen, M. J., Sjøgren, H., & Thue, L. (toim). *Creating Nordic Capitalism. The Business History of a Competitive Periphery*. Palgrave Macmillan, Basingstoke. 394–493.

Tipton, F. B., & Aldrich, R. (1987). *An economic and social history of Europe from 1939 to the present*. The Macmillan press, Basingstoke.

Trading Economics. Viitattu 17.12.2013. <http://www.tradingeconomics.com/norway/gdp-per-capita>

What is the euro area. European Commission. Viitattu 18.9.2013. http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/adoption/euro_area/

Liitteet

LIITE 1 Suomen Norjan-kauppa 1957–2002, reaaliset arvot vuoden 2002 rahassa

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–2002

Vuosi	Tuonti, milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo, milj. €	Vienti, milj. mk	Osuus %	Reaalinen arvo, milj. €	Kauppatase, milj. €
1957	2281,600	1,00 %	30,291	750,200	0,35 %	11,210	-19,081
1958	2906,800	1,24 %	33,927	1638,600	0,66 %	20,922	-13,005
1959	3439,900	1,29 %	41,755	1890,700	0,71 %	25,330	-16,425
1960	4511,600	1,33 %	54,145	4039,200	1,28 %	50,856	-3,288
1961	4863,000	1,32 %	59,711	6260,600	1,86 %	78,462	18,751
1962	5810,000	1,48 %	70,123	4376,800	1,24 %	56,147	-13,976
1963 ¹⁵⁸	60,952	1,58 %	70,751	29,772	0,81 %	37,141	-33,610
1964	71,502	1,48 %	77,493	37,203	0,90 %	42,691	-34,802
1965	88,660	1,68 %	97,582	51,936	1,14 %	56,725	-40,857
1966	114,289	2,07 %	127,107	90,650	1,88 %	101,038	-26,069
1967	120,212	2,07 %	127,043	128,126	2,45 %	135,584	8,541
1968	150,842	2,25 %	131,860	180,223	2,62 %	161,760	29,900
1969	234,395	2,76 %	190,040	205,029	2,46 %	175,898	-14,142
1970	263,281	2,38 %	201,174	357,676	3,69 %	283,596	82,422
1971	309,200	2,63 %	224,934	373,788	3,78 %	282,376	57,442
1972	374,558	2,86 %	249,417	511,542	4,23 %	369,997	120,580
1973	451,570	2,72 %	250,452	598,813	4,10 %	322,481	72,029
1974	762,584	2,97 %	302,783	606,630	2,93 %	245,870	-56,913
1975	724,918	2,59 %	277,957	954,030	4,71 %	350,146	72,189
1976	877,920	3,07 %	336,016	870,564	3,55 %	320,377	-15,639

¹⁵⁸ 1963 rahauudistus: siirtymä vanhasta markasta uuteen. 1 uusi markka = 100 vanhaa markkaa.

1977	1130,894	3,68 %	386,837	1680,325	5,43 %	582,884	196,046
1978	896,844	2,77 %	288,213	1771,063	5,03 %	610,467	322,253
1979	1119,952	2,50 %	325,002	2330,752	5,40 %	726,916	401,914
1980	1222,047	2,10 %	302,551	2206,188	4,20 %	619,189	316,638
1981	1528,560	2,50 %	337,876	2839,700	4,70 %	738,322	400,446
1982	1456,549	2,20 %	309,093	3084,494	4,90 %	755,048	445,955
1983	1885,000	2,60 %	376,329	2376,800	3,40 %	549,655	173,326
1984	1553,983	2,10 %	296,053	3663,300	4,50 %	787,566	491,513
1985	1955,231	2,40 %	363,371	3518,820	4,20 %	741,269	377,898
1986	1713,455	2,20 %	374,845	3714,877	4,50 %	819,382	444,537
1987	1904,761	2,20 %	423,677	4132,019	4,70 %	895,413	471,736
1988	2096,425	2,40 %	468,271	3137,300	3,50 %	648,836	180,566
	Milj. €		30,291	Milj. €		Milj. €	
1989	413,151	2,33 %	33,927	491,093	2,93 %	568,838	41,757
1990	590,656	3,41 %	41,755	515,754	3,03 %	599,119	-146,879
1991	668,976	4,53 %	54,145	517,925	3,32 %	610,857	-229,021
1992	642,212	4,02 %	59,711	634,859	3,51 %	712,894	-39,531
1993	841,923	4,85 %	70,123	719,881	3,19 %	763,811	-131,264
1994	968,915	4,78 %	70,751	821,000	3,17 %	858,149	-173,672
1995	900,978	4,17 %	77,493	887,884	3,00 %	866,974	-93,309
1996	972,675	4,08 %	97,582	895,076	2,86 %	867,189	-153,999
1997	993,188	3,67 %	127,107	1047,749	2,93 %	1036,214	4,638
1998	1011,831	3,48 %	127,043	1270,238	3,28 %	1257,023	168,485
1999	1064,93	3,59 %	131,860	1096,278	2,79 %	1134,879	-4,957
2000	1455,921	3,95 %	190,040	1293,887	2,61 %	1240,934	-136,465
2001	1178,279	3,28 %	201,174	1211,879	2,54 %	1174,825	28,318
2002	1160,527	3,26 %	224,934	1133,279	2,40 %	1133,279	-27,248

LIITE 2 Suomen Norjan-tuonti CN-luokituksen mukaisin tavararyhmin 1957–2002, reaaliset arvot vuoden 2002 rahassa

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957–2002

Vuosi	3. Kalat, äyriäiset, nilviäiset ym. milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €	15. Eläin- ja kasvisrasvat ja -öljyt ym. milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €	25. Suola, rikki, maa ja kivilajit, kipsi kalkki ja sementti. milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €
1957	65,794	2,88 %	0,873	240,809	10,55 %	3,197	312,824	13,71 %	4,153
1958	132,800	4,57 %	1,550	263,822	9,08 %	3,079	258,105	8,88 %	3,012
1959	174,323	5,07 %	2,116	98,037	2,85 %	1,190	224,151	6,52 %	2,721
1960	241,324	5,35 %	2,896	82,367	1,83 %	0,989	226,282	5,02 %	2,716
1961	345,415	7,10 %	4,241	94,865	1,95 %	1,165	67,171	1,38 %	0,825
1962	471,267	8,11 %	5,688	91,925	1,58 %	1,109	55,910	0,96 %	0,675
1963	5,932	9,73 %	6,886	0,926	1,52 %	1,075	0,680	1,11 %	0,789
1964	5,726	8,01 %	6,205	0,848	1,19 %	0,919	0,604	0,84 %	0,654
1965	8,489	9,57 %	9,343	1,036	1,17 %	1,140	0,538	0,61 %	0,592
1966	10,179	8,91 %	11,321	1,543	1,35 %	1,716	0,540	0,47 %	0,600
1967	9,932	8,26 %	10,496	1,573	1,31 %	1,663	0,640	0,53 %	0,676
1968	11,690	7,75 %	10,219	1,350	0,90 %	1,180	0,709	0,47 %	0,620
1969	17,102	7,30 %	13,866	1,383	0,59 %	1,121	0,449	0,19 %	0,364
1970	17,339	6,59 %	13,249	1,427	0,54 %	1,090	0,721	0,27 %	0,551
1971	19,265	6,23 %	14,015	1,685	0,54 %	1,226	0,575	0,19 %	0,419
1972	23,380	6,24 %	15,569	1,477	0,39 %	0,983	1,712	0,46 %	1,140
1973	30,396	6,73 %	16,858	2,513	0,56 %	1,394	1,076	0,24 %	0,597
1974	40,264	5,28 %	15,987	6,127	0,80 %	2,433	0,882	0,12 %	0,350
1975	49,296	6,80 %	18,902	10,005	1,38 %	3,836	1,061	0,15 %	0,407
1976	62,552	7,13 %	23,941	7,566	0,86 %	2,896	0,779	0,09 %	0,298
1977	61,245	5,42 %	20,950	9,948	0,88 %	3,403	0,927	0,08 %	0,317

1978	75,199	8,38 %	24,166	9,885	1,10 %	3,177	5,031	0,56 %	1,617
1979	72,752	6,50 %	21,112	4,640	0,41 %	1,346	4,219	0,38 %	1,224
1980	79,207	6,48 %	19,610	10,989	0,90 %	2,721	6,006	0,49 %	1,487
1981	79,549	5,20 %	17,584	13,587	0,89 %	3,003	9,316	0,61 %	2,059
1982	100,805	6,92 %	21,392	10,951	0,75 %	2,324	10,155	0,70 %	2,155
1983	99,558	5,28 %	19,876	2,369	0,13 %	0,473	11,569	0,61 %	2,310
1984	142,300	9,14 %	27,110	15,900	1,02 %	3,029	11,550	0,74 %	2,200
1985	93,622	4,79 %	17,399	19,605	1,00 %	3,644	8,485	0,43 %	1,577
1986	80,844	4,72 %	17,686	8,468	0,49 %	1,853	6,097	0,36 %	1,334
1987	57,960	3,04 %	12,892	7,533	0,40 %	1,676	7,377	0,39 %	1,641
1988	133,700	6,38 %	29,864	5,200	0,25 %	1,162	7,800	0,37 %	1,742
	Milj. €			Milj. €			Milj. €		
1989	14,168	3,43 %	18,075	1,356	0,33 %	1,730	2,419	0,59 %	3,086
1990	13,401	2,27 %	16,925	0,845	0,14 %	1,067	2,329	0,39 %	2,942
1991	12,524	1,87 %	15,723	1,011	0,15 %	1,269	3,262	0,49 %	4,095
1992	16,576	2,58 %	19,421	1,804	0,28 %	2,114	2,565	0,40 %	3,005
1993	18,824	2,24 %	20,012	1,719	0,20 %	1,828	3,819	0,45 %	4,060
1994	26,307	2,72 %	28,015	1,295	0,13 %	1,379	3,227	0,33 %	3,437
1995	19,691	2,19 %	20,987	0,917	0,10 %	0,977	2,675	0,30 %	2,851
1996	23,834	2,45 %	25,023	0,625	0,06 %	0,656	3,816	0,39 %	4,006
1997	26,689	2,69 %	27,721	0,627	0,06 %	0,651	4,322	0,44 %	4,489
1998	32,787	3,24 %	35,273	1,003	0,10 %	1,079	4,818	0,48 %	5,183
1999	35,729	3,36 %	38,242	1,179	0,11 %	1,262	4,357	0,41 %	4,663
2000	38,000	2,61 %	35,951	0,767	0,05 %	0,726	5,064	0,35 %	4,791
2001	40,225	3,41 %	39,140	1,185	0,10 %	1,153	6,644	0,56 %	6,465
2002	45,256	3,90 %	45,256	1,026	0,09 %	1,026	6,526	0,56 %	6,526

Vuosi	26. Malmit, kuona ja tuhka milj. mk	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €	27. Kivennäispolttoaineet ¹⁵⁹ ym. milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €	28,29,38. Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet ¹⁶⁰ ym. milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €
1957	84,484	3,70 %	1,122	15,230	0,67 %	0,202	218,749	9,59 %	2,904
1958	76,644	2,64 %	0,895	41,338	1,42 %	0,482	228,269	7,85 %	2,664
1959	31,892	0,93 %	0,387	32,450	0,94 %	0,394	280,022	8,14 %	3,399
1960	56,408	1,25 %	0,677	4,698	0,10 %	0,056	228,605	5,07 %	2,744
1961	0	0,00 %	0	8,312	0,17 %	0,102	204,166	4,20 %	2,507
1962	0	0,00 %	0	217,647	3,75 %	2,627	198,977	3,42 %	2,402
1963	0,008	0,01 %	0,009	0,173	0,28 %	0,201	2,205	3,62 %	2,559
1964	0,004	0,40 %	0,004	0,320	0,45 %	0,347	3,491	4,88 %	3,783
1965	4,375	4,93 %	4,815	0,516	0,58 %	0,567	3,256	3,67 %	3,583
1966	9,473	8,29 %	10,535	0,771	0,67 %	0,858	3,514	3,07 %	3,908
1967	13,336	11,09 %	14,093	0,308	0,26 %	0,326	5,344	4,45 %	5,648
1968	16,982	11,26 %	14,845	0,579	0,38 %	0,507	6,620	4,39 %	5,787
1969	17,145	7,31 %	13,901	1,255	0,54 %	1,017	10,200	4,35 %	8,270
1970	15,462	5,87 %	11,814	2,040	0,77 %	1,559	9,737	3,70 %	7,440
1971	16,618	5,37 %	12,089	1,145	0,37 %	0,833	7,176	2,32 %	5,220
1972	15,210	4,06 %	10,128	18,666	4,98 %	12,429	6,688	1,79 %	4,454
1973	14,961	3,31 %	8,298	30,508	6,76 %	16,920	6,441	1,43 %	3,572
1974	32,037	4,20 %	12,720	77,522	10,17 %	30,780	7,337	0,96 %	2,913
1975	28,701	3,96 %	11,005	12,251	1,69 %	4,697	7,614	1,05 %	2,919
1976	23,390	2,66 %	8,952	79,499	9,06 %	30,428	8,189	0,93 %	3,134

¹⁵⁹ 27. Kivennäispolttoaineet, kivennäisöljyt ja niiden tislauustuotteet; bitumiset aineet; kivennäisvahat milj. mk.

¹⁶⁰ 28,29,38. Kemialliset alkuaineet ja epäorgaaniset sekä orgaaniset yhdisteet; jalometallien, harvinaisten maametallien, radioaktiivisten alkuaineiden ja isotooppien orgaaniset ja epäorgaaniset yhdisteet; erinäiset kemialliset tuotteet milj. mk.

1977	18,459	1,63 %	6,314	56,410	4,99 %	19,296	9,878	0,87 %	3,379
1978	19,530	2,18 %	6,276	74,465	8,30 %	23,930	13,013	1,45 %	4,182
1979	35,020	3,13 %	10,163	153,755	13,73 %	44,619	13,115	1,17 %	3,806
1980	33,128	2,71 %	8,202	2,458	0,20 %	0,609	21,410	1,75 %	5,301
1981	73,292	4,79 %	16,201	158,156	10,35 %	34,959	44,496	2,91 %	9,835
1982	70,872	4,87 %	15,040	90,722	6,23 %	19,252	43,594	2,99 %	9,251
1983	66,876	3,55 %	13,351	103,724	5,50 %	20,708	84,035	4,46 %	16,777
1984	74,600	4,79 %	14,212	6,738	0,43 %	1,284	101,154	6,50 %	19,271
1985	77,648	3,97 %	14,431	324,942	16,62 %	60,389	87,176	4,46 %	16,201
1986	118,328	6,91 %	25,886	149,691	8,74 %	32,747	86,515	5,05 %	18,927
1987	173,020	9,08 %	38,485	16,020	0,84 %	3,563	146,431	7,69 %	32,571
1988	192,200	9,17 %	42,931	3,000	0,14 %	0,670	138,800	6,62 %	31,003
	Milj. €			Milj. €			Milj. €		
1989	38,501	9,32 %	49,118	5,453	1,32 %	6,957	37,015	8,96 %	47,222
1990	45,111	7,64 %	56,975	172,771	29,25 %	218,210	24,726	4,19 %	31,229
1991	30,386	4,54 %	38,149	272,689	40,76 %	342,352	15,851	2,37 %	19,900
1992	28,675	4,47 %	33,596	300,825	46,84 %	352,451	19,950	3,11 %	23,374
1993	28,301	3,36 %	30,088	472,898	56,17 %	502,753	32,556	3,87 %	34,611
1994	29,531	3,05 %	31,448	517,480	53,41 %	551,077	37,564	3,88 %	40,003
1995	29,275	3,25 %	31,202	388,965	43,17 %	414,568	46,595	5,17 %	49,662
1996	27,771	2,86 %	29,156	392,105	40,31 %	411,661	65,386	6,72 %	68,647
1997	27,178	2,74 %	28,228	361,851	36,43 %	375,837	99,176	9,99 %	103,009
1998	20,017	1,98 %	21,534	315,209	31,15 %	339,105	106,232	10,50 %	114,285
1999	16,684	1,57 %	17,858	441,493	41,46 %	472,547	113,128	10,62 %	121,085
2000	27,403	1,88 %	25,925	782,286	53,73 %	740,095	130,975	9,00 %	123,911
2001	23,684	2,01 %	23,045	490,537	41,63 %	477,310	136,715	11,60 %	133,029
2002	23,754	2,05 %	23,754	483,551	41,67 %	483,551	137,954	11,89 %	137,954

Vuosi	31. Lannoitteet milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo, milj. €	39. Muovit ja muovitarvikkeet milj. €	Osuus, %	Reaalinen arvo milj. €	72&73. Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästarvikkeet milj. mk	Osuus, %	Reaalinen arvo, milj. €
1957	198,926	8,72 %	2,641	na	na	na	287,766	12,61 %	3,820
1958	469,650	16,16 %	5,482	na	na	na	267,373	9,20 %	3,121
1959	581,302	16,90 %	7,056	na	na	na	375,356	10,91 %	4,556
1960	1320,750	29,27 %	15,851	191,049	4,23 %	2,293	612,723	13,58 %	7,353
1961	859,093	17,67 %	10,549	400,508	8,24 %	4,918	495,032	10,18 %	6,078
1962	814,695	14,02 %	9,833	364,149	6,27 %	4,395	675,998	11,64 %	8,159
1963	10,128	16,62 %	11,757	4,201	6,89 %	4,877	5,492	9,01 %	6,376
1964	11,677	16,33 %	12,656	5,105	7,14 %	5,533	6,249	8,74 %	6,773
1965	8,770	9,89 %	9,652	5,683	6,41 %	6,254	12,739	14,37 %	14,021
1966	7,628	6,67 %	8,484	6,981	6,11 %	7,764	17,002	14,88 %	18,909
1967	6,878	5,72 %	7,269	7,856	6,54 %	8,302	14,547	12,10 %	15,374
1968	6,598	4,37 %	5,768	9,081	6,02 %	7,938	16,525	10,95 %	14,445
1969	22,051	9,41 %	17,879	11,762	5,02 %	9,537	22,811	9,73 %	18,494
1970	11,693	4,44 %	8,935	17,333	6,58 %	13,244	30,187	11,47 %	23,066
1971	10,214	3,30 %	7,430	19,959	6,45 %	14,519	34,710	11,23 %	25,250
1972	5,210	1,39 %	3,469	18,241	4,87 %	12,146	38,695	10,33 %	25,767
1973	3,471	0,77 %	1,925	22,187	4,91 %	12,306	53,845	11,92 %	29,864
1974	5,252	0,69 %	2,085	33,296	4,37 %	13,220	91,762	12,03 %	36,434
1975	6,168	0,85 %	2,365	26,934	3,72 %	10,327	118,989	16,41 %	45,624
1976	4,549	0,52 %	1,741	30,100	3,43 %	11,521	87,851	10,01 %	33,624
1977	6,400	0,57 %	2,189	30,443	2,69 %	10,413	73,115	6,47 %	25,010
1978	6,608	0,74 %	2,124	36,978	4,12 %	11,883	85,502	9,53 %	27,477
1979	6,535	0,58 %	1,896	83,415	7,45 %	24,206	119,441	10,66 %	34,661
1980	11,402	0,93 %	2,823	126,208	10,33 %	31,246	154,218	12,62 %	38,181
1981	8,220	0,54 %	1,817	148,239	9,70 %	32,767	120,524	7,88 %	26,641
1982	10,024	0,69 %	2,127	140,833	9,67 %	29,886	115,268	7,91 %	24,461

1983	11,124	0,59 %	2,221	191,115	10,14 %	38,155	107,760	5,72 %	21,514
1984	10,514	0,68 %	2,003	209,779	13,47 %	39,966	101,000	6,49 %	19,242
1985	12,649	0,65 %	2,351	227,010	11,61 %	42,189	123,998	6,34 %	23,044
1986	13,756	0,80 %	3,009	206,278	12,04 %	45,127	99,368	5,80 %	21,738
1987	11,575	0,61 %	2,575	239,973	12,60 %	53,377	146,329	7,68 %	32,548
1988	12,700	0,61 %	2,837	256,700	12,24 %	57,338	101,60	4,85 %	22,694
	Milj. €			Milj. €			Milj. €		
1989	2,578	0,62 %	3,289	56,544	13,69 %	72,136	31,849	7,71 %	40,632
1990	3,005	0,51 %	3,795	49,733	8,42 %	62,813	32,050	5,43 %	40,479
1991	2,630	0,39 %	3,302	41,374	6,18 %	51,944	20,768	3,10 %	26,074
1992	1,428	0,22 %	1,673	41,190	6,41 %	48,259	23,373	3,64 %	27,384
1993	1,378	0,16 %	1,465	48,223	5,73 %	51,267	30,732	3,65 %	32,672
1994	1,396	0,14 %	1,487	46,792	4,83 %	49,830	43,879	4,53 %	46,728
1995	1,524	0,17 %	1,624	47,251	5,24 %	50,361	64,143	7,12 %	68,365
1996	1,679	0,17 %	1,763	45,035	4,63 %	47,281	64,239	6,60 %	67,443
1997	1,442	0,15 %	1,498	41,131	4,14 %	42,721	80,943	8,15 %	84,072
1998	0,682	0,07 %	0,734	41,091	4,06 %	44,206	85,522	8,45 %	92,005
1999	1,427	0,13 %	1,527	38,983	3,66 %	41,725	79,777	7,49 %	85,388
2000	0,405	0,03 %	0,383	47,111	3,24 %	44,570	87,714	6,02 %	82,983
2001	0,474	0,04 %	0,461	41,318	3,51 %	40,204	89,536	7,60 %	87,122
2002	0,617	0,05 %	2,641	40,417	3,48 %	40,417	80,956	6,98 %	80,956

Vuosi	76. Alumiini ja alumiinitavarat		Reaalinen arvo milj. €	84. Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat		Reaalinen arvo milj. €	85. Sähkökoneet ja -laitteet ¹⁶¹		Reaalinen arvo milj. €
	milj. mk	Osuus %		milj. mk	Osuus %		ym. milj. mk	Osuus %	
1957	168,665	7,39 %	2,239	187,222	8,21 %	2,486	71,671	3,14 %	0,952
1958	128,259	4,41 %	1,497	231,885	7,98 %	2,706	231,885	7,98 %	2,706

¹⁶¹ 85. Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat; äänen tallennus- tai toistolaitteet, televisiokuvan tai -äänien tallennus- tai toistolaitteet sekä tällaisten tavaroiden osat ja tarvikkeet milj. mk.

1959	186,466	5,42 %	2,263	215,037	6,25 %	2,610	53,316	1,55 %	0,647
1960	248,402	5,51 %	2,981	374,784	8,31 %	4,498	883,569	19,58 %	10,604
1961	267,382	5,50 %	3,283	402,584	8,28 %	4,943	65,441	1,35 %	0,804
1962	330,672	5,69 %	3,991	405,598	6,98 %	4,895	111,841	1,92 %	1,350
1963	2,181	3,58 %	2,532	4,437	7,28 %	5,151	1,765	2,90 %	2,049
1964	3,462	4,84 %	3,752	5,606	7,84 %	6,076	1,179	1,65 %	1,278
1965	2,935	3,31 %	3,230	9,450	10,66 %	10,401	2,358	2,66 %	2,595
1966	5,547	4,85 %	6,169	11,901	10,41 %	13,235	2,750	2,41 %	3,058
1967	7,604	6,33 %	8,037	7,788	6,48 %	8,231	4,867	4,05 %	5,143
1968	10,026	6,65 %	8,765	11,743	7,79 %	10,266	8,404	5,57 %	7,347
1969	17,799	7,59 %	14,431	18,954	8,09 %	15,368	11,632	4,96 %	9,431
1970	20,716	7,87 %	15,830	18,775	7,13 %	14,346	20,730	7,87 %	15,840
1971	14,005	4,53 %	10,189	24,975	8,08 %	18,169	31,396	10,15 %	22,840
1972	14,332	3,83 %	9,544	30,774	8,22 %	20,492	40,912	10,92 %	27,243
1973	22,657	5,02 %	12,566	38,203	8,46 %	21,188	47,859	10,60 %	26,544
1974	58,487	7,67 %	23,222	74,212	9,73 %	29,466	64,454	8,45 %	25,591
1975	28,961	4,00 %	11,105	87,817	12,11 %	33,672	61,313	8,46 %	23,509
1976	50,529	5,76 %	19,340	134,020	15,27 %	51,295	63,469	7,23 %	24,292
1977	78,776	6,97 %	26,946	96,666	8,55 %	33,066	64,471	5,70 %	22,053
1978	48,359	5,39 %	15,541	103,276	11,52 %	33,189	44,139	4,92 %	14,185
1979	70,057	6,26 %	20,330	120,839	10,79 %	35,067	51,918	4,64 %	15,066
1980	98,306	8,04 %	24,338	154,905	12,68 %	38,351	77,589	6,35 %	19,209
1981	92,564	6,06 %	20,461	145,118	9,49 %	32,077	81,607	5,34 %	18,039
1982	85,318	5,86 %	18,105	153,952	10,57 %	32,670	91,855	6,31 %	19,492
1983	118,708	6,30 %	23,699	169,345	8,98 %	33,809	111,465	5,91 %	22,253
1984	113,965	7,32 %	21,712	144,042	9,25 %	27,442	100,562	6,46 %	19,158
1985	109,797	5,62 %	20,405	142,011	7,26 %	26,392	123,404	6,31 %	22,934
1986	104,349	6,09 %	22,828	156,828	9,15 %	34,309	116,809	6,82 %	25,554
1987	108,507	5,70 %	24,135	207,327	10,88 %	46,116	140,972	7,40 %	31,357

1988	107,700	5,14 %	24,057	183,700	8,76 %	41,032	161,700	7,71 %	36,118
	Milj. €		Milj. €			Milj. €			
1989	22,622	5,48 %	28,860	40,465	9,79 %	51,624	36,612	8,86 %	46,708
1990	16,742	2,83 %	21,145	40,243	6,81 %	50,827	31,393	5,31 %	39,649
1991	12,978	1,94 %	16,293	25,915	3,87 %	32,535	22,819	3,41 %	28,649
1992	16,053	2,50 %	18,808	24,665	3,84 %	28,898	29,549	4,60 %	34,620
1993	16,592	1,97 %	17,639	18,665	2,22 %	19,843	26,483	3,15 %	28,155
1994	23,471	2,42 %	24,995	54,334	5,61 %	57,862	34,618	3,57 %	36,866
1995	30,389	3,37 %	32,389	57,545	6,39 %	61,333	50,443	5,60 %	53,763
1996	27,914	2,87 %	29,306	73,481	7,55 %	77,146	55,692	5,73 %	58,470
1997	44,563	4,49 %	46,285	48,876	4,92 %	50,765	44,344	4,46 %	46,058
1998	51,533	5,09 %	55,440	51,814	5,12 %	55,742	59,389	5,87 %	63,891
1999	42,255	3,97 %	45,227	51,320	4,82 %	54,930	54,504	5,12 %	58,338
2000	56,742	3,90 %	53,682	48,016	3,30 %	45,426	55,535	3,81 %	52,540
2001	48,261	4,10 %	46,960	58,131	4,93 %	56,564	61,472	5,22 %	59,814
2002	45,940	3,96 %	45,940	48,807	4,21 %	48,807	54,559	4,70 %	54,559

Vuosi	87. Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot ¹⁶² ym. milj. mk	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €	89. Alukset ja uivat rakenteet (ilma- ja vesialukset mukana vuoteen 1959)	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €
1957	44,321	1,94 %	0,588	0,588	0,59 %	0,180
1958	80,941	2,78 %	0,945	0,945	6,34 %	2,152
1959	121,966	3,55 %	1,480	1,480	16,62 %	6,939
1960	166,948	3,70 %	2,004	2,004	2,21 %	1,194
1961	211,809	4,36 %	2,601	2,601	12,41 %	7,412
1962	285,273	4,91 %	3,443	3,443	15,17 %	10,638
1963	2,216	3,64 %	2,572	2,572	14,12 %	9,991

¹⁶² 87. Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot, muut kuin rauta- ja raitiotien liikkuvaan kalustoon kuuluvat, sekä niiden osat ja tarvikkeet milj. mk.

1964	3,393	4,75 %	3,678	3,678	5,76 %	4,463
1965	4,006	4,52 %	4,409	4,409	1,47 %	1,431
1966	4,092	3,58 %	4,551	4,551	2,97 %	3,778
1967	3,649	3,04 %	3,856	3,856	2,95 %	3,747
1968	5,490	3,64 %	4,799	4,799	1,23 %	1,622
1969	5,997	2,56 %	4,862	4,862	5,26 %	9,996
1970	7,530	2,86 %	5,754	5,754	5,85 %	11,759
1971	7,000	2,26 %	5,092	5,092	11,17 %	25,125
1972	9,045	2,41 %	6,023	6,023	11,11 %	27,702
1973	12,039	2,67 %	6,677	6,677	4,15 %	10,381
1974	17,943	2,35 %	7,124	7,124	8,53 %	25,828
1975	20,468	2,82 %	7,848	7,848	6,13 %	17,049
1976	19,177	2,18 %	7,340	7,340	10,42 %	35,017
1977	22,352	1,98 %	7,646	7,646	34,07 %	131,806
1978	24,162	2,69 %	7,765	7,765	10,78 %	31,074
1979	29,760	2,66 %	8,636	8,636	7,22 %	23,473
1980	38,787	3,17 %	9,603	9,603	0,47 %	1,425
1981	37,061	2,42 %	8,192	8,192	6,95 %	23,473
1982	38,188	2,62 %	8,104	8,104	1,66 %	5,131
1983	97,094	5,15 %	19,384	19,384	12,76 %	48,014
1984	34,277	2,20 %	6,530	6,530	0,66 %	1,943
1985	37,002	1,89 %	6,877	6,877	0,61 %	2,211
1986	35,531	2,07 %	7,773	7,773	0,72 %	2,690
1987	44,551	2,34 %	9,910	9,910	0,66 %	2,781
1988	53,200	2,54 %	11,883	11,883	3,08 %	14,429
	Milj. €		Milj. €			
1989	36,612	8,86 %	46,708	7,758	1,88 %	9,897
1990	31,393	5,31 %	39,649	39,833	6,74 %	50,309
1991	22,819	3,41 %	28,649	87,414	13,07 %	109,745

1992	29,549	4,60 %	34,620	13,773	2,14 %	16,137
1993	26,483	3,15 %	28,155	0,194	0,02 %	0,206
1994	34,618	3,57 %	36,866	3,290	0,34 %	3,504
1995	50,443	5,60 %	53,763	13,071	1,45 %	13,931
1996	55,692	5,73 %	58,470	30,937	3,18 %	32,480
1997	44,344	4,46 %	46,058	55,311	5,57 %	57,449
1998	59,389	5,87 %	63,891	80,325	7,94 %	86,414
1999	54,504	5,12 %	58,338	3,023	0,28 %	3,236
2000	55,535	3,81 %	52,540	2,457	0,17 %	2,324
2001	61,472	5,22 %	59,814	6,351	0,54 %	6,180
2002	54,559	4,70 %	54,559	2,996	0,26 %	2,996

LIITE 3 Suomen Norjan-vienti CN-luokituksen mukaisiin tavararyhmiin 1957–2002

Lähde: Ulkomaankauppatilastot 1957-2002

Vuosi	39. Muovit ja muovitavarat		Reaalinen arvo milj. €	44. Puu ja puusta valmistetut tavarat; puuhiili milj. mk		Reaalinen arvo milj. €	47. Puusta tai muusta kuituisesta selluloosa-aineesta valmistettu massa; kierrätettävä paperi, kartonki ja pahvi (-jäte) milj. mk		Reaalinen arvo milj. €5
		Osuus %		Osuus %	Osuus %				
1957	NA	NA	NA	390,106	52,00 %	5,829	0,274	0,04 %	0,0041
1958	NA	NA	NA	654,473	39,94 %	8,356	6,543	0,40 %	0,0835
1959	6,696	0,35 %	0,090	1011,610	53,50 %	13,553	50,481	2,67 %	0,6763
1960	9,081	0,22 %	0,114	2628,222	65,07 %	33,091	154,411	3,82 %	1,9441
1961	9,209	0,15 %	0,115	4425,882	70,69 %	55,468	169,200	2,70 %	2,1205
1962	10,476	0,24 %	0,134	2507,807	57,30 %	32,171	82,370	1,88 %	1,0567
1963	0,268	0,90 %	0,335	10,483	35,21 %	13,078	0,459	1,54 %	0,5721
1964	0,582	1,56 %	0,667	7,433	19,98 %	8,529	1,880	5,05 %	2,1578
1965	0,775	1,49 %	0,846	6,655	12,81 %	7,269	1,821	3,51 %	1,9887
1966	0,832	0,92 %	0,928	7,065	7,79 %	7,875	2,825	3,12 %	3,1487
1967	1,880	1,47 %	1,989	9,573	7,47 %	10,130	4,395	3,43 %	4,6506
1968	2,998	1,66 %	2,691	12,933	7,18 %	11,608	9,199	5,10 %	8,2567
1969	4,951	2,41 %	4,248	12,255	5,98 %	10,514	16,740	8,16 %	14,3618
1970	6,071	1,70 %	4,813	20,578	5,75 %	16,316	15,564	4,35 %	12,3404
1971	8,361	2,24 %	6,316	24,850	6,65 %	18,773	6,154	1,65 %	4,6490
1972	12,804	2,50 %	9,261	28,114	5,50 %	20,335	6,192	1,21 %	4,4788
1973	14,903	2,49 %	8,026	35,587	5,94 %	19,165	6,726	1,12 %	3,6219
1974	25,324	4,17 %	10,264	37,024	6,10 %	15,006	11,483	1,89 %	4,6541
1975	20,633	2,16 %	7,573	38,039	3,99 %	13,961	11,455	1,20 %	4,2042
1976	28,622	3,29 %	10,533	46,596	5,35 %	17,148	11,467	1,32 %	4,2200
1977	31,899	1,90 %	11,065	67,559	4,02 %	23,435	11,640	0,69 %	4,0378
1978	44,540	2,51 %	15,352	71,283	4,02 %	24,570	53,884	3,04 %	18,5732

1979	66,292	2,84 %	20,675	88,437	3,79 %	27,582	92,420	3,97 %	28,8240
1980	78,404	3,55 %	22,005	109,913	4,98 %	30,848	135,566	6,14 %	38,0480
1981	68,313	2,41 %	17,761	113,871	4,01 %	29,606	51,291	1,81 %	13,3357
1982	80,418	2,61 %	19,685	126,879	4,11 %	31,059	35,491	1,15 %	8,6878
1983	84,672	3,56 %	19,581	132,274	5,57 %	30,589	27,356	1,15 %	6,3263
1984	85,556	2,34 %	18,394	149,915	4,09 %	32,230	32,035	0,87 %	6,8871
1985	96,068	2,73 %	20,238	181,203	5,15 %	38,172	41,478	1,18 %	8,7377
1986	110,940	2,99 %	24,470	225,751	6,08 %	49,793	16,139	0,43 %	3,5597
1987	138,434	3,35 %	29,999	282,009	6,82 %	61,112	10,545	0,26 %	2,2851
1988	87,900	2,80 %	18,179	173,000	5,51 %	35,779	5,200	0,17 %	1,0754
	Milj. €		Milj. €			Milj. €			
1989	28,104	5,72 %	32,553	24,995	5,09 %	28,952	10,720	2,18 %	12,4171
1990	28,475	5,52 %	33,078	26,501	5,14 %	30,785	0,842	0,16 %	0,9781
1991	27,670	5,34 %	32,635	18,533	3,58 %	21,858	0,815	0,16 %	0,9612
1992	30,754	4,84 %	34,534	21,177	3,34 %	23,780	0,582	0,09 %	0,6535
1993	40,751	5,66 %	43,238	26,812	3,72 %	28,448	1,016	0,14 %	1,0780
1994	43,393	5,29 %	45,356	43,221	5,26 %	45,177	1,076	0,13 %	1,1247
1995	42,315	4,77 %	41,318	41,805	4,71 %	40,820	4,579	0,52 %	4,4712
1996	41,509	4,64 %	40,216	48,896	5,46 %	47,373	0,739	0,08 %	0,7160
1997	49,395	4,71 %	48,851	63,371	6,05 %	62,673	0,443	0,04 %	0,4381
1998	53,450	4,21 %	52,894	65,689	5,17 %	65,006	0,530	0,04 %	0,5245
1999	53,969	4,92 %	55,869	59,692	5,44 %	61,794	0,554	0,05 %	0,5735
2000	64,795	5,01 %	62,143	72,052	5,57 %	69,103	0,897	0,07 %	0,8603
2001	64,619	5,33 %	62,643	76,856	6,34 %	74,506	0,869	0,07 %	0,8424
2002	64,674	5,71 %	64,674	79,134	6,98 %	79,134	0,436	0,04 %	0,4360

Vuosi	48. Paperi, kartonki ja pahvi ¹⁶³	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €	72&73. Rauta ja teräs sekä rauta- ja terästarat	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €	74. Kupari- ja kuparitarat	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €
	ym. milj. mk			varat milj. mk			milj. mk		
1957	65,860	8,78 %	0,984	6,554	0,87 %	0,098	1,680	0,22 %	0,025
1958	172,340	10,52 %	2,200	21,124	1,29 %	0,270	2,280	0,14 %	0,029
1959	241,290	12,76 %	3,233	16,147	0,85 %	0,216	64,459	3,41 %	0,864
1960	242,672	6,01 %	3,055	35,158	0,87 %	0,443	136,055	3,37 %	1,713
1961	394,972	6,31 %	4,950	87,794	1,40 %	1,100	121,672	1,94 %	1,525
1962	333,602	7,62 %	4,280	185,911	4,25 %	2,385	130,858	2,99 %	1,679
1963	3,888	13,06 %	4,850	1,191	4,00 %	1,486	1,765	5,93 %	2,201
1964	5,440	14,62 %	6,243	1,924	5,17 %	2,207	3,657	9,83 %	4,196
1965	8,853	17,05 %	9,669	4,450	8,57 %	4,861	3,998	7,70 %	4,367
1966	14,685	16,20 %	16,368	5,233	5,77 %	5,832	8,728	9,63 %	9,729
1967	20,533	16,03 %	21,728	6,542	5,11 %	6,923	8,442	6,59 %	8,933
1968	24,898	13,82 %	22,347	7,892	4,38 %	7,084	8,643	4,80 %	7,758
1969	24,286	11,85 %	20,836	15,790	7,70 %	13,546	13,104	6,39 %	11,242
1970	32,273	9,02 %	25,589	24,457	6,84 %	19,392	14,645	4,09 %	11,612
1971	36,935	9,88 %	27,902	19,439	5,20 %	14,685	10,116	2,71 %	7,642
1972	47,251	9,24 %	34,176	22,053	4,31 %	15,951	9,289	1,82 %	6,719
1973	47,210	7,88 %	25,424	29,483	4,92 %	15,878	9,460	1,58 %	5,095
1974	72,369	11,93 %	29,332	53,528	8,82 %	21,695	12,306	2,03 %	4,988
1975	80,192	8,41 %	29,432	49,912	5,23 %	18,319	9,629	1,01 %	3,534
1976	96,401	11,07 %	35,477	57,585	6,61 %	21,192	14,304	1,64 %	5,264
1977	110,594	6,58 %	38,364	86,646	5,16 %	30,056	13,813	0,82 %	4,792
1978	127,701	7,21 %	44,017	124,889	7,05 %	43,048	14,256	0,80 %	4,914
1979	155,434	6,67 %	48,477	159,724	6,85 %	49,815	18,329	0,79 %	5,716
1980	204,410	9,27 %	57,370	209,541	9,50 %	58,810	14,506	0,66 %	4,071
1981	255,875	9,01 %	66,527	175,836	6,19 %	45,717	15,374	0,54 %	3,997

¹⁶³ 48. Paperi, kartonki ja pahvi; paperimassa-, paperi-, kartonki- j pahvitavarat milj. mk.

1982	303,521	9,84 %	74,298	155,694	5,05 %	38,112	14,638	0,47 %	3,583
1983	322,187	13,56 %	74,508	151,648	6,38 %	35,070	21,395	0,90 %	4,948
1984	354,927	9,69 %	76,305	196,875	5,37 %	42,326	24,524	0,67 %	5,272
1985	395,590	11,24 %	83,334	250,580	7,12 %	52,787	31,516	0,90 %	6,639
1986	412,128	11,09 %	90,902	294,058	7,92 %	64,860	26,445	0,71 %	5,833
1987	415,969	10,07 %	90,141	474,912	11,49 %	102,914	20,488	0,50 %	4,440
1988	427,200	13,62 %	88,351	202,500	6,45 %	41,880	17,500	0,56 %	3,619
	Milj. €		Milj €						
1989	74,141	15,10 %	85,878	53,703	10,94 %	62,205	2,231	0,45 %	2,584
1990	79,679	15,45 %	92,558	57,389	11,13 %	66,665	1,180	0,23 %	1,371
1991	85,142	16,44 %	100,419	50,116	9,68 %	59,108	1,134	0,22 %	1,337
1992	100,660	15,86 %	113,033	87,988	13,86 %	98,803	0,821	0,13 %	0,922
1993	105,796	14,70 %	112,252	118,957	16,52 %	126,216	5,323	0,74 %	5,648
1994	103,258	12,58 %	107,930	105,423	12,84 %	110,193	2,716	0,33 %	2,839
1995	114,031	12,84 %	111,345	101,083	11,38 %	98,702	2,792	0,31 %	2,726
1996	110,284	12,32 %	106,848	94,269	10,53 %	91,332	2,729	0,30 %	2,644
1997	106,204	10,14 %	105,035	111,072	10,60 %	109,849	3,974	0,38 %	3,930
1998	122,901	9,68 %	121,622	149,923	11,80 %	148,363	4,976	0,39 %	4,924
1999	114,418	10,44 %	118,447	89,992	8,21 %	93,161	2,388	0,22 %	2,472
2000	114,607	8,86 %	109,917	105,367	8,14 %	101,055	1,791	0,14 %	1,718
2001	111,711	9,22 %	108,295	112,884	9,31 %	109,433	2,297	0,19 %	2,227
2002	114,562	10,11 %	114,562	99,344	8,77 %	99,344	2,512	0,22 %	2,512

Vuosi	84. Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ¹⁶⁴ ym.		Reaalinen arvo milj. €		85. Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat ¹⁶⁵ ym. milj. mk		Reaalinen arvo milj. €3		87. Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot ¹⁶⁶ ym. milj. mk		Reaalinen arvo milj. €	
	milj. mk	Osuus %	€	milj. mk	Osuus %	milj. €3	milj. mk	Osuus %	milj. €			
1957	39,923	5,32 %	0,528	52,445	6,99 %	0,784	2,379	0,32 %	0,036			
1958	57,628	3,52 %	0,451	49,426	3,02 %	0,631	1,709	0,10 %	0,022			
1959	97,097	5,14 %	0,474	44,233	2,34 %	0,593	1,107	0,06 %	0,015			
1960	229,844	5,69 %	0,445	123,994	3,07 %	1,561	5,251	0,13 %	0,066			
1961	152,038	2,43 %	0,443	142,042	2,27 %	1,780	NA	NA	NA			
1962	325,264	7,43 %	0,454	213,226	4,87 %	2,735	6,750	0,15 %	0,087			
1963	1,930	6,48 %	2,408	2,137	7,18 %	2,666	0,068	0,23 %	0,085			
1964	2,401	6,45 %	2,755	1,370	3,68 %	1,572	0,088	0,24 %	0,101			
1965	5,171	9,96 %	5,648	3,147	6,06 %	3,437	0,481	0,93 %	0,525			
1966	25,519	28,15 %	28,443	2,274	2,51 %	2,535	0,984	1,09 %	1,097			
1967	24,563	19,17 %	25,993	5,107	3,99 %	5,404	1,489	1,16 %	1,576			
1968	22,203	12,32 %	19,929	6,678	3,71 %	5,994	3,108	1,72 %	2,789			
1969	15,157	7,39 %	13,003	8,364	4,08 %	7,176	3,554	1,73 %	3,049			
1970	27,147	7,59 %	21,525	13,110	3,67 %	10,395	4,146	1,16 %	3,288			
1971	28,916	7,74 %	21,845	15,678	4,19 %	11,844	4,431	1,19 %	3,348			
1972	36,256	7,09 %	26,224	20,350	3,98 %	14,719	4,098	0,80 %	2,964			
1973	39,783	6,64 %	21,425	26,147	4,37 %	14,081	5,457	0,91 %	2,939			
1974	57,112	9,41 %	23,148	34,882	5,75 %	14,138	6,803	1,12 %	2,757			
1975	97,906	10,26 %	35,933	45,722	4,79 %	16,781	11,959	1,25 %	4,389			
1976	103,786	11,92 %	38,194	55,270	6,35 %	20,340	16,017	1,84 %	5,894			
1977	132,145	7,86 %	45,839	62,458	3,72 %	21,666	39,478	2,35 %	13,694			
1978	177,002	9,99 %	61,011	51,192	2,89 %	17,645	43,492	2,46 %	14,991			

¹⁶⁴ 84. Ydinreaktorit, höyrykattilat, koneet ja mekaaniset laitteet; niiden osat milj. mk.

¹⁶⁵ 85. Sähkökoneet ja -laitteet sekä niiden osat; äänen tallennus- tai toistolaitteet, televisiokuvan tai -äänien tallennus- tai toistolaitteet sekä tällaisten tavaroiden osat ja tarvikkeet milj. mk.

¹⁶⁶ 87. Kuljetusvälineet ja kulkuneuvot, muut kuin rautatien tai raitiotien liikkuvaan kalustoon kuuluvat, sekä niiden osat ja tarvikkeet milj. mk.

1979	211,476	9,07 %	65,955	92,627	3,97 %	28,889	87,009	3,73 %	27,136
1980	283,739	12,86 %	79,634	138,370	6,27 %	38,835	64,683	2,93 %	18,154
1981	145,118	5,11 %	37,731	117,824	4,15 %	30,634	97,047	3,42 %	25,232
1982	252,133	8,17 %	61,719	122,998	3,99 %	30,108	99,330	3,22 %	24,315
1983	260,080	10,94 %	60,146	139,563	5,87 %	32,275	97,094	4,09 %	22,454
1984	144,042	3,93 %	30,967	166,651	4,55 %	35,828	130,920	3,57 %	28,146
1985	413,523	11,75 %	87,112	235,181	6,68 %	49,543	228,011	6,48 %	48,032
1986	543,507	14,63 %	119,880	299,853	8,07 %	66,138	280,889	7,56 %	61,955
1987	661,790	16,02 %	143,411	319,550	7,73 %	69,247	265,745	6,43 %	57,587
1988	532,400	16,97 %	110,108	255,800	8,15 %	52,903	188,500	6,01 %	38,984
	Milj. €		Milj. €			Milj. €			
1989	67,923	13,83 %	78,676	41,369	8,42 %	47,918	31,206	6,35 %	36,146
1990	83,453	16,18 %	96,942	42,701	8,28 %	49,603	35,405	6,86 %	41,128
1991	84,681	16,35 %	99,875	47,817	9,23 %	56,397	37,083	7,16 %	43,737
1992	141,931	22,36 %	159,377	51,206	8,07 %	57,500	40,274	6,34 %	45,224
1993	86,085	11,96 %	91,338	71,000	9,86 %	75,333	59,242	8,23 %	62,857
1994	108,333	13,20 %	113,235	94,276	11,48 %	98,542	79,329	9,66 %	82,919
1995	134,313	15,13 %	131,150	119,562	13,47 %	116,746	76,275	8,59 %	74,479
1996	152,506	17,04 %	147,754	127,618	14,26 %	123,642	75,140	8,39 %	72,799
1997	182,090	17,38 %	180,085	133,829	12,77 %	132,356	85,910	8,20 %	84,964
1998	222,354	17,50 %	220,041	179,381	14,12 %	177,515	106,347	8,37 %	105,241
1999	170,425	15,55 %	176,426	181,584	16,56 %	187,978	90,869	8,29 %	94,069
2000	157,176	12,15 %	150,744	291,265	22,51 %	279,345	108,538	8,39 %	104,096
2001	194,514	16,05 %	188,567	235,764	19,45 %	228,555	102,751	8,48 %	99,609
2002	183,920	16,23 %	183,920	156,830	13,84 %	156,830	105,018	9,27 %	105,018

89. Alukset ja uivat rakenteet			
Vuosi	milj. mk	Osuus %	Reaalinen arvo milj. €
1957	0,008808	0,00 %	0,000131617
1958	434,492827	26,52 %	5,547634546
1959	5,050287	0,27 %	0,067658888
1960	21,564	0,53 %	0,271506611
1961	107,4	1,72 %	1,346013401
1962	0,28	0,01 %	0,003591923
1963	0,002484	0,01 %	0,003098846
1964	1,5279	4,11 %	1,753280575
1965	1,187302	2,29 %	1,296781149
1966	2,180069	2,40 %	2,429882366
1967	14,803591	11,55 %	15,66530268
1968	32,652964	18,12 %	29,30790784
1969	11,399717	5,56 %	9,780017773
1970	97,499543	27,26 %	77,30601671
1971	84,800435	22,69 %	64,06198855
1972	150,045312	29,33 %	108,5274059
1973	159,984965	26,72 %	86,15740875
1974	1,722352	0,28 %	0,698078447
1975	252,019	26,42 %	92,49535258
1976	50,36	5,78 %	18,53301679
1977	546,827	32,54 %	189,6875047
1978	430,353	24,30 %	148,3380849
1979	628,452	26,96 %	196,0019824
1980	39,117	1,77 %	10,97859083
1981	531,59	18,72 %	138,2133375
1982	871,417	28,25 %	213,3127455
1983	19,043	0,80 %	4,40385369

1984	1092,9	29,83 %	234,9604345
1985	427,44	12,15 %	90,04378766
1986	171,002	4,60 %	37,71750438
1987	355,056	8,59 %	76,9410248
1988	64,6	2,06 %	13,36015822
Milj. €			
1989	8,427	1,72 %	9,761073782
1990	18,899	3,66 %	21,95379526
1991	22,923	4,43 %	27,03609847
1992	2,287	0,36 %	2,568110417
1993	13,176	1,83 %	13,98004724
1994	3,784	0,46 %	3,955221719
1995	22,752	2,56 %	22,21617391
1996	4,996	0,56 %	4,84034272
1997	69,966	6,68 %	69,19573211
1998	97,031	7,64 %	96,02149755
1999	78,787	7,19 %	81,56119014
2000	38,732	2,99 %	37,14688256
2001	16,693	1,38 %	16,18260252
2002	18,694	1,65 %	18,694

LIITE 4 Tuonti- ja vientihintaindeksit, pisteluku 1940=100

Lähde: Tuottajahintaindeksi, Tilastokeskus

Vuosi	Tuontihintaindeksi	Vientihintaindeksi
1957	160	182
1958	182	213
1959	175	203
1960	177	216
1961	173	217
1962	176	212
1963	183	218
1964	196	237
1965	193	249
1966	191	244
1967	201	257
1968	243	303
1969	262	317
1970	278	343
1971	292	360
1972	319	376
1973	383	505
1974	535	671
1975	554	741
1976	555	739
1977	621	784
1978	661	789
1979	732	872
1980	858	969
1981	961	1 046
1982	1 001	1 111
1983	1 064	1 176
1984	1 115	1 265
1985	1 143	1 291
1986	971	1 233
1987	955	1 255
1988	951	1 315
1989	990	1 396
1990	1 000	1 392
1991	1 006	1 371
1992	1 078	1 440
1993	1 188	1 524
1994	1 186	1 547
1995	1 185	1 656
1996	1 203	1 669
1997	1 216	1 635
1998	1 174	1 634

1999	1 180	1 562
2000	1 335	1 686
2001	1 298	1 668
2002	1 263	1 617